Türkiye'de ve Dünya'da Milliyetçilik

Prof. Dr. Ali Çarkoğlu
Koç Üniversitesi
Bilim Akademisi

Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu
Sabancı Üniversitesi
Bilim Akademisi

KOÇ ÜNİVERSİTESİ

Sabancı Üniversitesi

infakto RESEARCH WORKSHOP

BİRİM

İPM | IPC İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ SABANCI ÜNİVERSİTESİ KAMPUSU ISTANBUL POLICY CENTER AT SABANCI UNIVERSITY

Giriş[1]

Fransız ihtilalinden (1789) sonra bir orman yangını gibi Batı'dan Doğu'ya doğru Avrupa'ya yayılan milliyetçilik akımları Balkanlardaki halkları da etkisi almaya başladığında Osmanlı İmparatorluğu'nu yöneten Merkez seçkinlerinin etnik kökenlerine öncelik vererek davrandıklarını gösteren fazla bir kanıt mevcut değildir (Lewis, 1961: 128 -142). Kendilerini daha çok sahip oldukları dini değerlere atfen tanımlayan bu seçkinlerin çoğu yirminci yüzyılın başından itibaren hala dini kökenlerine öncelik atfederken artık bunun yanı sıra etnik kökenlerini de dikkate almaya başladıkları görüldü(Turan, 1969: 29-30, Kushner, 1977:9). İkinci Meşrutiyete gelindiğinde (1908 sonrası) artık Türk milliyetçiliğini şiar edinen bir siyasal örgütlenmenin varlığından hatta Osmanlı siyasetindeki ağırlığından bahsetmeye başlayabiliriz. Bunu kısa süre sonra doğacak olan Arap milliyetçiliği ve Kürt milliyetçiliği de izledi (Berkes, 1973: 377- 413). Osmanlı İmparatorluğu'nda Sırp ve Yunan milliyetçilikleriyle başlayarak, aynen Avrupa'da olduğu gibi Batı'dan Doğu'ya doğru yayınlan milliyetçilik akımları 19. Yüzyılın başlarından itibaren başladı ve 20. Yüzyılın başlarında da Anadolu'ya ve Arap yarım adasına ulaştı. Yüzüncü yıl dönümünü yaşadığımız I. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle Avrupa'daki Britanya dışındaki tüm imparatorluklar yıkıldığında da bu milliyetçilikler yüz yıldır yıkmaya çalıştıkları imparatorluklardan kurtulup kendi ulus devletlerini kurma yolunda hızla yol aldılar. Osmanlılar kadar Habsburg'lar da Romanoff'lar da milliyetçilik akımlarıyla boğuşmuş, onları kendi topraklarında bastırmaya gayret ederken, komşularındakileri destekleyerek onları yıpratmaya, zayıflatmaya, bölerek onlardan toprak çalmaktan da geri durmamışlardır.

Böylece, milliyetçilik akımları 19. Yüzyıl boyunca ulus-devlet kurmaya yöneldiklerinde içinde yaşadıkları imparatorluğun ordusu, polisi, gizli servisleri ile savaşırken, diğer imparatorlukların benzer ajanlarından da yardım temin edebilmişlerdir. Bu siyaset oyunu Avrupa'nın ilk kez yaşadığı bir topyekun savaşla nihayetleninceye kadar sürüp gitmiştir. Daha güçsüz olan Osmanlılar bu oyunda en fazla toprak kaybeden taraf olmuşlardır. 1820'den 1908'e kadar Balkanlardaki hemen hemen tüm topraklarını komşu imparatorluklar tarafından desteklenen yerel milliyetçilik akımlarına kaybetmişlerdir. Böylece, Yunan, Sırp, Hırvat, Makedon, Romen, Bulgar ulus-devletleri ortaya çıkmış ve hemen kurulur kurulmaz da kendi içlerinde bu devletlerin kurucu halkı (*staatsvolk*) olarak kabul edilmeyen genellikle farklı din, mezhep ve etnik kökende olan azınlıklara karşı büyük bir düşmanlık ve sindirme politikası uygulamaya başlamışlardır. Kendileri nasıl dış destek ve onların Osmanlı devleti içindeki karıştırıcı etkilerle bu

[1] Bu araştırma Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu (TÜBİTAK – SOBAG) tarafından (Proje no: **112K157)** desteklenmiştir. Yazarlar hem TÜBİTAK, hem de araştırmanın örnekleminin çekilmesinde yardımcı olan Türkiye İstatistik Kurumu'na (TUİK) teşekkür ederler.

toprakları kendine bağlama (*irredentism*) politikalarıyla ortaya çıkmışlarsa, şimdi kendi içlerinde kalan ve bazılarının komşularının topraklarına uzanan dini ve etnik varlıklarını aynı şekilde kullanılacağından şüphelenerek hareket ettiler (Balkanlaşma / *Balkanization*). Dolayısıyla, Osmanlı – Avusturya ve Rusya arasında oynanan oyun tüm Balkan devletleri arasında ulus-devletlerin kurulmasıyla birlikte daha dar bir coğrafyada, daha fazla ülke arasında ve daha fazla dini ve etnik grupla, çok daha karmaşık bir düzeyde oynanmaya devam etti. Tabii, bu durum da Britanya, Fransa, Rusya, Avusturya gibi Avrupa güçlerini bu karmaşanın içine çekmeye devam etti; önce iki Balkan Savaşı'na ve sonrasında da I. Dünya Savaşı'na yol açan gelişmeler ortaya çıkmış oldu.

Osmanlı seçkinleri, özellikle subaylar 19. Yüzyıl boyunca süren bu hengâmeden derinden etkilendiler. Balkanlarda yaşayan insanlar bu subayların anladığı zihinsel kalıplar dışında, yani Osmanlı'da asırlardır uygulanan dini cemaat esaslı *millet sistemi*nin dışındaki bazı düşünce ve değerlere göre hareket ediyorlardı. Etnik kökeni ön plana çıkartan ama dinden de tamamen bağımsız olmayan bir aidiyet duygusuna sahiptiler. Kendilerine Arnavut, Makedon, Bulgar v.b. milliyetçisi diyorlardı. Önce Osmanlı bunu bir millet (dini cemaat) ayaklanması olarak yorumlayarak Yunan ayaklanmasına mukabele olarak Rum Patriği'ni Fener Kilisesi'nin kapısında asarak idam etmek suretiyle yanıtlamaya çalıştı. Ancak, kısa zamanda anlaşıldı ki bu milliyetçilik hareketi pek de kilise denetiminde değildi, hatta bundan kiliseler de ulema da müştekiydi. Bu akımın Fransız Aydınlanmasından etkilenmiş olduğu, laik eğitim görenlerce daha fazla benimsendiği dikkati çekiyordu. 1839'da Tanzimat Fermanı ile birlikte başlayan reformlarla bilime dayalı, laik Fransızca eğitim veren kurumlar, örneğin Sultaniler, geliştikçe dini eğitim alan "millet" üyeleri de azaldı ve dini eğitim kurumları bütün dinler için cazibesini kaybetti (Berkes, 1973: 187- 202). Kilise mensupları bu duruma biraz da tepki olarak, kendi ayrıcalıklı konumunu kendi milletleri içinde korumak için harekete geçtiklerinde milliyetçilik fikirlerinin şampiyonluğunu yapmaya başlayıp tekrar yok olmaya yüz tutan cazibelerini geri kazanmaya çabaladılar (Kalaycıoğlu, 2005: 18 -19). Böylece kilise desteğinde milliyetçilik olgusu Balkanlar'da 19. Yüzyılın ikinci yarısında yayılmaya başladı. Bu durumda da milliyetçilik akımlarının gücü arttı ve toplumun çok daha büyük kesimlerini seferber etmeye başladı. Bundan derinden etkilenen Osmanlı Müslüman subayları da bu boğuştukları hareketi anlamaya çabaladılar (Turan, 1969: 23 – 30).

Hem okudukları Fransızca roman, şiir, öykü, sanat, bilim ve felsefe kitaplarından, hem takip edebildikleri Fransızca gazete ve dergilerden de milliyetçilik konusunda bilgilenmeye başlayan siyasal seçkinler ve çoğunlukla subayların bu kez kendi etnik özlerini araştırmaya girmeleri söz konusu oldu. Buna 19. Yüzyılın sonuna doğru yurtdışına gönderilen öğrencilerin Avrupa ülkelerinde gördükleri, muhatap oldukları, yaşadıkları milliyetçilik duyguları da eklemlendi. Nihayet, Osmanlı toprakları dışında yaşayan Türki aydınlar kendi imparatorluklarının içinde karşılaştıkları milliyetçilik

akımlarının etkisiyle kendi kökenlerini araştırmaya yönelmişlerdi. Özellikle Gasprırali İsmail, Akçuraoğlu Yusuf, Ağaoğlu Ahmet gibi düşünürlerin Rusya'dan kovularak Osmanlı'ya sığınmalarıyla birlikte onların geliştirdikleri milliyetçilik fikirleri Osmanlı topraklarına ve okumuş yazmışlarına taşınmış oldu. Bunların büyük çoğunluğu da subaylardı. Hem Balkanlar'da hem de Rusya üzerinden kendilerine ulaşan milliyetçilik etnik köken üzerine kurulu bir savı içeriyordu. Özellikle Rusya'dan gelenlerin geliştirmiş oldukları fikirler Rus milliyetçiliğine ve Slav kimliğine karşı geliştirilmiş olan bir Türk milliyetçiliği veya kimliği olup ırkçı bir esasa çok yakın bir etnik kimlik, kan bağı temelli bir ulus kökeni tanımına dayanmaktaydı (Berkes, 1973: 352 – 355). Bu fikirler 20. Yüzyılın başlarında Ziya Gökalp gibi Osmanlı aydınları arasında da bütün kan bağı ile Türk olarak tanımlananların tek bir bayrak altında toplandığı Büyük Türkistan veya Turan fikrinin gelişmesi ve cazibe kazanmasına yol açtı (Lewis, 1961: 344 – 345). Oysa bütün yakıcılığına ve yarattığı küresel etkiye karşın Fransız milliyetçiliği bir etnik milliyetçilik olmamış, temelde yurttaşlık esasına göre bir arada yaşayan, aynı vatanı paylaşanların etnik köken farkına bakmaksızın Fransız olarak kabul edildiği toprak (vatan) esaslı bir ulusal köken tanımına dayanmıştı.

Milliyetçilik ideolojisi farklı toplumsal çevre, ekonomik tatmin ve beklenti düzeyi ve nihayet ülkelerde farklı içeriklere sahiptir. Fransa, Britanya, ABD gibi ülkelerde milliyetçilik daha çok yurttaşlık bağına ve vatanseverliğe dayalı (*civic*) bir içerikte ortaya çıkıp gelişmiştir. Oysa devletin güçsüz olduğu veya yabancı egemenliği veya işgali altında bulunduğu İtalya veya Almanya gibi ülkelerde, devletin meşruluğu genel kabul görmediğinden yurttaşlık esası milli kimlik üzerinde etkili olmamış, bunun yerine kan bağı, etnik köken, hatta ırk milliyeti tanımlayan temel olgu olmuş, etnik bir milliyetçilik türü ortaya çıkmıştır (Smith, 1993). Osmanlı İmparatorluğu'nu gerek Balkanlar üzerinden gerek Rusya'dan kaçıp sığınana aydınlar yoluyla etkisi altına alan milliyetçilik türü Almanya kökenli olan kan bağına, ırka veya etnik kökene bağlı olan bir milliyetçilik türü olmuştur. Aynen Almanya'da olduğu gibi Rus Çarlığı'nı Rusların devleti olarak Türk milliyetçileri kendilerinin devletini kuracak bir temel aramışlar ve bunu da tıpkı Almanlar gibi kan bağı temelinde oluşan bir etnik hatta ırk temelinde bulmuşlardır. Bu formüle göre Alman ana babadan doğan Alman; Türk ana babadan doğan Türktür. Oysa Fransa veya Britanya'da o vatanda doğan kimden doğarsa doğsun o ülkenin vatandaşı olarak kabul edilmiş, aynı toprak üzerinde doğup büyüyenlerin ulusu oluşturduğu kabul edilmiştir. İkinci tür milliyetçilik devlet ile sorunu olmayan, yöneten devletin meşru olduğu ve yurttaşın devleti olmasının yerinde ve adil olduğu genellikle kabul görmüştür. Fransız veya Britanya devleti o topraklar üzerinde doğan herkesin devleti olup, yurttaşlık tanımı için ırk veya etnik köken temelinde ayrım yapmaz. Oysa Almanya veya Türkiye'de doğup büyüseniz de, kan bağı ile bu devlete bağlı değilseniz devletin has yurttaşı (*staatsvolk*) olarak algılanmayacağınız gibi, yabancı veya öteki olarak yaşamak durumunda kalmanız, haymatlos muamelesi görmeniz bile mümkündür. Ancak, bir

kelime Almanca veya Türkçe bilmeyen ama anne babası Alman veya Türk olanlar o ulusların soydaşları ve has evlatları olarak kabul görmüşlerdir.

Bu durumda farklı milliyetçilik türleri ve hatta kültürleri ortaya çıkmış bulunmaktadır. Onun için bireyin milliyetçilik olgusunu bir vatan toprağında doğmaktan türeyen yurttaşlık bağı olarak mı, yoksa doğuştan kazanılan bir kan bağına dayanan, etnik bir olgu olarak mı algıladığı önem kazanmaktadır. Bu algı farklarının bireylerin ülkelerinde olan bilimden sanata, sanattan edebiyata, spora ve hatta demokrasiye kadar uzanan etkinliklere nasıl yaklaştıkları, ülkelerinin bir bütün olarak bu konularda sergilediği etkinlikleri bir övünç vesilesi olarak mı, yoksa bir utanç kaynağı olarak mı algıladıkları önem kazanmaktadır. Bu farklılıklar bireylerin göçmenleri, farklı ırktan olanları, değişik dinlerden veya mezheplerden olanları algılama biçimlerini de etkileyebileceklerdir. Avrupa'da görülen göçmen karşıtlığı, Islam karşıtlığı gibi olguların altında yatan kökenlerde bu ülkelerdeki milliyetçilik kültürünün rolü olduğu da tahmin edilebilir. Milliyetçilik bir "biz" bir de "diğerleri" algısı üretme olanağına sahip bir duygu veya ideoloji görüntüsündedir. Bu algılar aynı zamanda tehdit olarak düşünülen bir olgunun var olup olmadığını da, eğer varsa bunun içeriğini de belirlemekte etkili olabilmektedir. Bu konularda yapılan araştırmalardan yararlanılarak bu çalışma oluşturulmuştur (Parekh (1994), Doob (1964), European Commission (1998), Coakley (1990), Smith (1993), Breuilly, (1993), Arts, Hermkens ve Van Wijck (1995), Parekh (2008), Almond ve Verba (1965).)

Türkiye için, Almanya, Fransa, Bulgaristan, Avusturya veya Sırbistan'a göre daha karmaşık bir durum söz konusudur. Türkiye'de toplum Müslüman Sünni inancına sahip olup her türlü etnik köken veya yurttaşlık / vatan algısına dayalı bir milliyetçilik düşüncesini kavmiyyet, yani Arapların İslamiyeti kabul etmeden önceki cahiliyye döneminden kalan bir ilkel aşiret veya kabile aidiyeti olarak din dışı ve dini tehdit eden bir küfür olarak görenler mevcuttur. Dolayısıyla ülke nüfusu Sünni inancına sahip "ümmetçiler" (uluslararasıcılar / beynelmilelciler) ve bunların karşısında "milliyetçiler" (ulusçular) olarak iki gruptan oluşuyormuş gibi düşünülebilir.

Ayrıca milliyetçiler de birkaç bakımdan farklı topluluklar oluşturmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1. Dünya Savaşı'nda yenilmesi sonrasında yaşanan Kurtuluş Savaşı'na giden yolda yapılan tartışmalar 1919 yılında Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında bir Misak-ı Milli kararlaştırılmasına yol açmıştır. Misak-ı Milli ile Türk halkının kendi kaderini kendisinin tayin hakkı olduğuna ve bu hakkı kullanarak bir Türk Yurdu üzerinde egemenlik tesis etme hakkı olduğu savunulmuştur. Bu "Yurd"un da 1. Dünya Savaşı bitip de Mondros Mütarekesi imzalandığında Osmanlı ordusunun denetimindeki İskenderun Sancağı dahil Kuzey Suriye ve Musul vilayeti ve Kerkük dahil Türklerin yaşadığı Kuzey Irak coğrafyasındaki topraklarla Batı Trakya dahil Balkan toprakları ve Batum dahil olmak üzere 1877 Rus Harbi (93 Harbi) öncesindeki Osmanlı – Rus çarlığı

sınırı olarak tanımlanmıştır. Burada vatan / yurt ve vatandaş / yurttaş tanımları açık veya örtülü olarak yapılmıştır. Böylece daha önceki yıllarda gelişen Büyük Türkistan fikri bir kenara bırakılarak belirli bir toprak parçası üzerinde yaşamakta olan Türkçe konuşan Müslüman halk devletin esas unsuru (*staatsvolk*) olarak tanımlanmıştır. Böylece yurt ve yurttaş temelli bir milliyetçilik anlayışına da ister istemez vurgu yapılarak, Kurtuluş Savaşı verilerek kurtarılacak olan vatan toprağı, korumak ve kurtarmak için şehit olunacak olan yurt da böylece belirlenmiştir. Kurtuluş Savaşı'nda da bu toprak için dövüşen herkes has vatan evladı olarak Türk olarak kabul görmüştür. 1920'lerde Lozan Antlaşmasıyla kurulan yeni ulus – devletin temel milliyetçilik anlayışı da bunu yansıtan bir iradi (istenççi/*voluntary*) tercih üzerine bina edilerek[2] yürürlüğe konmuştur: Bu topraklarda doğmuş olanlar kendilerini Türk olarak kabul ettikleri sürece devletin has evlatlarıdır. Ancak, Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı kahramanı olarak Selanik'te, yani Misak-ı Milli sınırları dışında doğmuş olması gerekçe gösterilerek hakkında yürütülmeye çalışılan siyasal kampanya yüzünden de olsa gerek sadece yurt (vatan, toprak) esasına dayanan bir yurttaşlık anlayışı tercih edilmemiştir. Cumhuriyet'in kurucu kadrosu gibi o dönem nüfusunun da önemli bir kısmının Balkanlar, Kafkaslar ve daha az oranla da olsa Orta Doğu'nun diğer eski Osmanlı topraklarından Anadolu'ya göçmüş olmalarının bu tercihte rol oynamış olduğu açıktır. Zamanla, özellikle 1930'ların etnik milliyetçi ve hatta ırkçı küresel ortamında kan bağına bağlı vatandaşlık tanımı uygulamada etkili olmuştur. Buna din esaslı değerlendirmeler, Sünni Müslüman anne babadan olan çocukların soydaş olarak tanımlanma eğilimi de eklendiğinde, 1930'lardan itibaren Türkçe'nin herhangi bir lehçesini konuşan Sünni Müslüman anne veya babadan doğma bireyleri soydaş veya vatandaş olarak kabul etme kolaylaşmıştır. Böylece yurt ve yurttaşlık esaslı olarak milliyetçilik, etnik / ırk temelli milliyetçilik olarak iki tür Türk milliyetçiliği ortaya çıkmış ve toplumda taraftar bulmuştur (Kushner, 1977: passim, Berkes, 1973: 352 ve sonrası, Lewis, 1961: 322 ve sonrası).

Bu milliyetçiliklere zamanla güçlenen ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle gelişen olaylar sonunda kuvvetlenen bir Kürt milliyetçiliği akımı da eklenmiştir. Kürtlerin ayrı bir halk oluşturduğunu, bu halkın kendi kültürü ve topluluk olarak hak ve özgürlüklere sahip olduklarını ve özerk bir biçimde bu hakları kullanmaları veya Türkiye'den ayrılarak kendi ulus-devletlerini kurmaları istekleri dillendirilmiştir. Özellikle Irak'ın Kuzeyinde bir Irak Kürdistanı ve Irak Kürt Yönetimi'nin kurulması ve Suriye'de 2011'de başlayan iç savaşla birlikte Türkiye sınırına yakın bölgelerde bir Kürt egemenlik bölgesinin fiilen şekillenmesi bu hareketin Türkiye'de de güç kazanmasını etkilemiştir. Ancak, Kürtlerin sadece belirli bir bölgede yoğun olarak yaşamadıkları ve Türkiye'nin birçok ilinde geniş ölçüde mevcut olduklarını da göz önünde bulundurursak, bunun

[2] Kullanılan terkip "Ne Mutlu, Türküm Diyene" olarak bilinmektedir ve bugüne kadar değişen algılamalar ve eleştiriler çerçevesinde evrilerek gelmiştir.

sadece bir toprak talebini içermediğini daha geniş bir çerçevede çok kültürlülük hakları taleplerini de içerdiğini belirtmek isteriz. Mutlu (1999) hesapları temel alınarak güncellendiğinde 2013 yılı itibariyle toplam 16 ilde nüfusun %43 ve üzeri oranlarda Kürt nüfus bulunmakta ve bu illerdeki toplam nüfus Kürt nüfusunun ancak %60'ına karşılık gelmektedir. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin, Gaziantep, Kocaeli ve Bursa gibi 8 ilde toplam Kürt nüfusun yaklaşık %25'i bulunmaktadır. En azından Kürt milliyetçilerinin zaman zaman ayrılmak ve toprak talepleriyle federal bir özerklik anlayışıyla eklemlenmiş kültürel farklılık esaslı bir çoğulculuk içinde yaşama talepleri arasında gidip geldiklerini görmekteyiz. Türkiye'ye yönelik bu taleplerin 1984'ten itibaren silahlı eylemlerle de desteklenerek yürütülmesi üzerine sayıları 40,000'i bulan ölüm ve bunun birkaç katını bulan yaralı ile oldukça kanlı bir boğuşma süreci de yaşanmıştır. Bu süreç 1999'da Aptullah Öcalan'ın yakalanıp yargılanmasıyla duraksamışsa da, 2004'ten itibaren zaman zaman durmasına karşın 2013'e kadar devam etmiştir. 2013'te başlayan bir Çözüm Süreci sırasında ateşkes yine sağlanmış olmakla birlikte yukarıda ifade edilen hususlarda, özellikle çoğulcu demokrasi konusunda pek yol alınamamış olması sonucunda bir duraksama ve belirsizlik noktasına gelinmiştir.

Burada özetlediğimiz görüntü milliyetçiliği reddeden bir uluslararasıcı (ümmetçi) dindar kesim, yurttaşlık esaslı Türk milliyetçileri, etnik esaslı Türk milliyetçileri ve etnik esaslı Kürt milliyetçileri ve bunların çeşitli alt türlerinden oluşan karmaşık bir görüntü 21. Yüzyıl Türkiye'sinin medya, basın ve sosyal medyasında yaygın olarak mevcuttur. Dolayısıyla Türkiye'de, Alman veya Fransız milliyetçiliği ile kolayca karşılaştırılacak türdeş bir Türk milliyetçiliği olmadığı açıkça görülmektedir. Bu nedenle ülke çapında yapılan alan taramasında sorulan sorular ISSP'nin uygulandığı 40'tan fazla ülkede sorulan aynı içerikli sorular olduğundan Türkiye'de ortaya çıkan görüntünün bu ülkelerin çoğundan daha karmaşık ve dolayısıyla faklı olacağını düşünebiliriz. Bu savı bir varsayımdan çok bir çalışma denencesi (*working hypothesis*) olarak kabul ettiğimizi belirtmek isteriz.

Kuramsal Çerçeve

Bu çalışma ile ortaya koyacağımız ilk bulgu milliyetçiliklerin farklı türlerinin Türkiye'de mevcut olup olmadığı ile ilgilidir. Bugünün Türkiyesindeki siyasal kültür, tarihin kısmen bugüne yansıması olduğundan, yukarıdaki satırlarda yaptığımız tarihle ilgili saptamaların ne ölçüde bugünkü ortamda mevcut olduğuna işaret ettiğine ilişkin olacaktır. Ayrıca, farklı ülkelerde farklı milliyetçilik türlerinin daha yaygın olarak benimsenmiş olduğu da beklenmelidir. Doğu Avrupa, Asya ve Afrika'da etnik milliyetçilik, Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya'da yurttaşlık temelli (*civic*) milliyetçilik yaygındır. Farklı toplumlarda farklı içerikli milliyetçilikler, milli kimlik algıları ve beklentileri vardır. Bu araştırmada da bu farklılıkların saptanması söz konusu olmalıdır.

Farklı milliyetçilik türleri farklı toplumsal ve siyasal beklentiler doğuracaklardır. Etnik milliyetçilik göçmenlere, başka dinden, mezhepten veya ırktan olana karşı yurttaş esaslı milliyetçiliklere oranla daha az hoşgörülüdür. Bu milliyetçilik düşüncesinde devleti kuran has evlatlar (*staatsvolk*) o vatan topraklarında öteden beri yaşamakta olan farklı ırk, din, dil ve benzeri kültürel topluluklara hoş gözle bakmama eğilimindedir. Bir de bu topluluklar daha önceki rejimin bir artığı olarak telakki edilebilecek bir biçimde o topraklarda varlıklarını sürdürüyorlarsa ki, imparatorlukların dağılmasıyla ortaya çıkan yeni ulus-devletlerde bu tür topluluklar hep olagelmişlerdir, o zaman bu gruplara husumeti körükleyen acı bir tarih de söz konusu olabilmektedir. O zaman etnik milliyetçilik düşüncesi bu tür kültürel topluluklara birer düşman veya düşmandan arda kalan bir birkinti, ya da komşuların ve güçlü devletlerin iç müdahalesi için birer beşinci kol kuvveti (*irridentism*) olarak yaklaşma eğilimindedir. Bu haliyle çoğulculuğa bir zenginlik değil bir farklılıktan doğan bölünme potansiyeli, ayrımcılık, irridentizm potansiyeli olarak bakan bir ideoloji olarak etnik milliyetçilik demokrasi ile uyum göstermekte zorlanan bir milliyetçilik ideolojisidir. Milleti ırk veya dil bazında değil de yurttaşlık paylaşan bir kültürel topluluk olarak gören yurttaşlık esaslı milliyetçilik doğası gereği demokrasiye daha yatkındır.Bu durumda kan bağına dayalı ulus tanımıyla, toprak esasıan dayalı ulus tanımlarının demokrasi ve otoriterlik eğilimleri de farklıklık göstereceği beklenmelidir.

Bilimden sanata, sosyal güvenlikten uluslararası ilişkilerdeki etkiye, edebiyattan spora kadar uzanan geniş bir alanda algılanan başarıların artması ulusal kimlikten duyulan gururu arttıracaktır. Geniş bir yelpazede başarı algılandığında kolektif toplumsal "biz" duygusu geliştirmek de bundan duyulan gururu açıklamak da kolay ve meşru bir içerik kazanır. Kolektif başarısızlıkların yaygın olduğu toplumlarda "biz" duygusu yaratmak da zorlaşır.

Aşağıda sonuçlarını sunacağımız alan taramasının verilerinde hem Türkiye'de, hem de dünyanın ISSP araştırmalarına katılan ülkelerinde bu ve benzeri tutum, beklenti, eğilim ve algıların nasıl dağıldığını inceleme fırsatı sunmaktayız.

Örneklem ve Saha Araştırması

Bu çalışmanın örneklemi 26 NUTS - 2 bölgesindeki kent, belde ve kır (köy, mezra v.b.) yerleşim yerlerinde yaşayan nüfusun büyüklüğüne orantılı olarak rastsal olarak hane adreslerine dayalı verilerden Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından çekilmiştir. Bu araştırmanın yazarları olan araştırmacılar tarafından saptanan NUTS-2 bölgelerine isabet etmesi gereken kent, belde ve kır nüfusları hesaplanarak TÜİK'e bildirilmiş, bu rakamlara karşılık gelecek kent, belde ve kır nüfuslarının her bölgeye düşen sayılarının iki katına karşılık gelecek hane adreslerinin rastsal olarak çekilmesi istenmiştir. Böylece çekilen 64 ilden 3400 adrese Ocak – Mart 2014 ayları arasında giden anketörler 1666 hanede anketleri başarı ile tamamlayabilmişlerdir. Yapılan görüşmelerin çoğunluğu (%51) kadın deneklerle olduğundan 18 yaş üzerindeki kadın oranı olan %50,5 civarında bir sonuç alınmıştır. Araştırmamızda %95 olasılıkla +/- %2,4 civarında bir örneklem standart hatası olduğunu hesaplamaktayız.

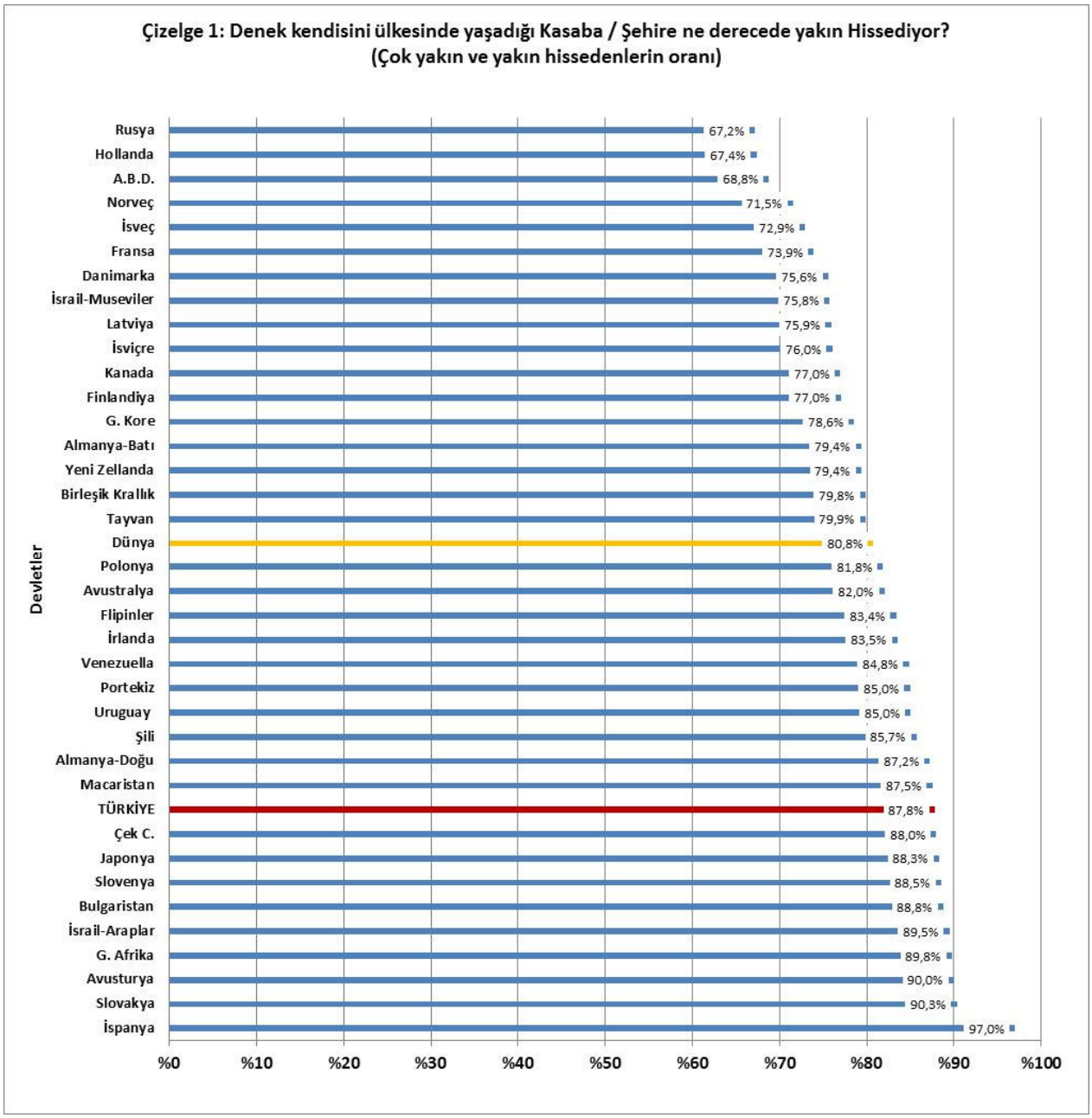
Bu araştırmanın alan taraması 2013 içinde başlatılmak üzere ilk planlamaları yapılmış ve *International Social Survey Program* (ISSP) ile uzlaşılmıştır. Ancak araştırmanın alan sorularının Türkiye'de kullanılacak soru cetveline uyarlanması ve soru cetvelinin nihai biçimine getirilmesi ve örneklemin çekilmesi 2013 yılında tamamlanmış ve saha araştırması öncesinde anketör eğitimleri Ocak 2014'te yapılmış ve bilahare soruların sahaya uygulanmasından önce bir ön sınama (pre-test) uygulamasına başvurulmuştur. Bu aşamada yapılan 100 kadar anketten alınan veriler incelenerek soru cetveline son şekil verilmiş ve Ocak 2014 sonuna doğru saha araştırması başlatılmıştır. Saha araştırması Mart ortalarında tamamlanan taramanın denetlemeleri ve veri kodlamaları devam etmiş; bu aşamaların tamamlanmasının akabinde 21 Nisan 2014 günü veri kodlaması tamamlanan veri seti araştırmacılara ulaştırılmıştır.

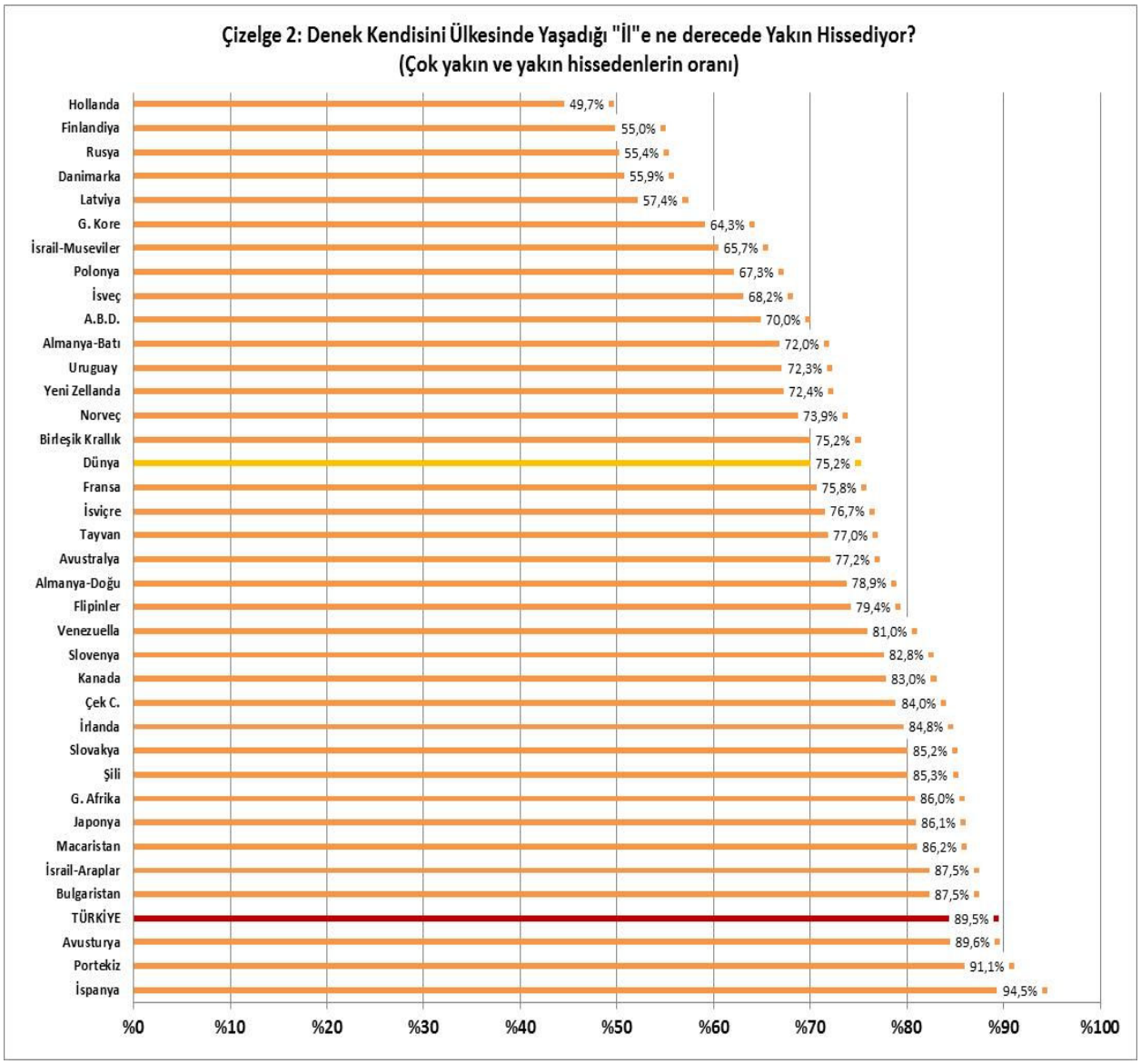
Bulgular

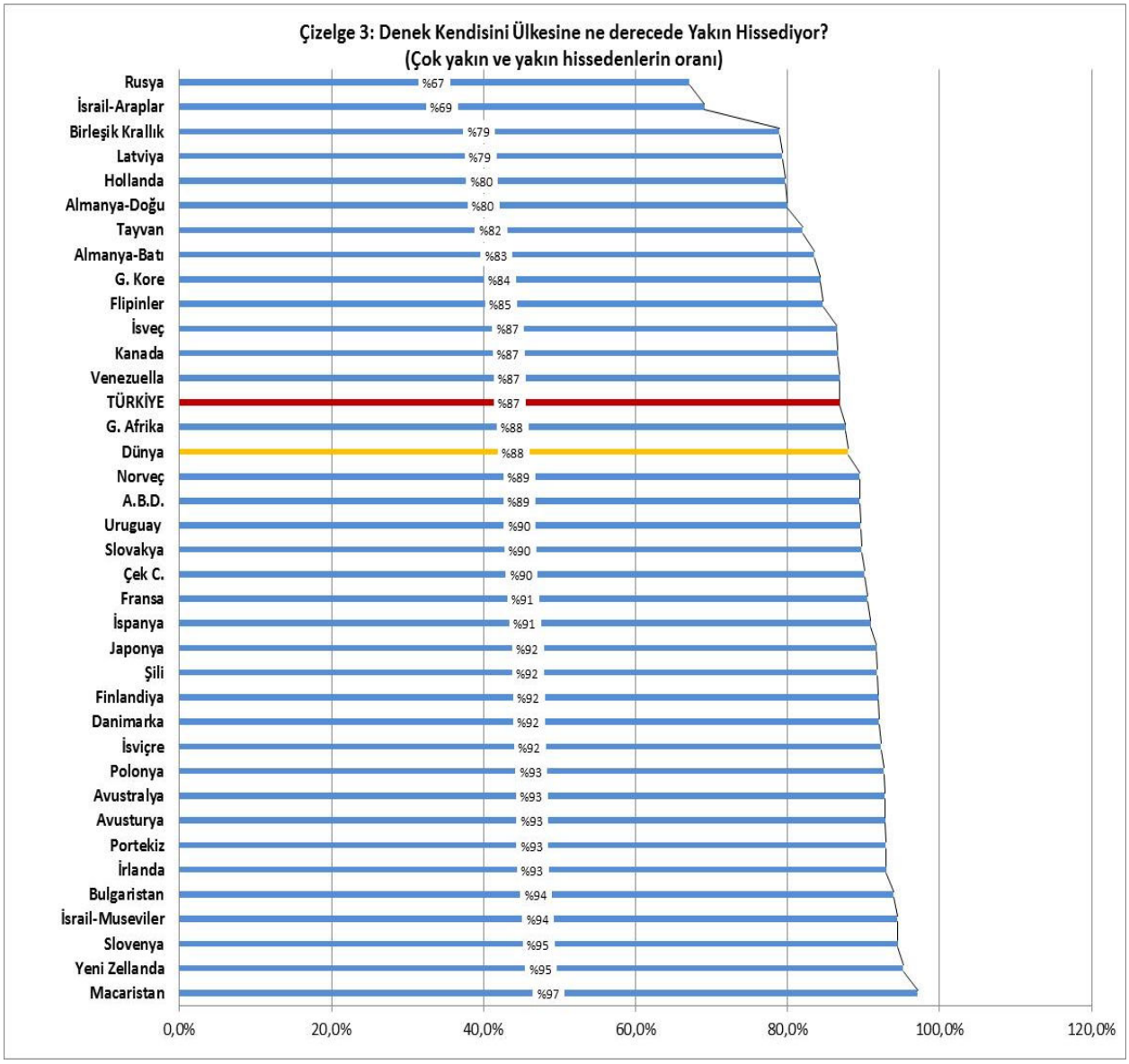
Bireyin kendisini belirli bir toprak parçasına olan yakınlığı esasına göre tanımlarken temel aldığı birim, onun ne derecede "yerel," "ulusal" veya ulus ötesi "bölgesel" bir bir topluluğa atıfta bulunduğuna da işaret edecektir. Onun için bu araştırmada ilk olarak soruların yöneltildiği husus bireyin kendisini yaşadığı ilçe veya kasabaya, yaşadığı ile (vilayete), Türkiye'ye (ülkeye), Avrupa'ya veya Orta Doğu'ya ne kadar yakın hissetmekte olduğu hususlarıdır.

İçinde Yaşanan Ortama Duyulan Yakınlık

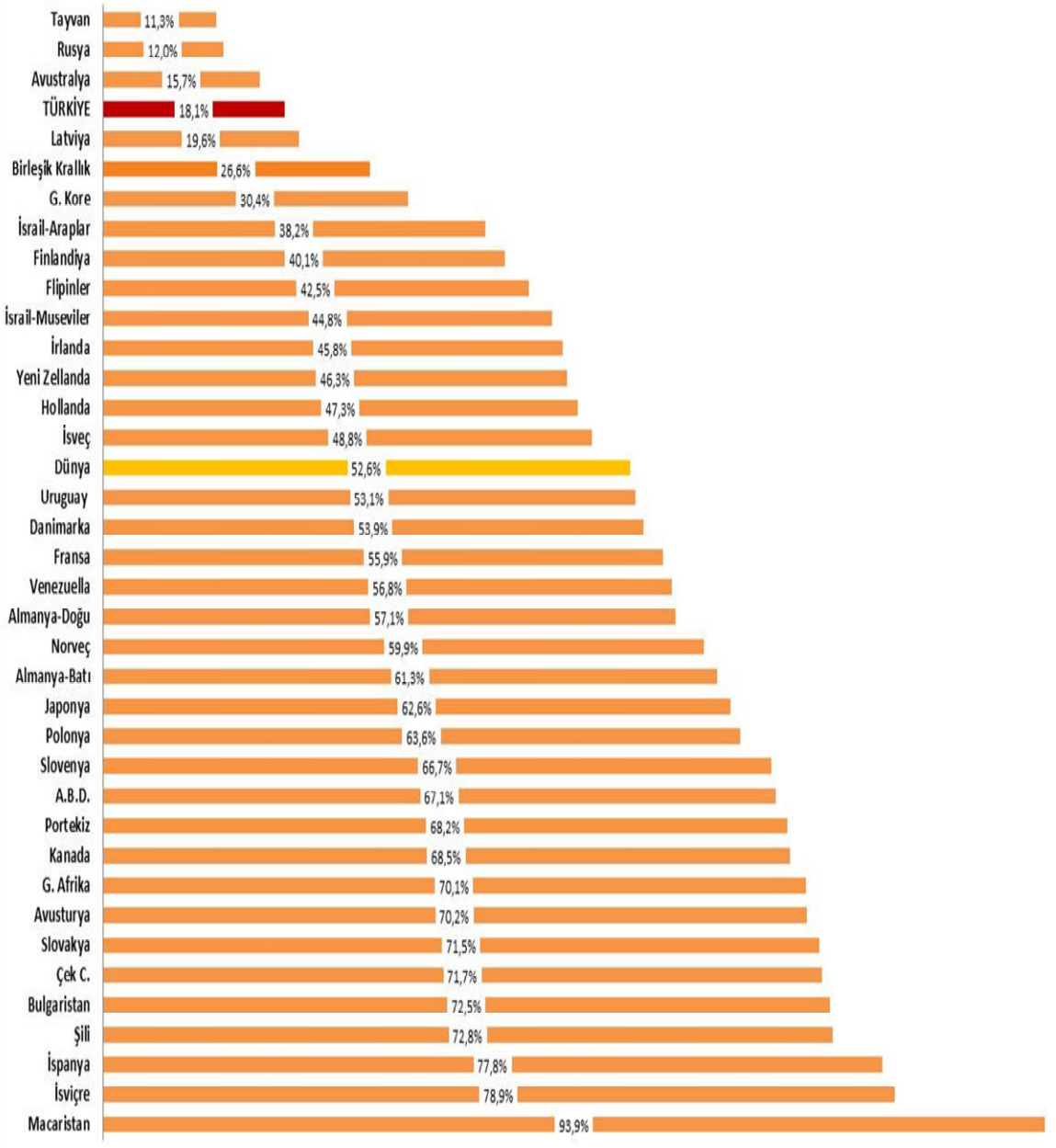
Kendisini doğduğu, yaşadığı kasaba ve kent ile bunların içinde bulunduğu ile çok yakın hissedenlerin oranı iki denekten birisi mertebesindedir (%52) (Çizelge 1 ve 2). Hemşerilik diye tanımlayabileceğimiz bu duygu Türkiye'de yaygın olmakla birlikte, 2003 yılı ISSP saha araştırmasındaki bulgularla karşılaştırıldığında, Güney Afrika, Avusturya, Macaristan, İsrail'in Arap vatandaşları ve Venezuela'ya göre yüksek olduğunu söylemek zor görünmektedir (Çizelge 1 ve 2). Kendisini bir kent veya ilden farklı olarak Türkiye'ye (ülkenin bütününe) de çok yakın hissettiğini söyleyen denekler hemen hemen hemşerilikle aynı düzeydedir (%55) (Çizelge 3). ISSP 2003 verileriyle karşılaştırıldığında bir önceki hemşerilik verilerine çok benzeyen bir dağılım burada da göze çarpmaktadır. Türkiye'de ulusal aidiyet duygusu yüksek olmakla birlikte dünyanın en yüksek düzeylerinde de değildir. Kendisini Avrupa'ya veya Orta Doğu'ya çok yakın hisseden denek oranı ise on denekten birisinden az ve %8 civarındadır (Çizelge 4). Bu oranlar ISSP 2003 verileriyle karşılaştırıldığında Türkiye'deki erişkin nüfusun kendilerini içinde yaşadıkları kıtayla veya bölgeyle bütünleşmiş hissetmediklerini açıkça göstermektedir. İspanya, İsviçre, Bulgaristan, Macaristan gibi ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'de Avrupalılık duygusunun da Orta Doğululuk duygusunun da pek gelişmemiş olduğunu söylemek mümkündür (bakınız Çizelge 4). Türkiye'de Avrupa'ya kendini yakın hissedenlerin Orta Doğu'ya yakın hissedenler ile aynı mertebede olması ve her ikisinin de deneklerin küçük bir azınlığı konumunda bulunması söz konusudur. Buna karşılık hemşerilik olarak da ifade edebileceğimiz bireyin doğduğu, yaşadığı topraklara olan bağlılığın yoğun olması olgusu, Türkiye'de yerellik içerikli duyguların yoğun olduğuna ve uluslararası dayanışma duygusunun pek mevcut olmadığına işaret olarak kabul edilmelidir. Avrupa Birliği üyeliğinin çok uzun süren bir süreç olması, Avrupa'ya yakınlık gibi bir duygunun gelişmesini engelleyen önemli bir neden olarak düşünülebilir. Buna karşılık, son yıllarda bir eksen kayması olarak değerlendirilen hükümetin Orta Doğu'ya veya Asya'da kültürel temelli ortaklıklar tesis etmesi çabası gibi bir görüntünün kitlesel anlamda popüler bir kültürel karşılığı yokmuş gibi görünmektedir. Denekler daha çok doğup yaşadıkları kasaba, il ve ülke (Türkiye) temelli bir yönelim içinde olup, ne Avrupa ne de Orta Doğu ağırlıklı bir aidiyet duygusu geliştirmeye temel olabilecek bir yakınlık duygusuna sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye bu açılardan bir miktar kendisine odaklı, belki de içine kapalılık özellikleri fazla olan, artık pek duyulmamakla birlikte uzun yıllar boyunca dile getirilen "Türkün Türk'ten başka dostu yoktur" veya "tüm dünya bize düşmandır" gibi bir yabancı düşmanı ve otarşik ulusalcı bir kültürel boyuta sahipmiş gibi görünmektedir.

Çizelge 1: Denek kendisini ülkesinde yaşadığı Kasaba / Şehire ne derecede yakın Hissediyor?
(Çok yakın ve yakın hissedenlerin oranı)
Devletler
Rusya 67,2%
Hollanda 67,4%
A.B.D. 68,8%
Norveç 71,5%
İsveç 72,9%
Fransa 73,9%
Danimarka 75,6%
İsrail-Museviler 75,8%
Latviya 75,9%
İsviçre 76,0%
Kanada 77,0%
Finlandiya 77,0%
G. Kore 78,6%
Almanya-Batı 79,4%
Yeni Zellanda 79,4%
Birleşik Krallık 79,8%
Tayvan 79,9%
Dünya 80,8%
Polonya 81,8%
Avustralya 82,0%
Flipinler 83,4%
İrlanda 83,5%
Venezuella 84,8%
Portekiz 85,0%
Uruguay 85,0%
Şili 85,7%
Almanya-Doğu 87,2%
Macaristan 87,5%
TÜRKİYE 87,8%
Çek C. 88,0%
Japonya 88,3%
Slovenya 88,5%
Bulgaristan 88,8%
İsrail-Araplar 89,5%
G. Afrika 89,8%
Avusturya 90,0%
Slovakya 90,3%
İspanya 97,0%
%0 %10 %20 %30 %40 %50 %60 %70 %80 %90 %100

Çizelge 2: Denek Kendisini Ülkesinde Yaşadığı "İl"e ne derecede Yakın Hissediyor?
(Çok yakın ve yakın hissedenlerin oranı)
Hollanda 49,7%
Finlandiya 55,0%
Rusya 55,4%
Danimarka 55,9%
Latviya 57,4%
G. Kore 64,3%
İsrail-Museviler 65,7%
Polonya 67,3%
İsveç 68,2%
A.B.D. 70,0%
Almanya-Batı 72,0%
Uruguay 72,3%
Yeni Zellanda 72,4%
Norveç 73,9%
Birleşik Krallık 75,2%
Dünya 75,2%
Fransa 75,8%
İsviçre 76,7%
Tayvan 77,0%
Avustralya 77,2%
Almanya-Doğu 78,9%
Flipinler 79,4%
Venezuella 81,0%
Slovenya 82,8%
Kanada 83,0%
Çek C. 84,0%
İrlanda 84,8%
Slovakya 85,2%
Şili 85,3%
G. Afrika 86,0%
Japonya 86,1%
Macaristan 86,2%
İsrail-Araplar 87,5%
Bulgaristan 87,5%
TÜRKİYE 89,5%
Avusturya 89,6%
Portekiz 91,1%
İspanya 94,5%
%0 %10 %20 %30 %40 %50 %60 %70 %80 %90 %100

Çizelge 3: Denek Kendisini Ülkesine ne derecede Yakın Hissediyor?
(Çok yakın ve yakın hissedenlerin oranı)
Rusya %67
İsrail-Araplar %69
Birleşik Krallık %79
Latviya %79
Hollanda %80
Almanya-Doğu %80
Tayvan %82
Almanya-Batı %83
G. Kore %84
Flipinler %85
İsveç %87
Kanada %87
Venezuella %87
TÜRKİYE %87
G. Afrika %88
Dünya %88
Norveç %89
A.B.D. %89
Uruguay %90
Slovakya %90
Çek C. %90
Fransa %91
İspanya %91
Japonya %92
Şili %92
Finlandiya %92
Danimarka %92
İsviçre %92
Polonya %93
Avustralya %93
Avusturya %93
Portekiz %93
İrlanda %93
Bulgaristan %94
İsrail-Museviler %94
Slovenya %95
Yeni Zellanda %95
Macaristan %97
0,0%
20,0%
40,0%
60,0%
80,0%
100,0%
120,0%

Çizelge 4: Denek Kendisini Ülkesinin içinde bulunduğu "Kıta"ya ne derecede Yakın Hissediyor?
(Çok yakın ve yakın hissedenlerin oranı)

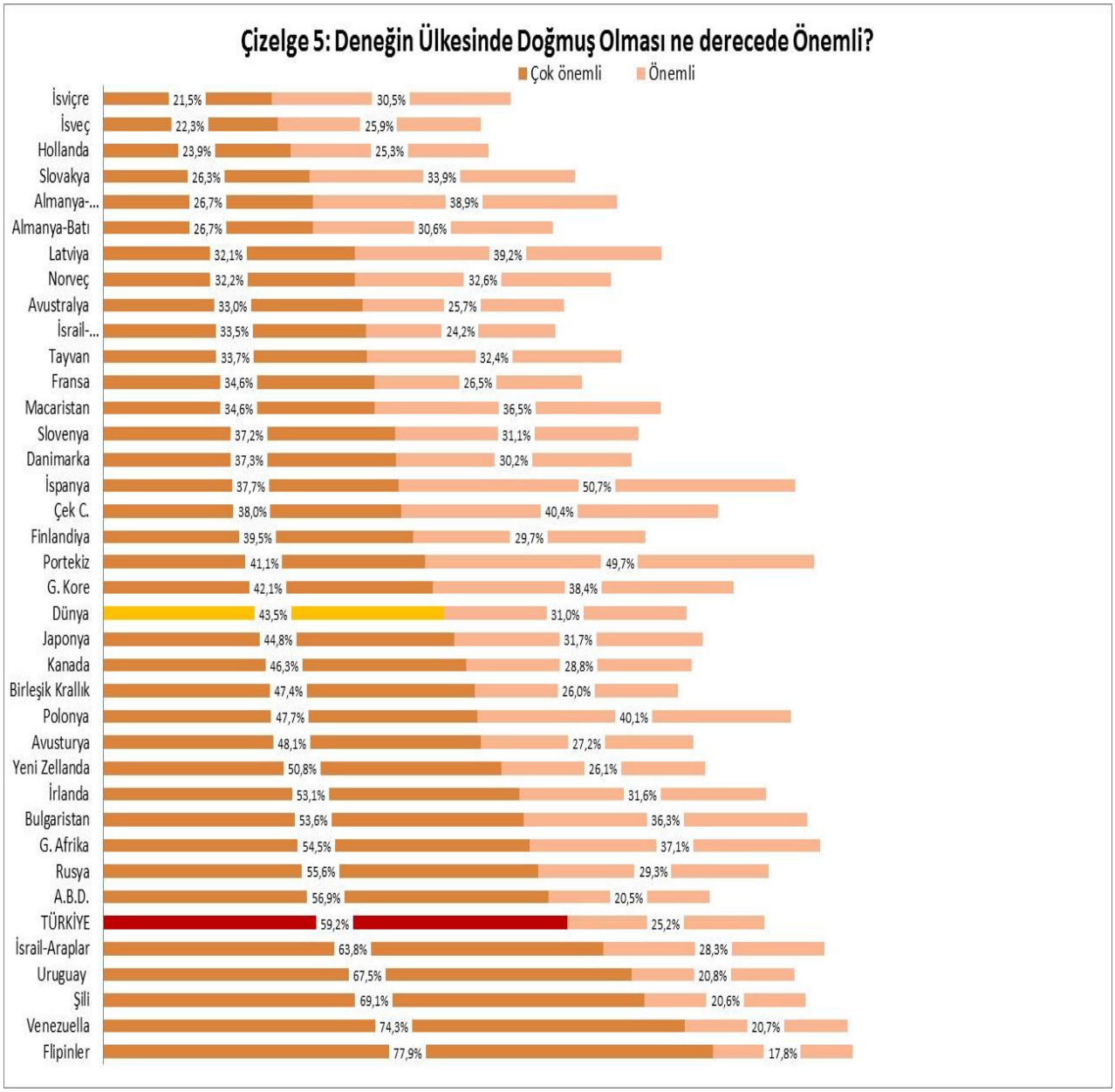

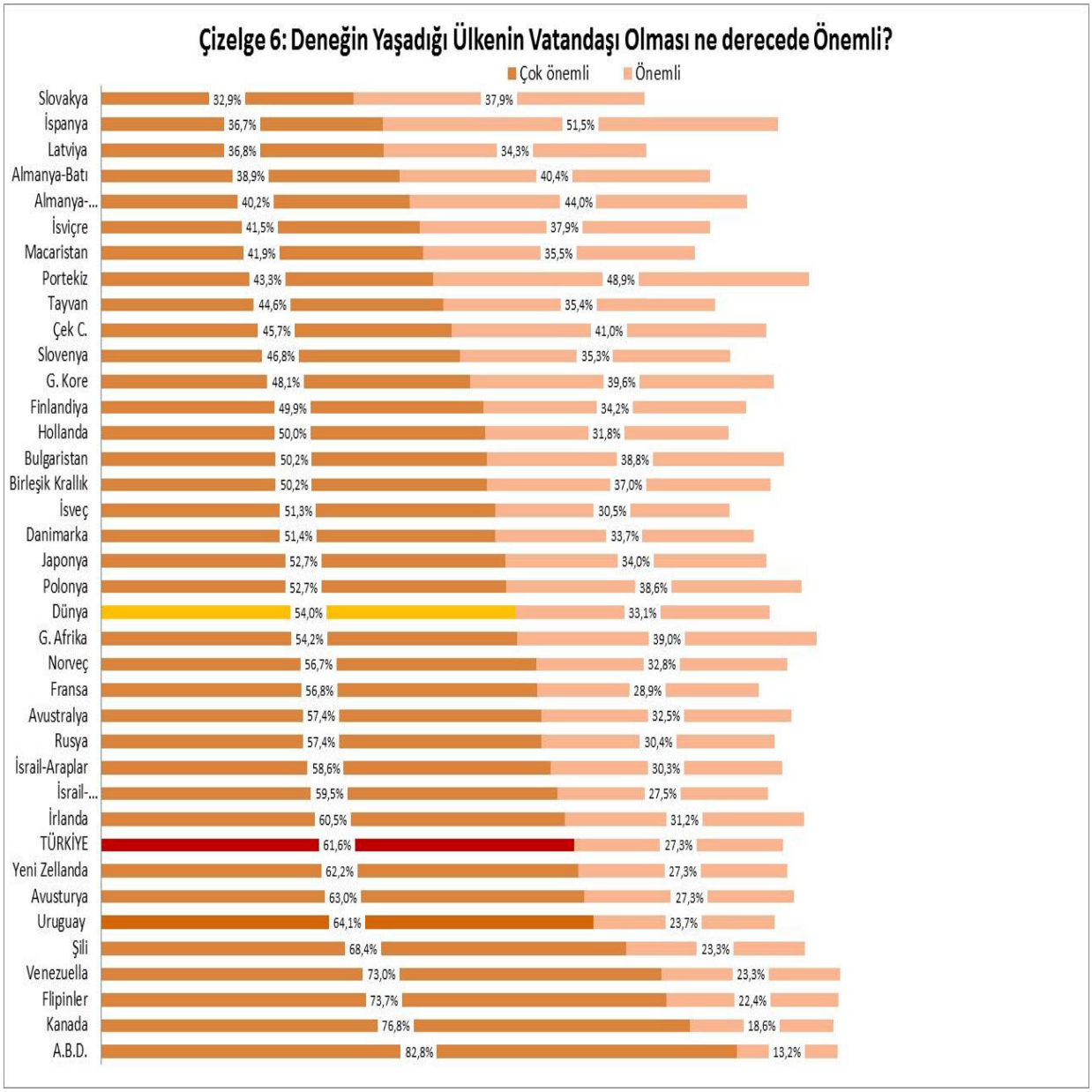
Kimlik ve aidiyet duygusu

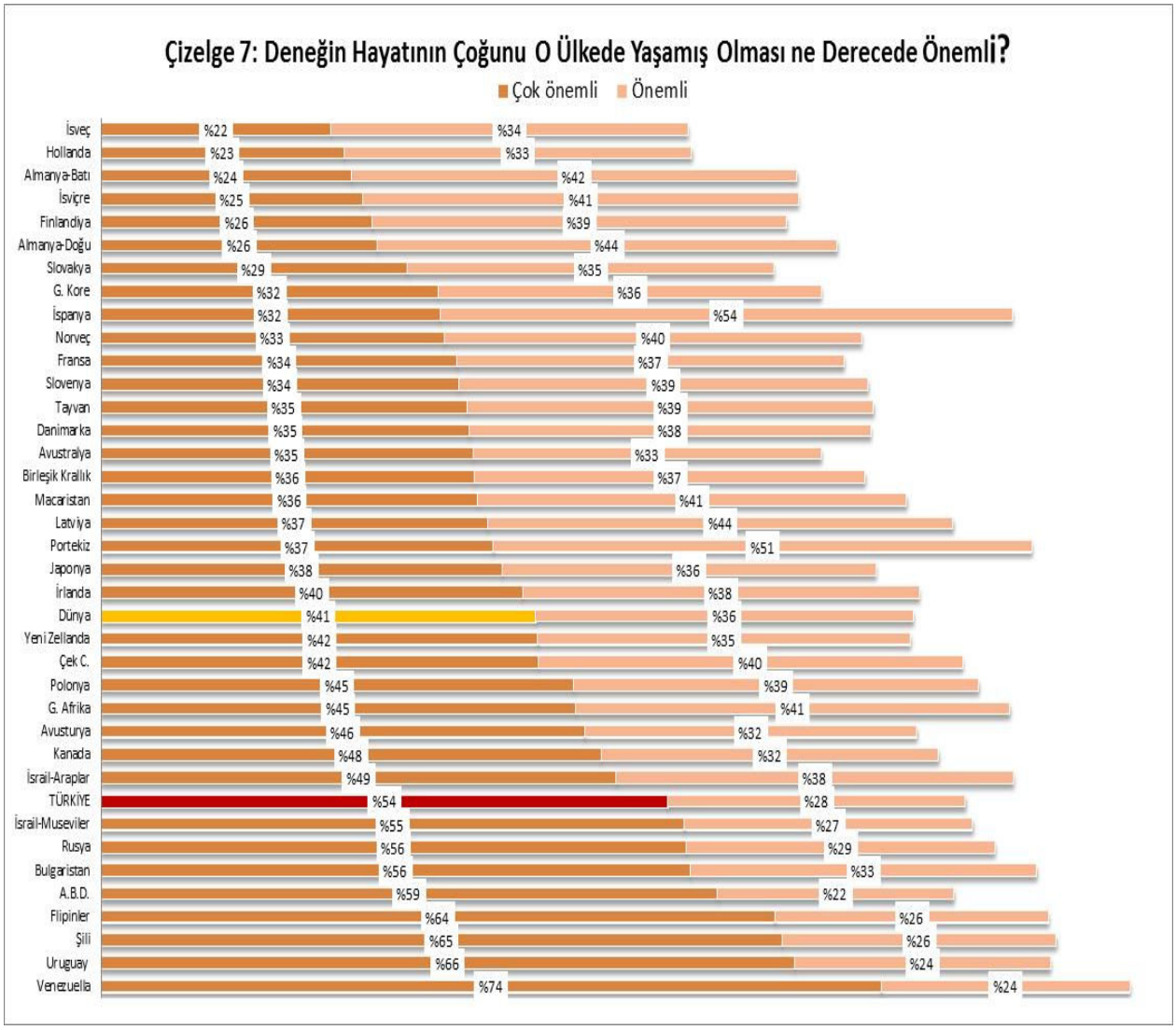
Bu eğilimleri destekler mahiyette olarak Türkiye'de doğmuş olmayı, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayı önemseyenlerin oranı on denekten altısı mertebesindedir (Çizelge 6). Ancak, bu değerler ISSP 2003 çalışmasındaki dünya ortalamalarından pek farklı olmadıkları gibi, Filipinleri, Kanada, ABD, Venezuela gibi ülkelerdeki deneklerin yanıtlarında da daha düşük düzeydedir (Çizelge 6). Hayatının büyük kısmı boyunca Türkiye'de yaşamış olmayı çok önemli bulan deneklerin oranı biraz daha düşük olup deneklerin yarısından biraz daha fazladır (%54) (Çizelge 7). Ayrıca, Türkçe konuşuyor olmayı da çok önemli bulanların oranı on denekten altısı düzeyindedir (Çizelge 8). Yine bu yanıt düzeyleri de ISSP 2003 çalışmasındaki dünya ortalamalarından pek farklı olmadıkları gibi, Portekiz, Şili, Uruguay, Bulgaristan, ABD, Venezuela gibi ülkelerdeki deneklerin yanıtlarından da daha düşük düzeydedir (Çizelge 7 ve 8). Bireysel kimlik belirlemede Türkçe ve Türk vatandaşı olmanın ötesinde Müslüman olmanın bulunduğu da göze çarpmaktadır. Deneklerin üçte ikisi kadarı (%68) Müslüman olmanın kendileri için çok önemli olduğunu vurgulamaktadırlar (Çizelge 9). Türkiye için Müslüman olmak düzeyinde belirli bir dinden olmanın çok önemli addedildiği ülkeler Filipinler (Katoliklik), Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail (Musevilik) olarak ortaya çıkmaktadır. ISSP 2003 araştırmasına katılmış ülkeler arasında bu üç ülke ve ISSP 2013 araştırmasındaki verileriyle Türkiye dünyada dindarlığı en önemli olarak kabul eden ülkelerden olarak öne çıkmaktadırlar (bakınız Çizelge 9). Türkiye'de dindarlık kimlik belirlemekte vatana bağlılık ve anadilden kısmen daha önemliymiş gibi görünmekte olup, bu üç aidiyet belirleyici özelliğin birbirlerini destekleyerek güçlendirdiğini de düşünebiliriz.

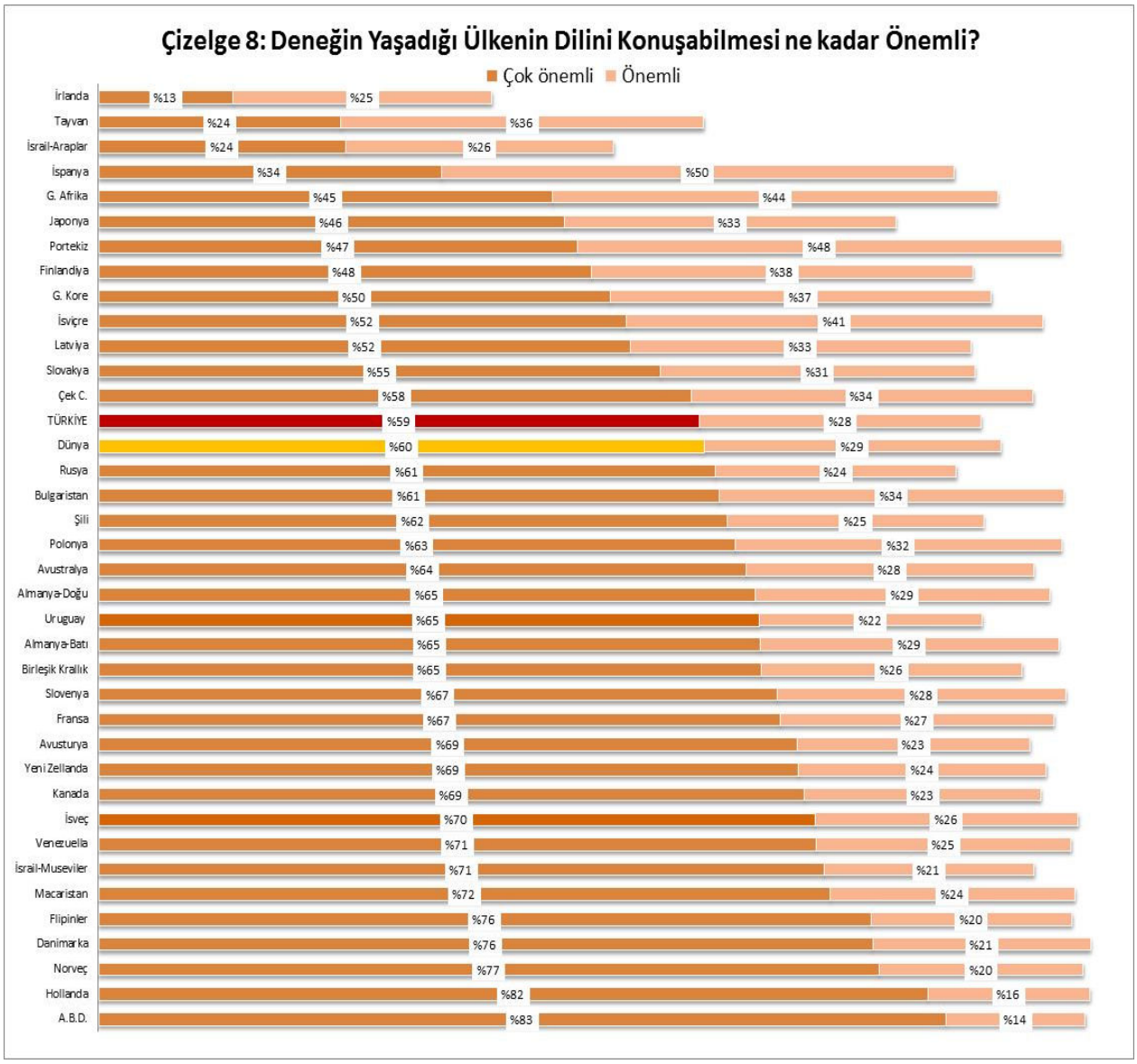
Benzer olarak on denekten altısı kadarının da Türk gibi hissetmenin de Türk soyundan olmanın da çok önemli olduğunu düşündükleri görülmektedir (Çizelge 10 ve 11). ISSP 2003 saha araştırmasının verileriyle karşılaştırıldığında Türkiye'deki yanıtların bir hayli yüksek düzeylerde olduğu, ama örneğin Filipinler'deki kadar yüksek boyutlara da ulaşmadığı görülmektedir (bakınız Çizelge 10 ve 11). ISSP 2003 dünya ortalamalarıyla kıyaslandığında da ülkedeki milliyet duygularını hissetmek (Türk gibi hissetmek) boyutunun bu ortalamaya çok yakın olduğu, ancak soya dayalı milliyetçilik duygusu olarak Türkiye'deki verilerin ISSP 2003 saha araştırması dünya ortalamasının epeyce üzerinde olduğu da görülmektedir. Din ve soy Türkiye'de milliyetçiliğin içeriğini belirlemekte, dünyadaki birçok ülkeden çok daha fazla rol oynuyormuş gibi gözükmektedir. Etnik temelde ülkemiz yetişkin toplumunun %80'ninin Türk gibi hissetmek ve Türk soyundan olmayı önemseyenlerden, %20'sinin de bu duyguları paylaşmayanlardan oluştuğunu ifade edebiliriz (Çizelge 11 ve 12). Bu kadar yoğun bir duygusal bağlılık resmi ortaya çıkmasına karşın, deneklerin ancak onda dördü kadarı (%44) Türkiye vatandaşı olmayı başka herhangi bir ülke vatandaşı olmaktan çok daha fazla yeğlediğini ifade etmiştir (Çizelge 12). Ancak, ISSP 2003 saha araştırması ortalamasıyla karşılaştırıldığında Türkiye'nin bu hususta hemen hemen dünya ortalamasına yakın olduğu görülmektedir. Burada belirttiğimiz türde bir milliyet –

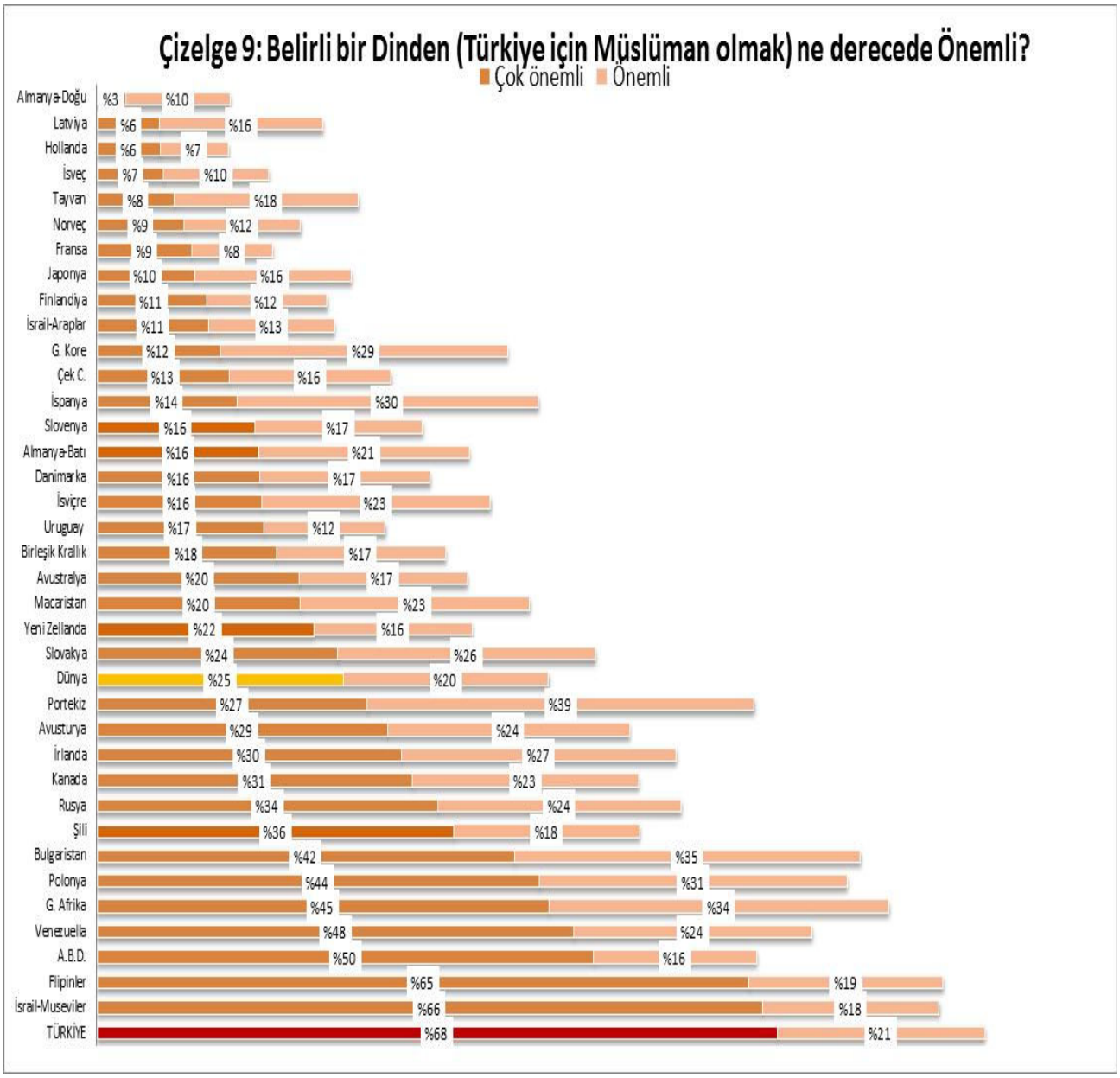
vatandaşlık duygusu farkının dünyada da mevcut olduğunu ve Türkiye'ye özgü olmadığını söyleyebiliriz. Toprak ve kan bağına yapılan vurgunun vatandaş olunan ülke konusunda aynı düzeyde olmadığından hareketle burada ülkeye özgü hukuki uygulamalar ve kültürel farkların da önemli olduğu düşünülmelidir. Kan bağı ve toprak bağı esaslı vatandaşlık hukuku uygulamalarının farklı tutum ve eğilimler yaratması ve bunların mevcut olduğu siyasal kültürlerin ve onların dayandığı tarihi deneyimlerin de farklı olduğunu kabul etmek gereklidir. Bu farklılıkların farklı zihniyet ve ideolojik yönelimlere yol açıyor olmasını da doğal olarak kabul etmemiz gerekir.

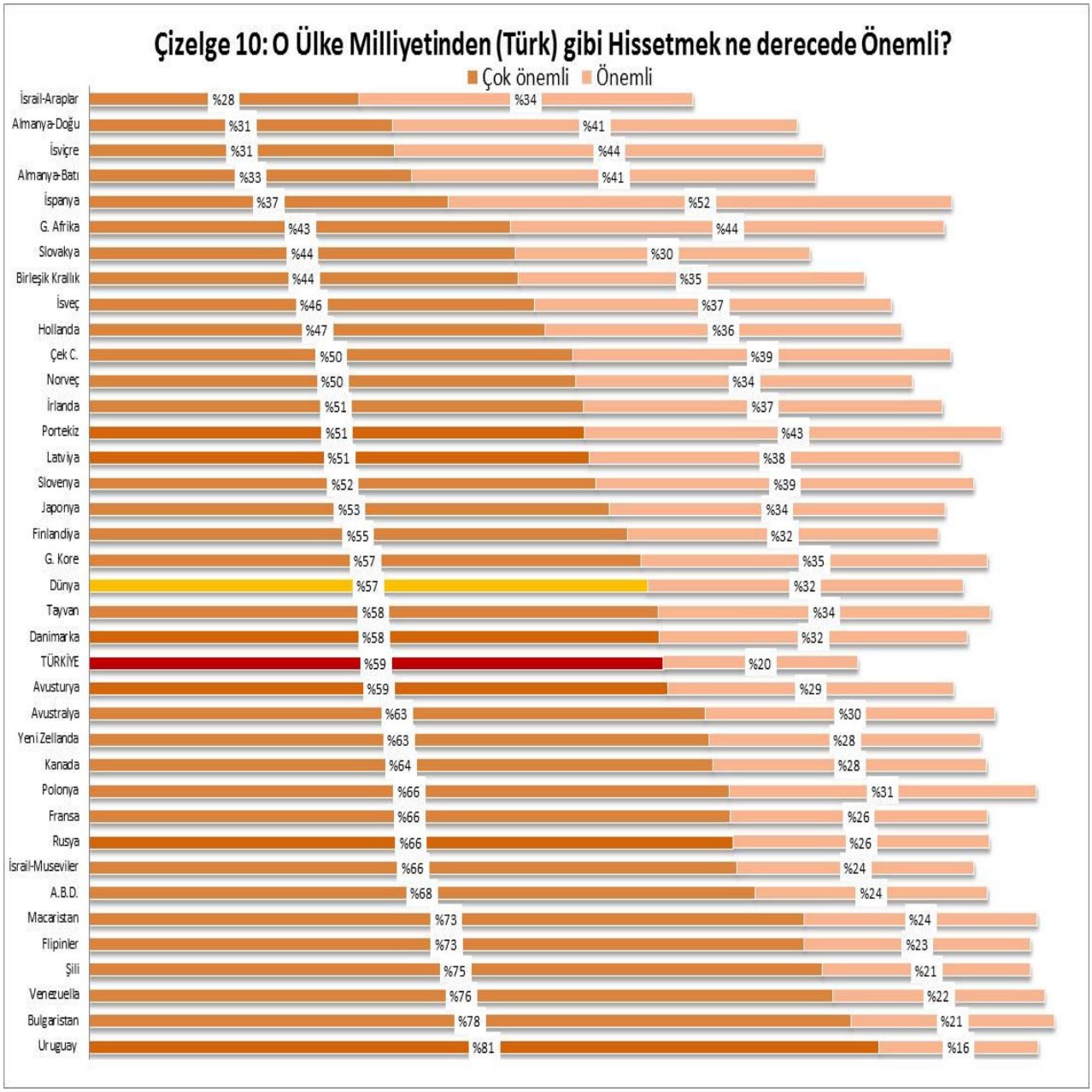

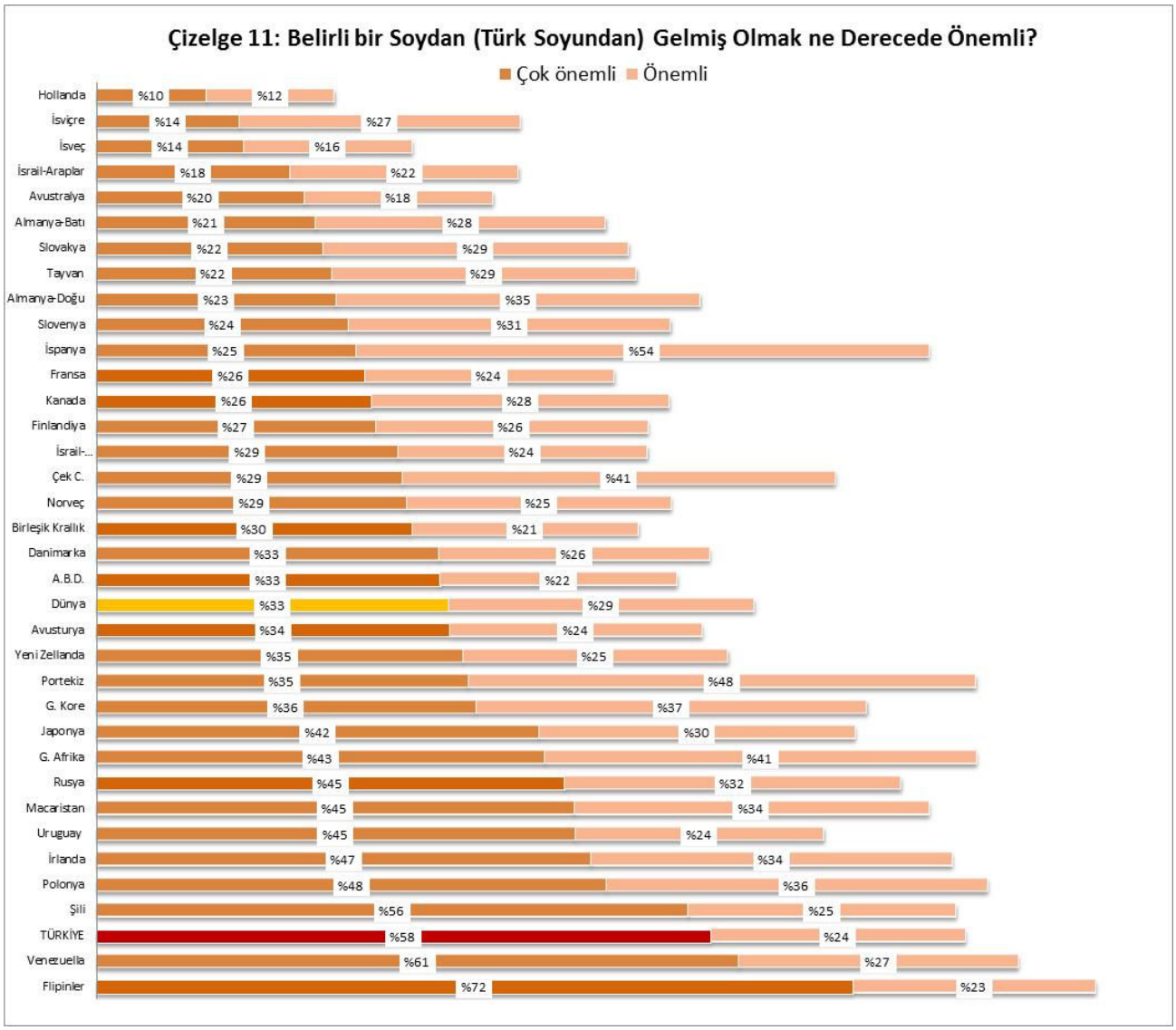

Çizelge 6: Deneğin Yaşadığı Ülkenin Vatandaşı Olması ne derecede Önemli?
Çok önemli
Önemli
Slovakya 32,9% 37,9%
İspanya 36,7% 51,5%
Latviya 36,8% 34,3%
Almanya-Batı 38,9% 40,4%
Almanya-... 40,2% 44,0%
İsviçre 41,5% 37,9%
Macaristan 41,9% 35,5%
Portekiz 43,3% 48,9%
Tayvan 44,6% 35,4%
Çek C. 45,7% 41,0%
Slovenya 46,8% 35,3%
G. Kore 48,1% 39,6%
Finlandiya 49,9% 34,2%
Hollanda 50,0% 31,8%
Bulgaristan 50,2% 38,8%
Birleşik Krallık 50,2% 37,0%
İsveç 51,3% 30,5%
Danimarka 51,4% 33,7%
Japonya 52,7% 34,0%
Polonya 52,7% 38,6%
Dünya 54,0% 33,1%
G. Afrika 54,2% 39,0%
Norveç 56,7% 32,8%
Fransa 56,8% 28,9%
Avustralya 57,4% 32,5%
Rusya 57,4% 30,4%
İsrail-Araplar 58,6% 30,3%
İsrail-... 59,5% 27,5%
İrlanda 60,5% 31,2%
TÜRKİYE 61,6% 27,3%
Yeni Zellanda 62,2% 27,3%
Avusturya 63,0% 27,3%
Uruguay 64,1% 23,7%
Şili 68,4% 23,3%
Venezuella 73,0% 23,3%
Flipinler 73,7% 22,4%
Kanada 76,8% 18,6%
A.B.D. 82,8% 13,2%

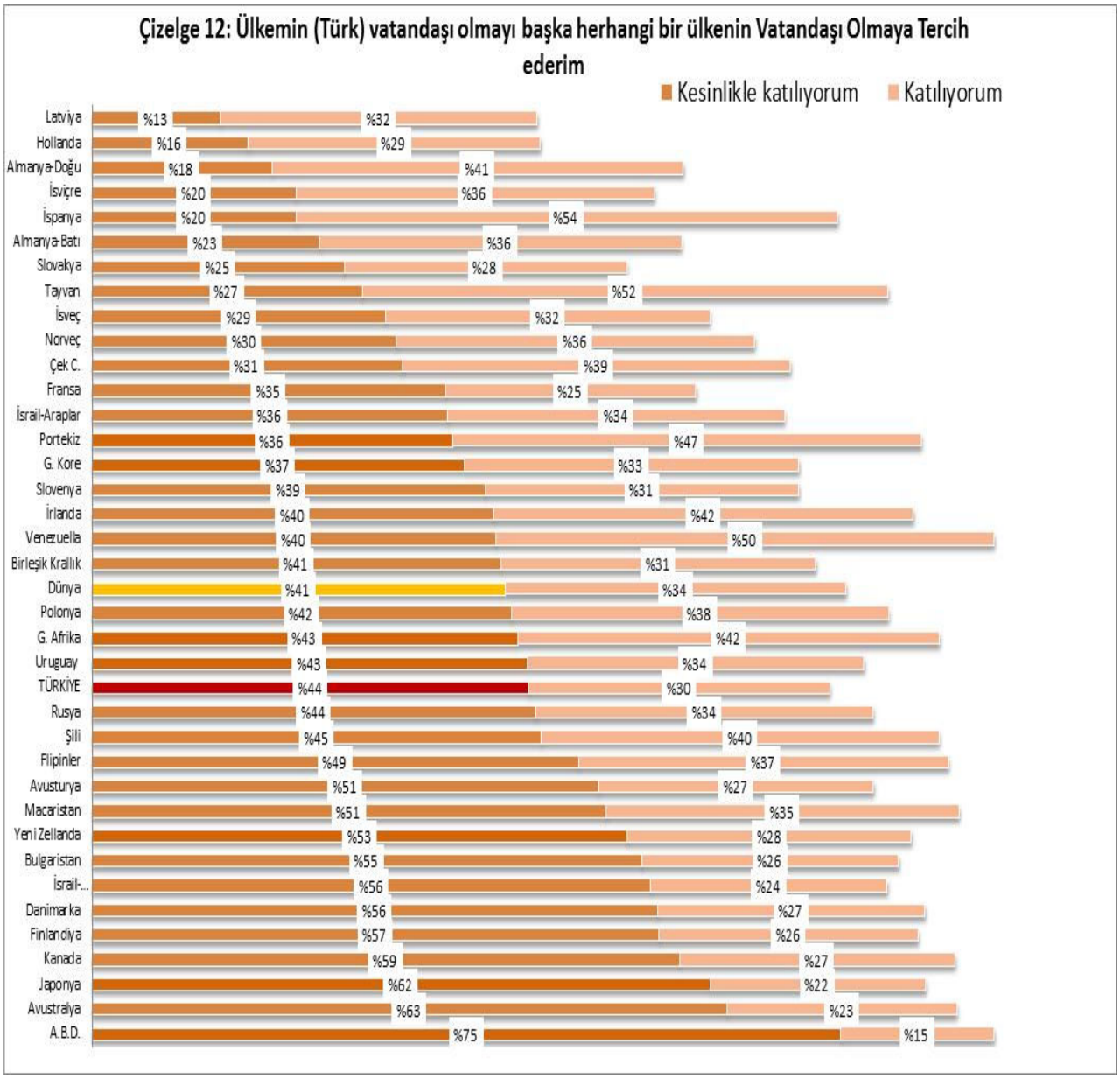

Çizelge 7: Deneğin Hayatının Çoğunu O Ülkede Yaşamış Olması ne Derecede Önemli?
Çok önemli
Önemli
İsveç %22 %34
Hollanda %23 %33
Almanya-Batı %24 %42
İsviçre %25 %41
Finlandiya %26 %39
Almanya-Doğu %26 %44
Slovakya %29 %35
G. Kore %32 %36
İspanya %32 %54
Norveç %33 %40
Fransa %34 %37
Slovenya %34 %39
Tayvan %35 %39
Danimarka %35 %38
Avustralya %35 %33
Birleşik Krallık %36 %37
Macaristan %36 %41
Latvia %37 %44
Portekiz %37 %51
Japonya %38 %36
İrlanda %40 %38
Dünya %41 %36
Yeni Zellanda %42 %35
Çek C. %42 %40
Polonya %45 %39
G. Afrika %45 %41
Avusturya %46 %32
Kanada %48 %32
İsrail-Araplar %49 %38
TÜRKİYE %54 %28
İsrail-Museviler %55 %27
Rusya %56 %29
Bulgaristan %56 %33
A.B.D. %59 %22
Filipinler %64 %26
Şili %65 %26
Uruguay %66 %24
Venezuella %74 %24

Çizelge 8: Deneğin Yaşadığı Ülkenin Dilini Konuşabilmesi ne kadar Önemli?
Çok önemli
Önemli
İrlanda %13 %25
Tayvan %24 %36
İsrail-Araplar %24 %26
İspanya %34 %50
G. Afrika %45 %44
Japonya %46 %33
Portekiz %47 %48
Finlandiya %48 %38
G. Kore %50 %37
İsviçre %52 %41
Latvİya %52 %33
Slovakya %55 %31
Çek C. %58 %34
TÜRKİYE %59 %28
Dünya %60 %29
Rusya %61 %24
Bulgaristan %61 %34
Şili %62 %25
Polonya %63 %32
Avustralya %64 %28
Almanya-Doğu %65 %29
Uruguay %65 %22
Almanya-Batı %65 %29
Birleşik Krallık %65 %26
Slovenya %67 %28
Fransa %67 %27
Avusturya %69 %23
Yeni Zellanda %69 %24
Kanada %69 %23
İsveç %70 %26
Venezuella %71 %25
İsrail-Museviler %71 %21
Macaristan %72 %24
Flipinler %76 %20
Danimarka %76 %21
Norveç %77 %20
Hollanda %82 %16
A.B.D. %83 %14

Çizelge 9: Belirli bir Dinden (Türkiye için Müslüman olmak) ne derecede Önemli?
Çok önemli
Önemli
Almanya-Doğu %3 %10
Latviya %6 %16
Hollanda %6 %7
İsveç %7 %10
Tayvan %8 %18
Norveç %9 %12
Fransa %9 %8
Japonya %10 %16
Finlandiya %11 %12
İsrail-Araplar %11 %13
G. Kore %12 %29
Çek C. %13 %16
İspanya %14 %30
Slovenya %16 %17
Almanya-Batı %16 %21
Danimarka %16 %17
İsviçre %16 %23
Uruguay %17 %12
Birleşik Krallık %18 %17
Avustralya %20 %17
Macaristan %20 %23
Yeni Zellanda %22 %16
Slovakya %24 %26
Dünya %25 %20
Portekiz %27 %39
Avusturya %29 %24
İrlanda %30 %27
Kanada %31 %23
Rusya %34 %24
Şili %36 %18
Bulgaristan %42 %35
Polonya %44 %31
G. Afrika %45 %34
Venezuella %48 %24
A.B.D. %50 %16
Filipinler %65 %19
İsrail-Museviler %66 %18
TÜRKİYE %68 %21

Çizelge 10: O Ülke Milliyetinden (Türk) gibi Hissetmek ne derecede Önemli?
Çok önemli
Önemli
İsrail-Araplar %28 %34
Almanya-Doğu %31 %41
İsviçre %31 %44
Almanya-Batı %33 %41
İspanya %37 %52
G. Afrika %43 %44
Slovakya %44 %30
Birleşik Krallık %44 %35
İsveç %46 %37
Hollanda %47 %36
Çek C. %50 %39
Norveç %50 %34
İrlanda %51 %37
Portekiz %51 %43
Latviya %51 %38
Slovenya %52 %39
Japonya %53 %34
Finlandiya %55 %32
G. Kore %57 %35
Dünya %57 %32
Tayvan %58 %34
Danimarka %58 %32
TÜRKİYE %59 %20
Avusturya %59 %29
Avustralya %63 %30
Yeni Zellanda %63 %28
Kanada %64 %28
Polonya %66 %31
Fransa %66 %26
Rusya %66 %26
İsrail-Museviler %66 %24
A.B.D. %68 %24
Macaristan %73 %24
Filipinler %73 %23
Şili %75 %21
Venezuella %76 %22
Bulgaristan %78 %21
Uruguay %81 %16

Çizelge 11: Belirli bir Soydan (Türk Soyundan) Gelmiş Olmak ne Derecede Önemli?
Çok önemli
Önemli
Hollanda %10 %12
İsviçre %14 %27
İsveç %14 %16
İsrail-Araplar %18 %22
Avustralya %20 %18
Almanya-Batı %21 %28
Slovakya %22 %29
Tayvan %22 %29
Almanya-Doğu %23 %35
Slovenya %24 %31
İspanya %25 %54
Fransa %26 %24
Kanada %26 %28
Finlandiya %27 %26
İsrail-... %29 %24
Çek C. %29 %41
Norveç %29 %25
Birleşik Krallık %30 %21
Danimarka %33 %26
A.B.D. %33 %22
Dünya %33 %29
Avusturya %34 %24
Yeni Zellanda %35 %25
Portekiz %35 %48
G. Kore %36 %37
Japonya %42 %30
G. Afrika %43 %41
Rusya %45 %32
Macaristan %45 %34
Uruguay %45 %24
İrlanda %47 %34
Polonya %48 %36
Şili %56 %25
TÜRKİYE %58 %24
Venezuella %61 %27
Filipinler %72 %23

Ülkeye ve Ülkenin Özellik ve Uygulamalarına Yönelim

Deneklerin onda dördünden biraz azı (%36) Türkiye hakkında bildiği bazı şeylerden utanmakta olduğunu ifade ederken, deneklerin onda dördü kadarı da (%41) ülkenin hiçbir şeyinden utanmadığını ifade etmektedir (Çizelge 13). Bu hususta kararsız kaldığını ifade eden deneklerin oranının da beş denekten birisi mertebesinde olduğu düşünülecek olursa, ancak bir azınlığın ülkesinden utanmayacak durumda olduğu görülmektedir. Ancak, ISSP 2003 saha araştırmasının aynı soruya dünyada verilen yanıtlarıyla karşılaştırıldığında bu oranların dünya ortalamasının bir hayli altında olduğu da görülmektedir (bakınız Çizelge 13). Bu konuda Türkiye verileri Avusturya ve Macaristan verileriyle hemen hemen aynı düzeyde ve tüm diğer ülkelerin yanıtlarına

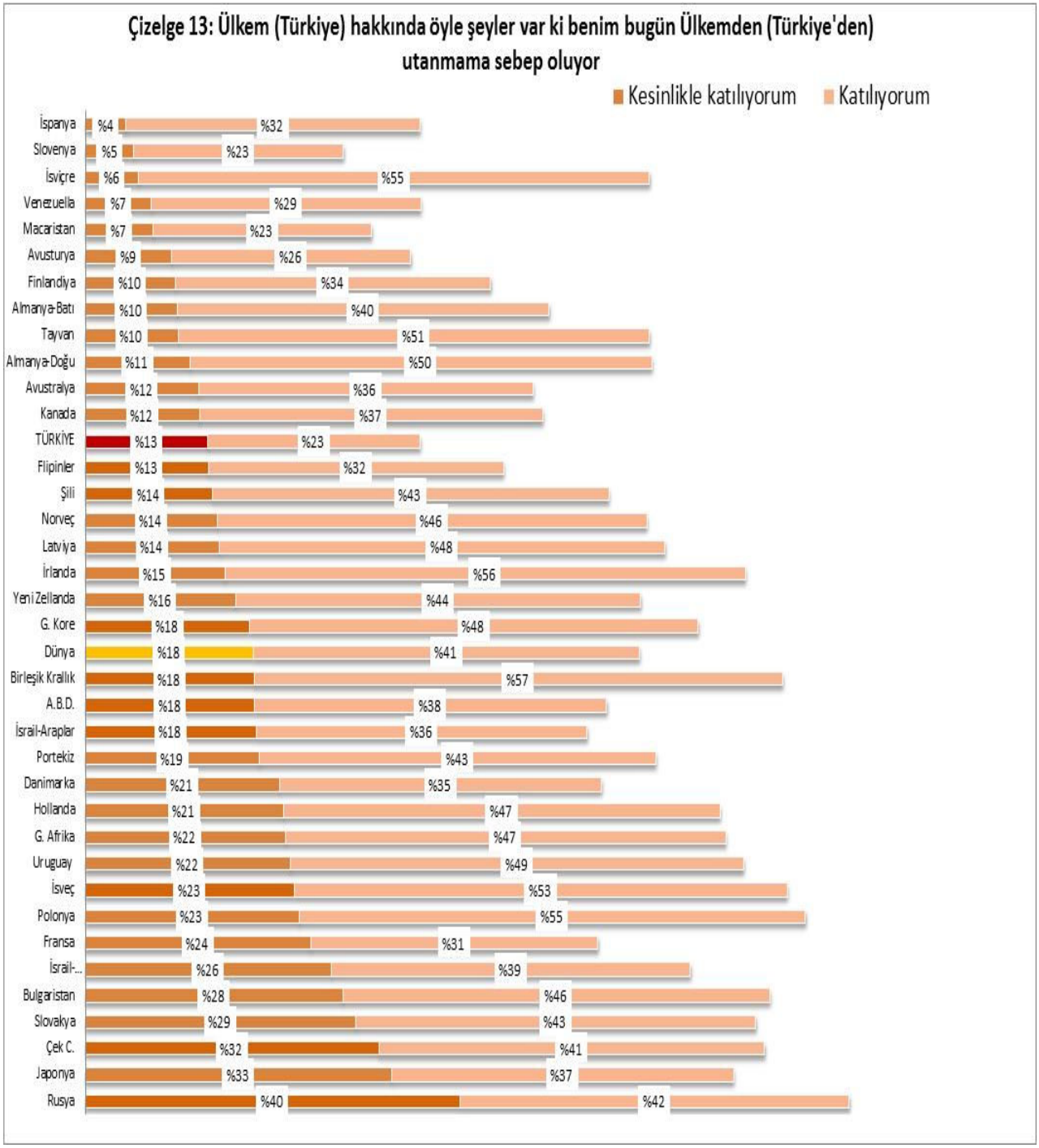
oranla daha düşük düzeydedir. Büyük bir çoğunluk dünyadaki ülkelerden farklı olarak ülkemizin tarihinde utandıkları bir şey olmadığını ifade etmektedirler.

"Eğer başka ülkelerin vatandaşları da, Türk'ler gibi olsaydı; dünya daha iyi bir yer olurdu" önermesine tamamen katılan denek oranının beş denekten birisi mertebesinde (%26) ve bu önermeye sadece katılan oranının da üç denekten birisi kadar olduğu görülmektedir (%32 ve her iki yanıtın toplamı %58) (Çizelge 14). Bu önermeye katılmayanların oranının da beş denekten birisi düzeyinde kaldığı da göz önüne alındığında vatandaşlık konusundaki duyguların oldukça olumlu olduğu düşünülebilir. Bu durumda bir önceki çizelgede ifade edilen hem fazla utanılacak bir husus bulunmadığı, hem de bulunan hususların vatandaşlardan kaynaklandığının pek düşünülmediği gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Üstelik burada sorulan soruya tamamen katılan denek oranı tüm ISSP 2003 Milliyetçilik saha araştırmasına katılmış olan ülkelerin hiçbirinde rastlanmadık derecede yüksektir (bakınız Çizelge 14). Böylece ülkemizde alınan yanıtlarla Türklerin dünyada örnek alınacak bir ulus görüntüsü sergilediği düşüncesinin, diğer ülkelerde rastlanmadığı ölçüde Türkiye'de yaygın olduğu görülmektedir.

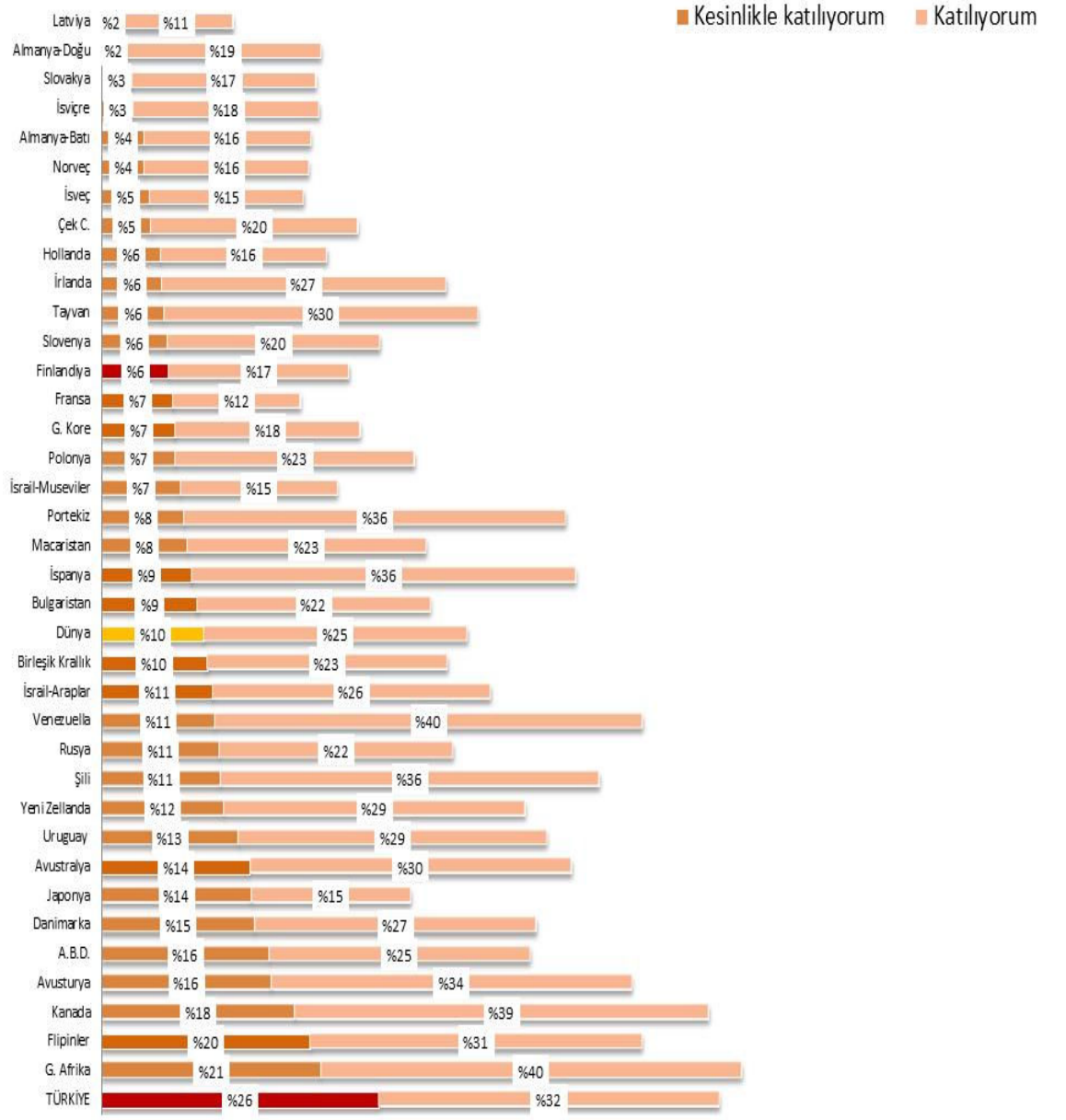
Bu yanıtlara paralel olarak araştırmamıza katılan deneklerin onda yedisi kadarının (%72) Türkiye'nin çoğu dünya ülkesinden daha iyi olduğunu düşündüğünü de saptamış bulunuyoruz (Çizelge 15). Bu yanıt düzeyi ABD, Avustralya ve Japonya'dan sonra dünyada dördüncü yükseklikte olan bir düzeyde olup bundan önceki iki soruya verilmiş olana yanıtlarla uyumlu bir manzara resmetmektedir (Çizelge 15). Ancak bu algının da Türkiye'yi her konuda ve sürekli destekledikleri anlamına gelmediği görülmektedir: "Ülkesi yanlış şeyler yapsa da, insan ülkesini desteklemeye devam etmelidir" önermesi kendilerine yöneltildiğinde deneklerin üçte birisi kadarı (%32) bu önermeye kesinlikle katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu oran ISSP 2003 Milliyetçilik araştırmasının verileriyle karşılaştırıldığında dünyadaki en yüksek orandır (Çizelge 16). Türkiye'deki deneklerin bu orandan bir parça daha azı ise (%30) bu önermeye sadece katıldığını ifade etmişlerdir (Çizelge 16). Bu önermeye katılmayanların oranı da deneklerin beşte birinden bir parça daha azdır (%18) (Çizelge 16). Bu yanıtlar çerçevesinde Türkiye'de ülkeye yönelik kapsamlı bir yaygın destek (*diffuse support*) bulunduğunu söylemek mümkündür.

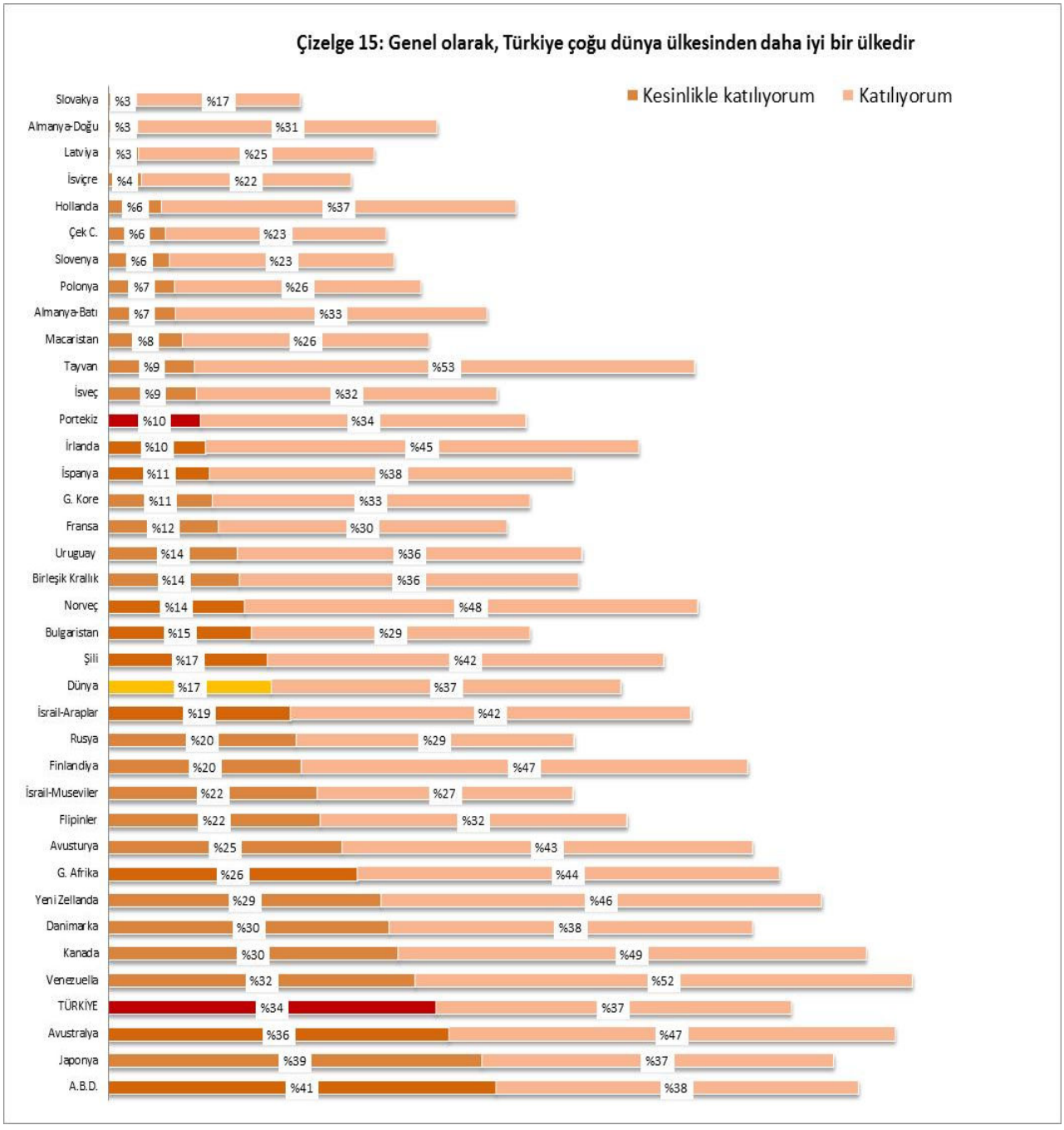
Deneklere "genel olarak, Türkiye ile gurur duymak istediğimden daha az gurur duyuyorum" önermesi yöneltildiğinde altı denekten birisi (%14) buna kesinlikle katılmakta, beş denekten biraz daha fazlası da (%23) katılmaktadır (Çizelge 17). Bu oranlar Türkiye'de alınan yanıtların ISSP 2003 saha araştırmasına katılan ülkelere göre ortalarda bir yerde bulunmaktadır (Çizelge 17). On denekten dördü kadarı ise bu önermeye katılmamakta ve ülkesiyle gurur duymak istediği kadar gurur duyduğunu ifade etmektedir (Çizelge 18). Bu durumda yaklaşık eşit oranda denek ülkesinden gurur duymak istediğinden az ve gurur duymak istediği kadar guru duyduğunu ifade etmiş bulunmaktadır. "Eğer Türkler Türkiye'nin kusurlarını kabul etselerdi, dünya daha iyi bir yer olurdu" diye sorulduğunda da deneklerin yarısı kadarı (%48) bu ifadeye katılmaktadır. Dört denkten birisi de (%25) bu ifadeye katılmadığını belirtmektedir (Tablo 1). Bu koşullarda ülkenin kusurları olabileceği ve bunların kabul edilmek suretiyle onlara yaklaşılması gerektiğini düşünen neredeyse seçmen yaşındaki nüfusun yarısına yaklaşan bir kitlenin bulunduğu görülmektedir. Bu konudaki soru ilk kez 2013'te sorulmuş olduğundan bu dünyadan toplanan verilerle henüz karşılaştırmamız mümkün

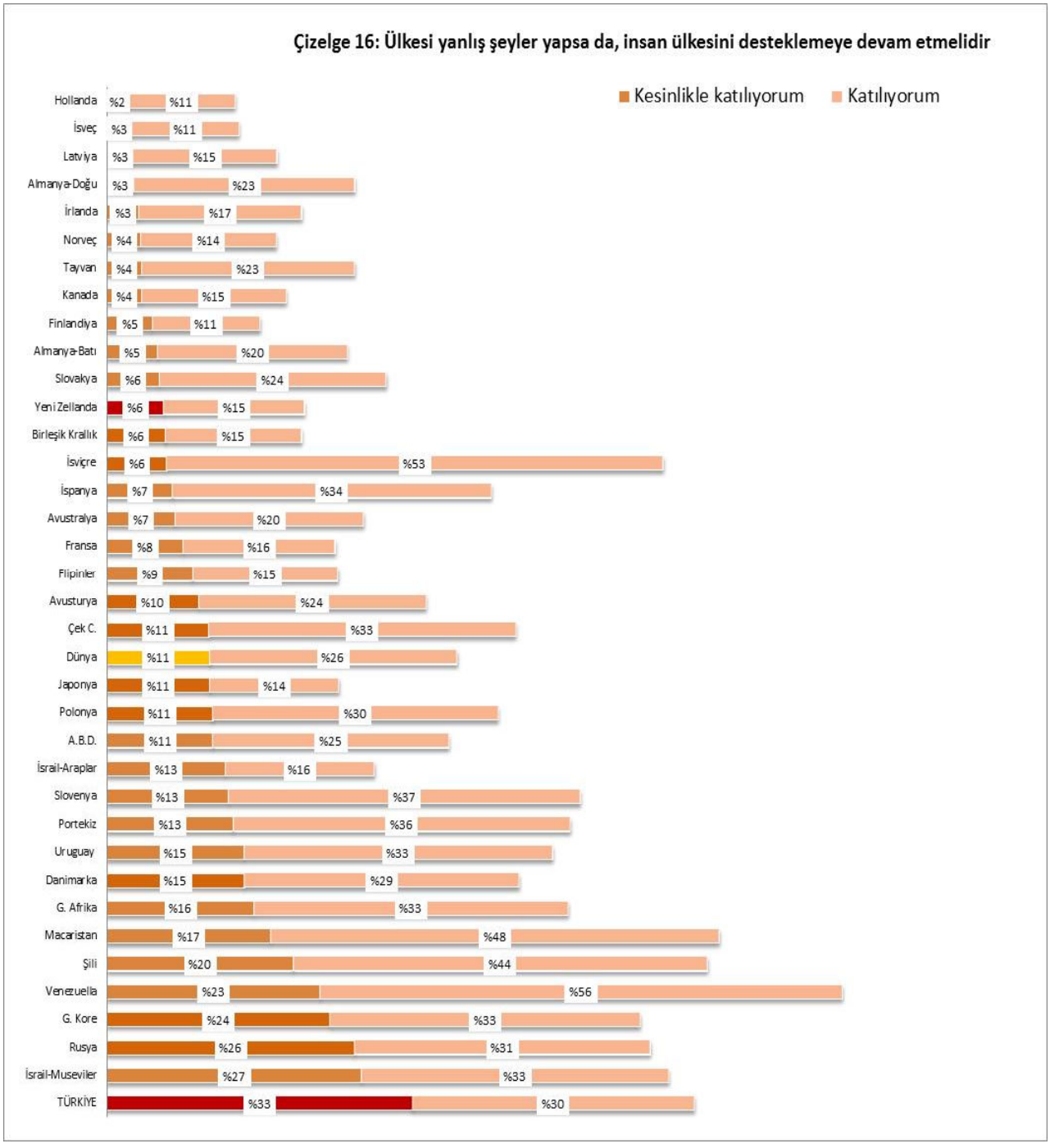
değildir. Bu yüzden bu soruya 2013 araştırmasında Türkiye'de verilen yanıtların dünyaya göre nerede olduğunu saptamak şimdilik olanaksızdır.

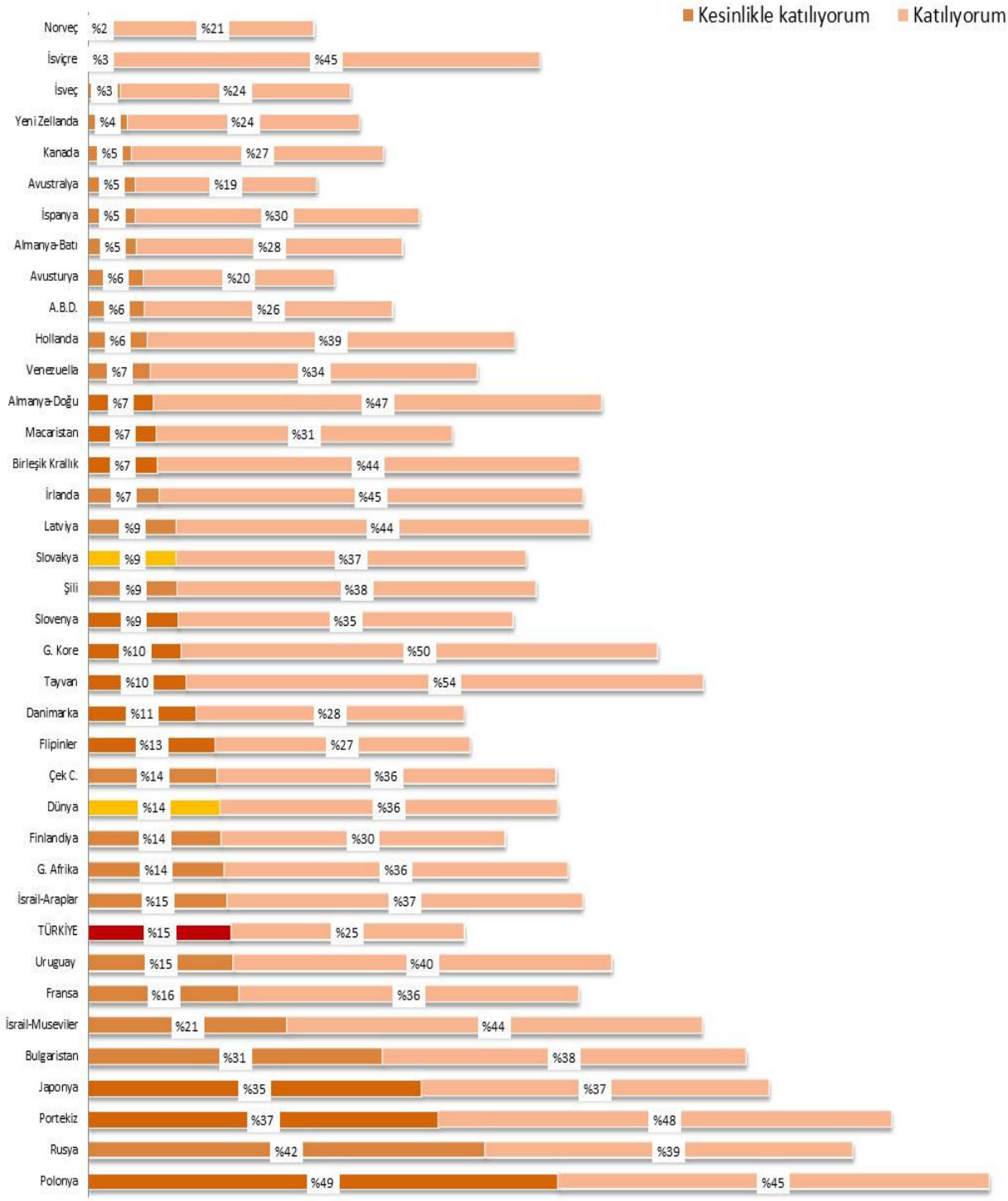
Çizelge 14: Eğer başka ülkelerin vatandaşları da, Türk'ler gibi olsaydı; dünya daha iyi bir yer olurduyor

Çizelge 15: Genel olarak, Türkiye çoğu dünya ülkesinden daha iyi bir ülkedir
Kesinlikle katılıyorum
Katılıyorum
Slovakya %3 %17
Almanya-Doğu %3 %31
Latvia %3 %25
İsviçre %4 %22
Hollanda %6 %37
Çek C. %6 %23
Slovenya %6 %23
Polonya %7 %26
Almanya-Batı %7 %33
Macaristan %8 %26
Tayvan %9 %53
İsveç %9 %32
Portekiz %10 %34
İrlanda %10 %45
İspanya %11 %38
G. Kore %11 %33
Fransa %12 %30
Uruguay %14 %36
Birleşik Krallık %14 %36
Norveç %14 %48
Bulgaristan %15 %29
Şili %17 %42
Dünya %17 %37
İsrail-Araplar %19 %42
Rusya %20 %29
Finlandiya %20 %47
İsrail-Museviler %22 %27
Filipinler %22 %32
Avusturya %25 %43
G. Afrika %26 %44
Yeni Zelanda %29 %46
Danimarka %30 %38
Kanada %30 %49
Venezuella %32 %52
TÜRKİYE %34 %37
Avustralya %36 %47
Japonya %39 %37
A.B.D. %41 %38

Çizelge 16: Ülkesi yanlış şeyler yapsa da, insan ülkesini desteklemeye devam etmelidir
Kesinlikle katılıyorum
Katılıyorum
Hollanda %2 %11
İsveç %3 %11
Latviya %3 %15
Almanya-Doğu %3 %23
İrlanda %3 %17
Norveç %4 %14
Tayvan %4 %23
Kanada %4 %15
Finlandiya %5 %11
Almanya-Batı %5 %20
Slovakya %6 %24
Yeni Zellanda %6 %15
Birleşik Krallık %6 %15
İsviçre %6 %53
İspanya %7 %34
Avustralya %7 %20
Fransa %8 %16
Filipinler %9 %15
Avusturya %10 %24
Çek C. %11 %33
Dünya %11 %26
Japonya %11 %14
Polonya %11 %30
A.B.D. %11 %25
İsrail-Araplar %13 %16
Slovenya %13 %37
Portekiz %13 %36
Uruguay %15 %33
Danimarka %15 %29
G. Afrika %16 %33
Macaristan %17 %48
Şili %20 %44
Venezuella %23 %56
G. Kore %24 %33
Rusya %26 %31
İsrail-Museviler %27 %33
TÜRKİYE %33 %30

Çizelge 17: Genel olarak, ülkemle (Türkiye) ile gurur duymak istediğimden daha az gurur duyuyorum

Tablo 1: Eğer Türkler Türkiye'nin kusurlarını kabul etselerdi, dünya daha iyi bir yer olurdu.

Şıklar		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Geçerli Yanıtlar	Kesinlikle katılıyorum	328	19,7	21,1	21,1
	Katılıyorum	413	24,8	26,6	47,8
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	388	23,3	25,0	72,8
	Katılmıyorum	338	20,3	21,8	94,6
	Hiç katılmıyorum	84	5,0	5,4	100,0
	Toplam	1551	93,1	100,0	
Geçersiz Yanıtlar	Seçemiyor	9	,5		
	Fikri Yok / Bilmiyor / Cevap Yok	106	6,4		
	Toplam	115	6,9		
Toplam		1666	100,0		

Ülkenin Başarılarından Duyulan Gurur

Bu aşamada ülkenin genelinden ekonomi, tarih, kültür, siyaset, spor, sanat ve edebiyat, bilim ve teknoloji gibi alanlardaki performanslarınaa yönelik duyulan gururu araştıracak olursak, deneklerimiz aracılığıyla seçmen yaşındaki nüfusun ülkede çeşitli alanlarda gösterilen başarı veya başarısızlıklar konusundaki değerlendirmelerine ulaşmış oluruz.

Türkiye'deki demokrasinin işleyişinden çok gurur duyduğunu ifade eden deneklerin oranı dört - beş denekten birisi düzeyinde olup (%22), sadece gurur duyan deneklerle birlikte ele alındığında bu oran nerdeyse on denekten dördü düzeyine (%57) yükselmektedir (Çizelge 18). Bu oranlar Türkiye'de demokrasiyi en azından bir çoğunluğun gözünde iyi işleyen bir siyasal rejim olarak algılandığına işaret etse bile, ISSP 2003 araştırmasına katılan ülkelerin ortalamasına yakın bir düzeydedir (Çizelge 18). Türkiye'de demokrasinin işleyişinde çok gurur duyanların oranı %22 iken dünyanın geri kalanında bu oran %13 düzeyindeymiş, ancak sadece gurur duyanların oranındaysa Türkiye'de % 24 kadar iken dünyada bu oran %40 civarındaymış gibi gözükmektedir (Çizelge 18). Bu oranlar özellikle demokrasinin temel iki modeline sahip olan Büyük Britanya ve İsviçre ile ABD, Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada, Japonya, Danimarka, Norveç, İsveç ve Hollanda'da dünya ortalamasının da Türkiye'deki oranların da bir hayli üzerindedir (Çizelge 18). Bu durum hem Türkiye'deki demokrasinin işleyiş algısının pekişmiş demokrasiler düzeyinde olmadığının bir göstergesi olduğu gibi, Türkiye'nin demokrasiyi yerleştirmekte daha alacağı yol olduğunun seçmen yaşındaki nüfus tarafından görüldüğüne de işaret ediyor olarak kabul edilebilir. Bu cümleden olarak Türkiye'de demokrasinin işleyişinden hiç veya pek gurur duymadığını ifade eden

seçmen oranı da on denekten dördünden fazla (%44) olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekir (bakınız Çizelge 18).

Türkiye'nin dünyadaki etkisinin düzeyinden duyulan gurur sorulduğunda Türkiye'deki deneklerin ISSP 2003 araştırmasının verileriyle karşılaştırıldığında yine on denekten altısı kadarının (%59) çok veya oldukça gurur duyduğu, buna karşılık on denekten dördü kadarının (%39) pek veya hiç gurur duymadığı görülmektedir (Çizelge 19). ISSP 2003 araştırmasının verileriyle karşılaştırıldığında bu oranların dünyadaki ortalamanın oldukça üzerinde olduğu dikkat çekicidir (Çizelge 19). Özellikle bu hususta Türkiye'de ülkesinin dünyadaki etkisinden çok gurur duyanların oranı dünya ortalamasından (%9) neredeyse üç kat fazladır (%24) (Çizelge 19). Bu oran ABD, Güney Afrika Cumhuriyeti, Venezuela ve İsrail'deki Arap seçmenlerin ISSP 2003 araştırmasında verdiği yanıtlarla paraleldir. ABD ve bir ölçüde Güney Afrika için bu oranlar beklenebilir düzeydeyken, Venezuela, Israil'in Arap nüfusu ve Türkiye için ilginç bir popüler büyüklük algısı çizmektedir. Bu etkiden oldukça gurur duyanların oranı ise Türkiye'de dünya ortalaması ile (%38) hemen hemen aynıdır (%37) (Çizelge 19). Türkiye özellikle Orta Doğu'nun önemli ülkeleri olan Mısır, İsrail, Suriye'de Büyükelçi bulunduramadığı, Irak'taki Büyükelçisinin Maliki hükümeti ile temaslarda bulunamadığı, Suudi Arabistan ile Mısır'daki 3 Temmuz 2013 darbesinden beri neredeyse çatışma içine girdiği, Avrupa Birliği ile ilişkilerin kopma noktasına geldiği, Suriye dolayısıyla İran ve Rusya ile karşı pozisyonlarda bulunduğu ve ülkenin etkisinin hemen hemen her alanda düşüşe geçtiği bir noktadadır. Bu durumda seçmenin bu kadar büyük bir oranının Türkiye'nin dünyadaki etkisinden gurur duyuyor olması ne kadar başarılı bir ulusal dış politika algısı yaratılmış olduğuna veya seçmen yaşındaki nüfusun ne kadar duygusal (hamasi) bir ulusalcılık eğiliminde olduğuna işaret ediyor olmalıdır.

Türkiye'nin ekonomisinin başarısından duyulan gurur da ISSP 2003 dünya ortalamasının oldukça üzerinde bir düzeydedir (Çizelge 20). Bu hususta çok gurur duyan denek oranı Türkiye'de %28 iken ISSP 2003 verilerine göre dünya ortalaması %13 düzeyindedir. ABD ve Irlanda Cumhuriyeti bu oranı geçen ülkeler olurken, Venezuela, Norveç, Şili gibi ülkelerde alınan yanıtlar da aynı düzeydedir. Dünya'da ISSP 2003 araştırması verilerine göre kendi ülkesinin başarısından en fazla gurur duyan halk ABD'ndeymiş gibi görünmektedir. Tabii, 2007- 2008 ekonomik bunalımı sonrasında bu görüntünün değişmiş olduğunu saptamak şaşırtıcı olmayacaktır. Türkiye ekonomisini oldukça başarılı bulan denek oranı ile ortalama olarak ISSP 2003 verilerine göre dünyada kendi ülke ekonomilerini başarılı bulan denek oranı hemen hemen aynıdır (Çizelge 20). Genel olarak, bu bulgular çerçevesinde Türkiye'de seçmen yaşındaki nüfusun ekonomiyi oldukça başarılı bulduğunu söylemek mümkündür.

Ülkedeki sosyal güvenlik sisteminden gurur duyan seçmen yaşındaki nüfusa göre Türkiye'nin bu alandaki görüntüsü ekonomiden de daha iyi durumdadır. Sosyal güvenlik uygulamalarından gurur duyan seçmen oranı Türkiye'de %27 iken ISSP 2003 verilerine göre dünyada bu oran ortalama olarak %12 mertebesindedir (Çizelge 21). Sosyal güvenlik sisteminden oldukça gurur duyanların oranı da Türkiye'de %36 düzeyindeyken, ISSP 2003 verilerine göre bu oran dünyada ortalama %34 düzeyindedir (Çizelge 21). Bu durumda Türkiye dünyada Danimarka, Finlandiya, Avusturya ve Fransa'nın hemen arkasından ABD, Kanada, Batı Almanya ve Britanya'dan daha yüksek oranda kendi

sosyal güvenlik sisteminden gurur duyan seçmen yaşındaki nüfusa sahip olan bir ülke konumundadır (Çizelge 21).

Türkiye'nin bilim ve teknolojideki başarılarından duyulan gururun da ISSP 2003 araştırmasının dünya verileriyle karşılaştırıldığında oldukça yüksek düzeylerde olduğu dikkat çekicidir (Çizelge 22). ABD, Israil'in Yahudi nüfusu, Yeni Zelanda, Avustralya ve Japonya'da denekler ülkelerinin bilim ve teknolojide gösterdiği başarı konusunda çok gururlu olduklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 22). Bu çok yüksek düzeyi takibeden Kanada, Macaristan, Avusturya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Finlandiya'nın hemen arkasından Türkiye, Venezuela ve Israil'de yaşayan Arap nüfustan olan deneklerin verdiği yanıtlar gelmektedir. Türkiye'deki deneklerin kendi ülkelerindeki bilim ve teknolojiden duydukları çok yüksek gurur Hollanda, Norveç, İsveç, Batı Almanya veya Britanya'daki deneklerin verdiği yanıtların üzerindedir (Çizelge 22). Henüz herhangi bir Nobel alan bilim insanının bulunmadığı bir ülke olan Türkiye'deki deneklerin bu duyduğu gurur düzeyinin bilim ve teknolojideki başarılardan çok siyasal koşulların da ürettiği ulusal bir duygusallık olarak yorumlamak daha doğru olmalıdır.

Türkiye'nin spordaki başarılarından çok gurur duyan denek oranı üç denekten birisi düzeyindeyken aynı oranın hem ISSP 2003 araştırmasının dünya ortalamalarının üzerinde olması, hem de Rusya, Fransa, Batı Almanya, Britanya, Polonya gibi ülkeleri geride bırakması yine ilginç bir manzara çizmektedir (Çizelge 23). Avrupa'da ve Dünya'da spordaki başarıları Yaz Olimpiyatlarda birkaç branşa yoğunlaşan, futboldaki başarıları yukarıda sayılan ülkelerle ölçülemeyen, Kış Olimpiyatlarında bugüne kadar hiçbir başarısı olmayan, son yıllarda basketbol ve voleybolda uluslararası başarılara imza atabilen bir başarı grafiğinden bu ölçüde bir gurur duyulması ilginçtir. Bu tür bir duygu yoğunluğu ile spordaki başarıdan gurur duymanın yine genelde Türkiye'de esen siyasal havanın da etkisiyle güçlenen bir içerikte olmasından şüphe edilmelidir.

Sanat ve edebiyatta Türkiye'nin gösterdiği başarıdan çok gurur duyduğunu ifade eden denek oranı yine ISSP 2003 verilerindeki dünya ortalamasının bir miktar üzerindedir (Çizelge 24). Bu verilere göre bu hususta kendi ülkesinin başarıları ile gurur duyan denekler İrlanda Cumhuriyetinde yaşamaktadırlar, onları ABD, Şili, Japonya ve Venezuela izlemektedir. Rusya, Almanya, Britanya, Fransa, Hollanda, İspanya gibi dünya edebiyatına çok sayıda Nobel ödüllü yazar ve şaheser kazandırmış ülkelerde Türkiye'deki başarıdan duyulan yüksek gurur düzeyinde gurur duyulduğunu gösteren bir manzara çizmemektedirler (Çizelge 24). Türkiye'nin son yıllarda bir Nobel edebiyat ödülü almış olmasının önemi yadsınamamakla birlikte, özellikle Rusya ve bir çok Avrupa ile karşılaştırıldığında Türk edebiyatı ve sanatında Picasso, Goya, Matisse, Cezanne, van Gogh, veya Sartre, Dostoyevski, Gorki ve benzerleri ayarında örnek veren çok sayıda sanatçı ve yazar bulunmamaktadır. Buradaki farklar yine daha çok duygusal ulusal yönelimlerle daha yakından ilişkiliymiş gibi görünmektedir.

Türkiye'deki deneklerden dörtte biri kadarı toplumda her türlü gruplara çok iyi muamele edildiğini düşündüğünü ifade ederken bu oran ISSP 2003 verilerine göre dünyada bunun tam yarısı kadardır (Çizelge 25). Venezuela'yı bir kenara bırakacak olursak, Türkiye'deki deneklerin verdiği yanıtlar ISSP 2003 araştırmasına katılmış olan

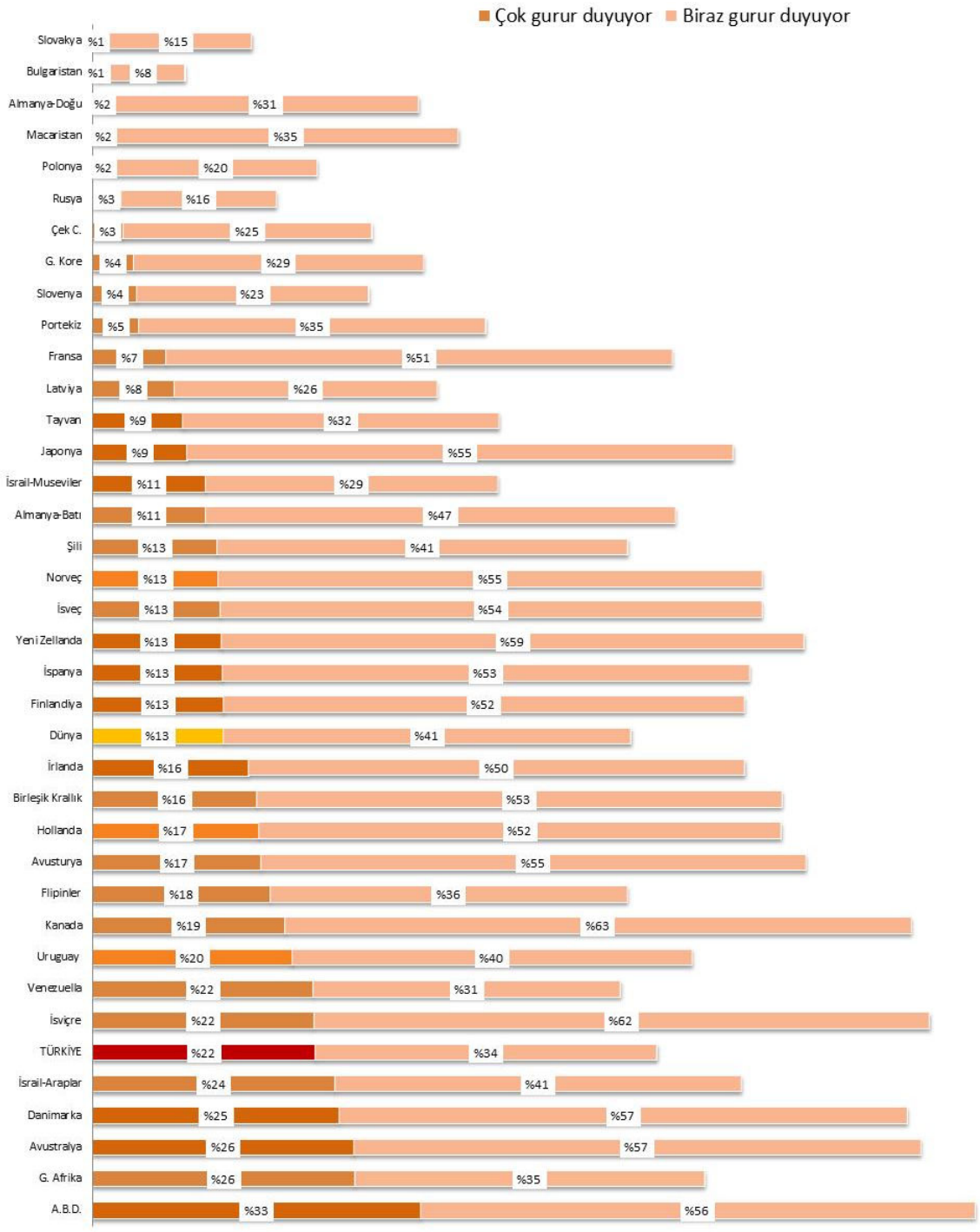
ülkelerin dörtte üçünden daha yüksek oranda ülkemizde hiçbir topluluğa ayrımcılık yapılmadığını ifade eden bir düzeydedir (Çizelge 25). Türkiye verilerinin çizdiği manzara ISSP 2003 verileriyle kıyaslandığında ülkemizin dünyada ABD, Kanada, İsviçre, İspanya ve Venezuela'nın hemen arkasından geldiği izlenimini doğurmaktadır. Venezuela dışındaki ülkelerde demokrasi alanında yapılan düzenlemelerle ayrımcılığı azaltacak çok ciddi önlemler alınmış olması da göz önüne alındığında, Türkiye'de bu konuda herhangi bir temel demokratik düzenleme yapılamamış olmasına karşın bu sonucun alınması yine ilginçtir. Türkiye bu açıdan bir ölçüde Venezuela'ya benzer bir görüntü vermektedir. Her ikisinde de çok farklı ideolojik noktalardan hareket eden siyasal partiler toplumda dışlandığını veya aşağılandığını düşünen kitlelerin oy desteği ile iktidara gelmiş bulunmaktadır. Bu kitlelerin güçlendirdiği siyasal parti ve liderlerin iktidarında ayrımcılığın azaldığı veya son bulduğu savına olan desteğin artmasını da doğal karşılamak gerekir. Ancak, burada atılan adımlar önemli olmakla birlikte İspanya veya İsviçre'de olduğu gibi anayasal güvenceye kavuşturulmuş ve hukuk devleti uygulamasına dönüşmüş bir eşitlikçi hukuk uygulaması ve onun kültüründen bahsetmek söz konusu değildir. Gerek Türkiye, gerek Venezuela'da toplumun ciddi olaral yaşam tarzları itibarıyla bölünmesi ve birbirine husumetle yaklaşımı sürdüğü gibi her ikisinde de hukuk devleti henüz uzak bir ideal olarak kabul edilebilecek içeriktedir.

Türkiye'deki deneklerin Silahlı Kuvvetlere duyduğu yüksek gurur konusunda ISSP 2003 verileriyle karşılaştırıldığında dünyada sadece ABD ve Britanya'nın gerisindedir (Çizelge 26). Bu ülkelerden her ikisinin de Afganistan, Irak, Afrika'nın çeşitli noktalarında silahlı mücadele içinde olduğu da göz önüne alınacak olursa, Türkiye'deki sonuçların oldukça duygusal bir ulusal içerik taşıdığını ifade etmek gerekir.

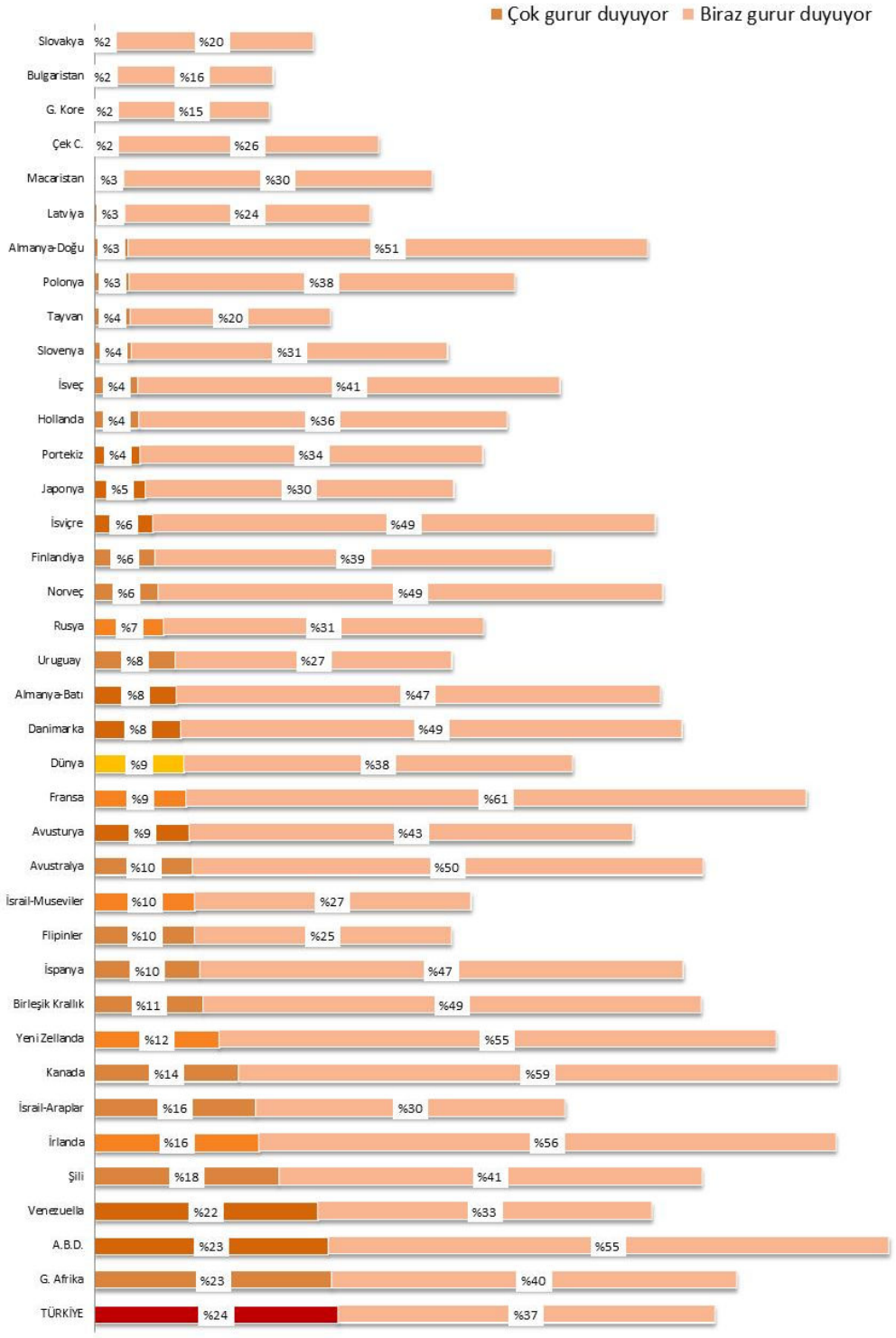
Ülkemizin tarihinden çok gurur duyan denek oranı da ISSP 2003 verileriyle karşılaştırıldığında Venezuela, ABD, Bulgaristan, İsrail'in Musevi nüfusunun hemen ardından dünyada beşinci sırada gelmektedir (Çizelge 27). Yine Britanya, Fransa, Rusya, Avusturya – Macaristan, Almanya gibi ülkelerde deneklerin verdiği yanıtlarla karşılaştırılacak olursa, bu konuda da Türkiye'deki oranların beklenebilecekten daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır (Çizelge 27). Türkiye'de son yıllarda büyük bir medya ve basın desteği ile sürdürülmekte olan ülkemizin bir cihan devleti olduğu konusundaki yayınların geniş bir kitleyi derinden ve güçlü bir biçimde etkisi altına aldığı da düşünülmelidir.

Türkiye'deki siyasal kurumlar ve yasalara saygı durulmasının önemi sorulduğunda deneklerin verdiği yanıtların yine ISSP 2003 yılındaki verilerden hesaplanan dünya ortalamalarının çok üzerindedir (Çizelge 28). Türkiye bu yanıtlarla, İsveç, Norveç, Danimarka, ABD, Kanada ve Fransa gibi hukuk devleti olma konusunda dünyaya örnek olan ülkelerin hemen arkasından Venezuela, Uruguay, Britanya, Bulgaristan gibi ülkelerin arasında yer almaktadır (Çizelge 28). Bu görüntüyü ülkemiz ve onun gibi olan ülkeler açısından bir gerekliliğe parmak basmak, bir heves veya yönelim gereksinimi algısı gibi de düşünebiliriz. Burada saygı göstermenin önemi sorulduğunda mutlaka davranışsal olarak saygı gösteriliyor olduğunu varsaymak da zorunlu değildir. Bu soruyu yanıtlayan deneklerin bu gerekliliği algılamış olmakla birlikte onu fazla yerine getirme gereksinimi hissetmiyor da olabileceklerini düşünmek de mümkündür.

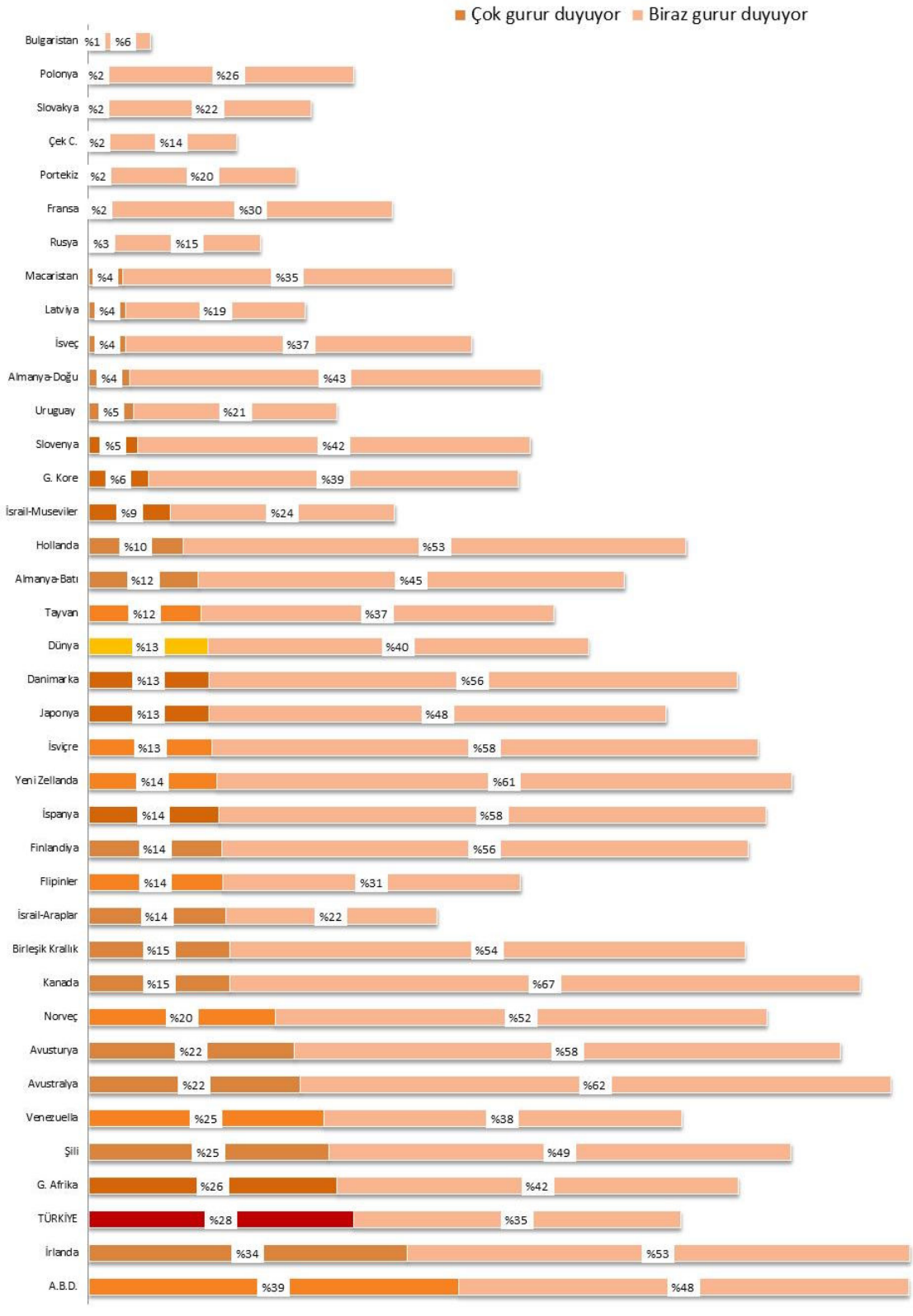
Çizelge 18: Ülkemde Demokrasisinin İşleyişinden Gurur Duyuyorum

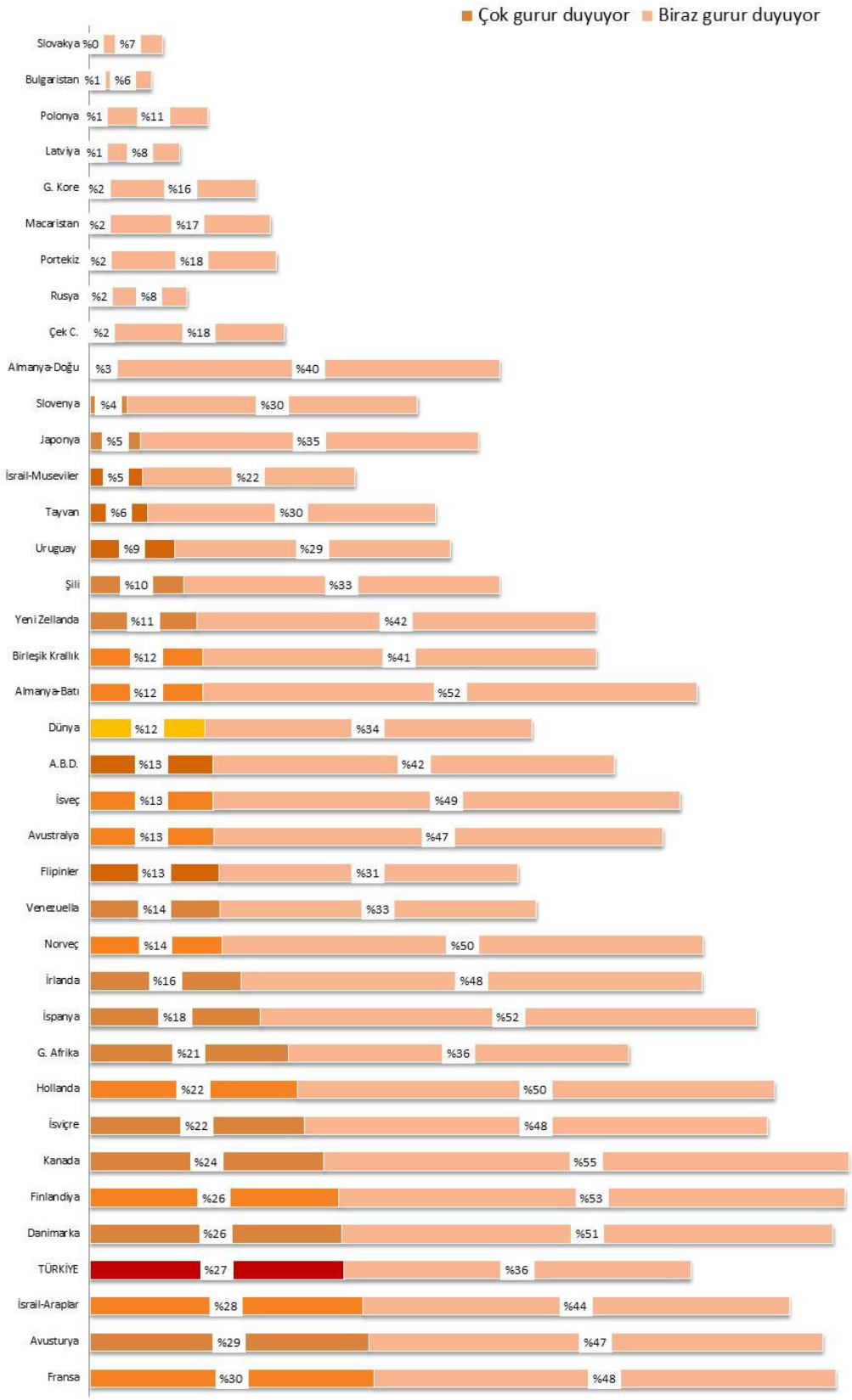
Çizelge 19: Ülkenizin Dünyadaki Siyasal Etkisinden Gurur Duyuyor Musunuz?

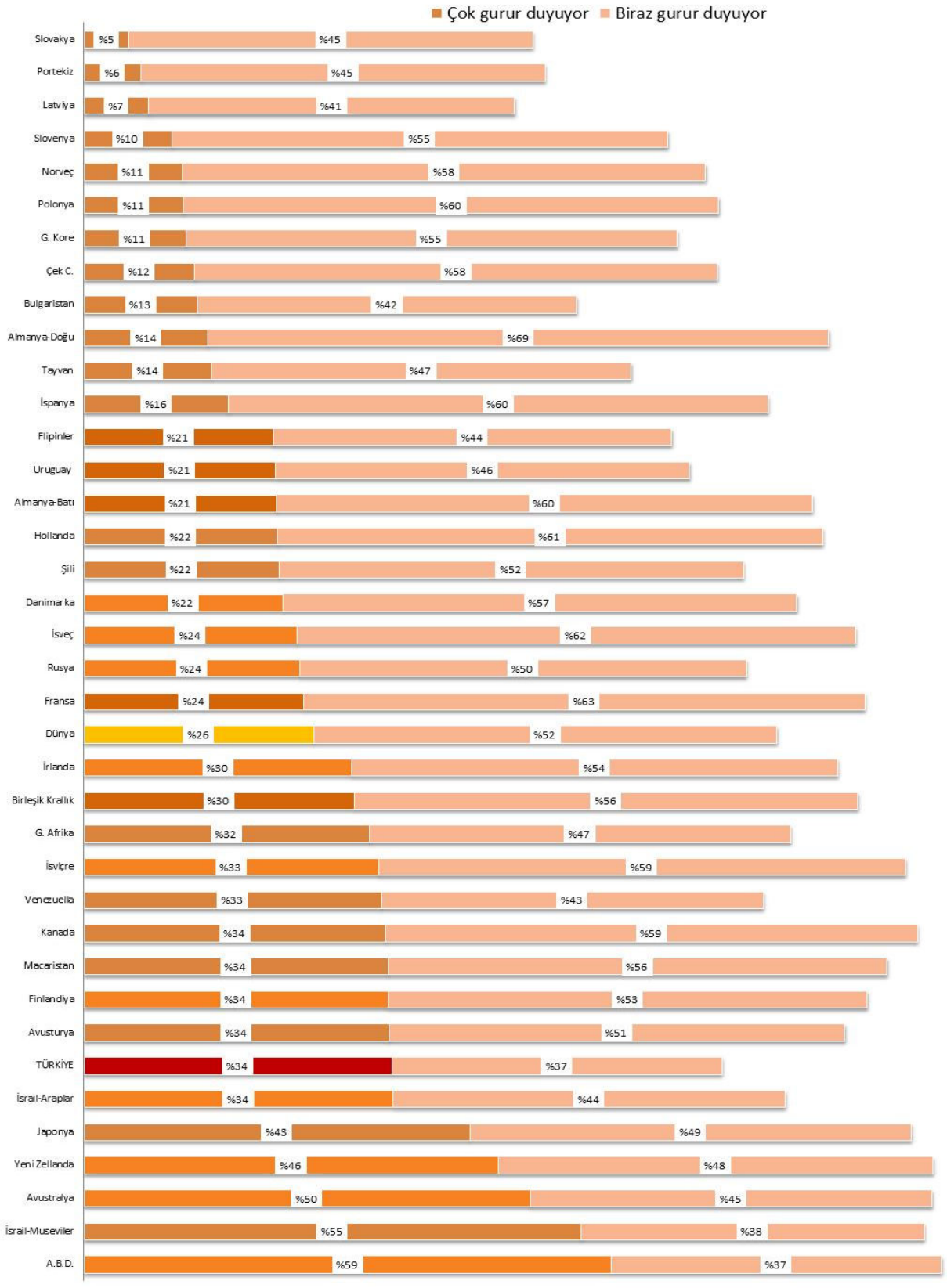
Çizelge 20: Türkiye'nin Ekonomik Başarılarından Gurur Duyuyor Musunuz?

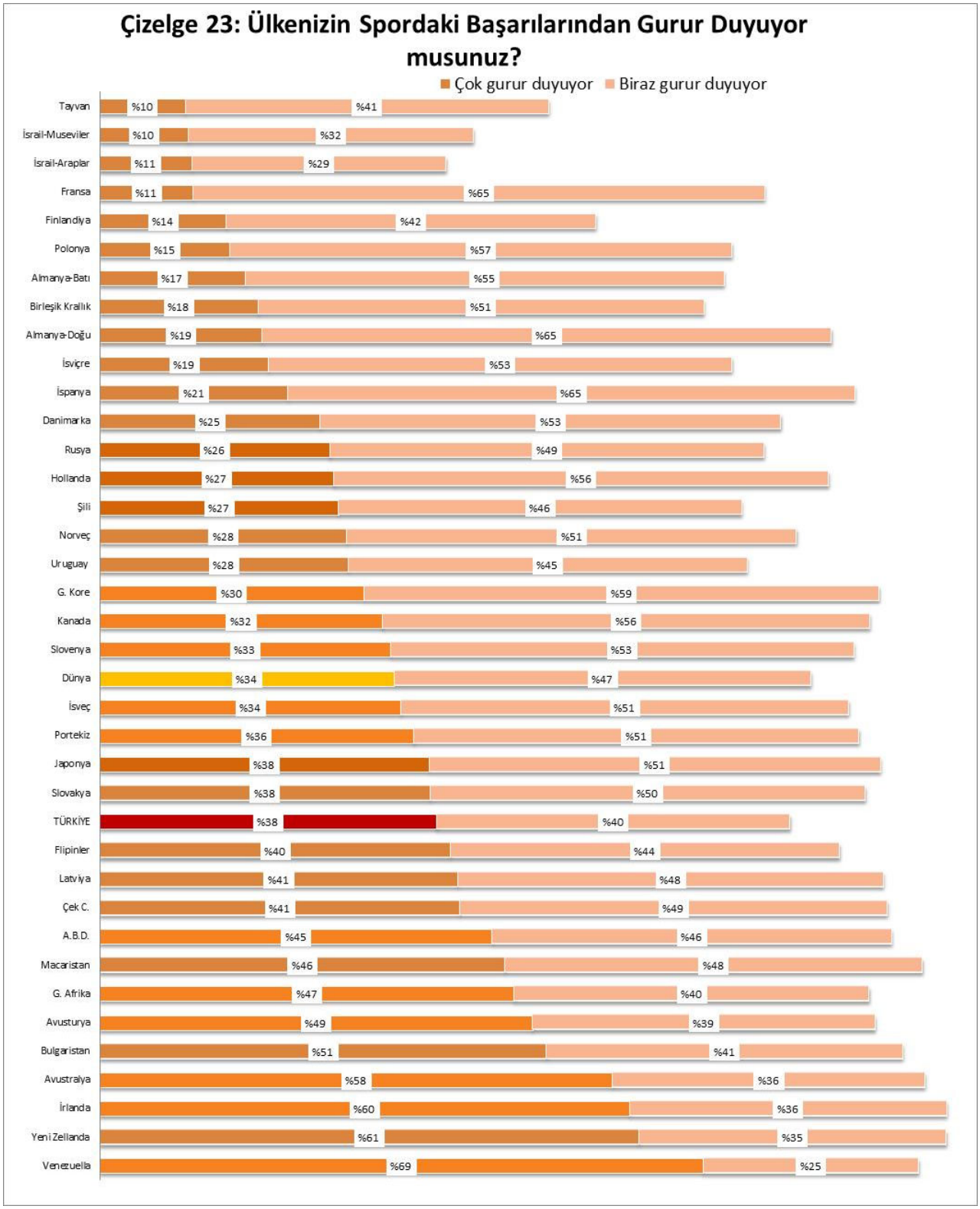
Çizelge 21: Ülkenizin Sosyal Güvenlik Sisteminden Gurur Duyuyor Musunuz?

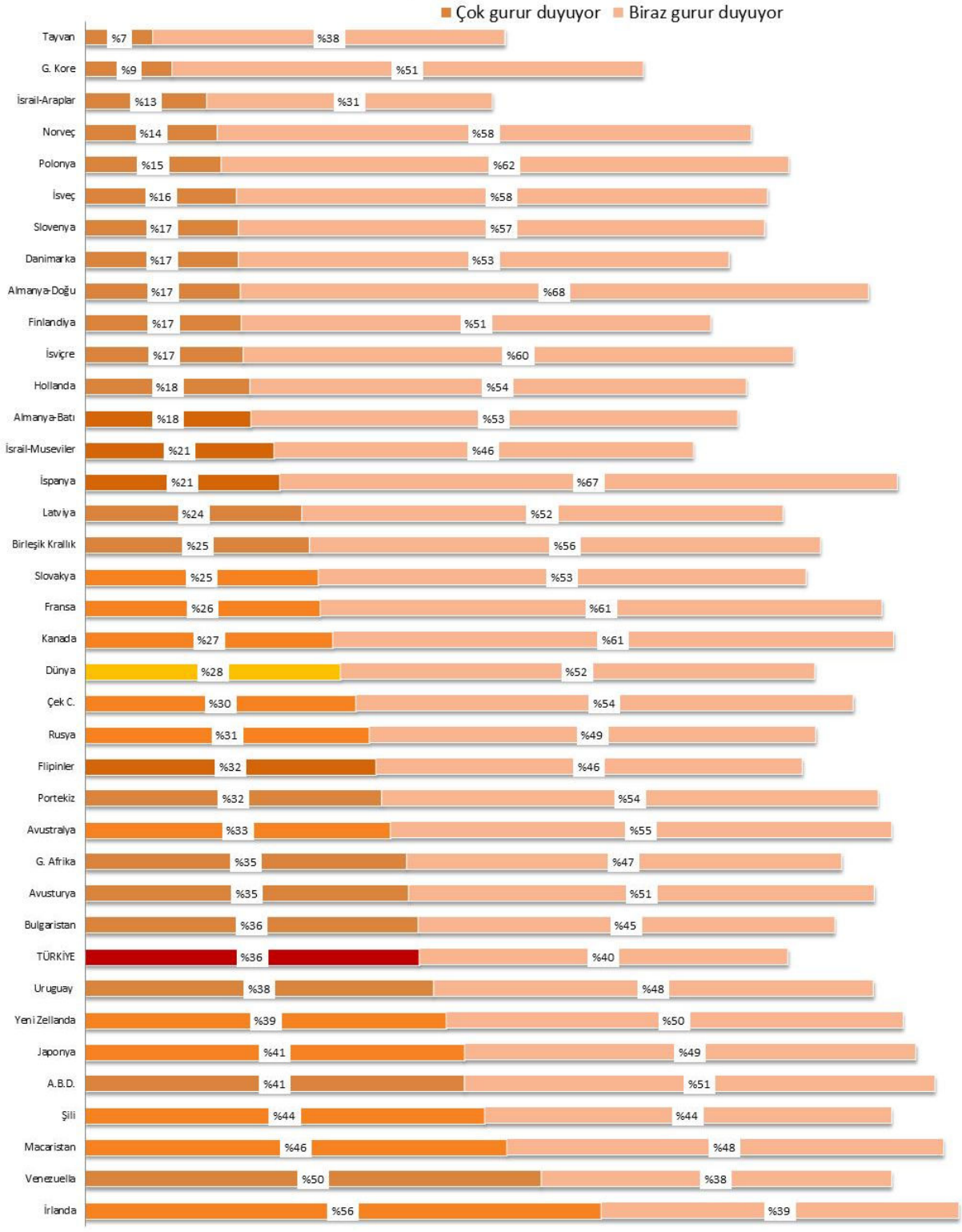
Çizelge 22: Ülkemin Bilimsel ve Teknolojik Başarılarından Gurur Duyuyor musunuz?

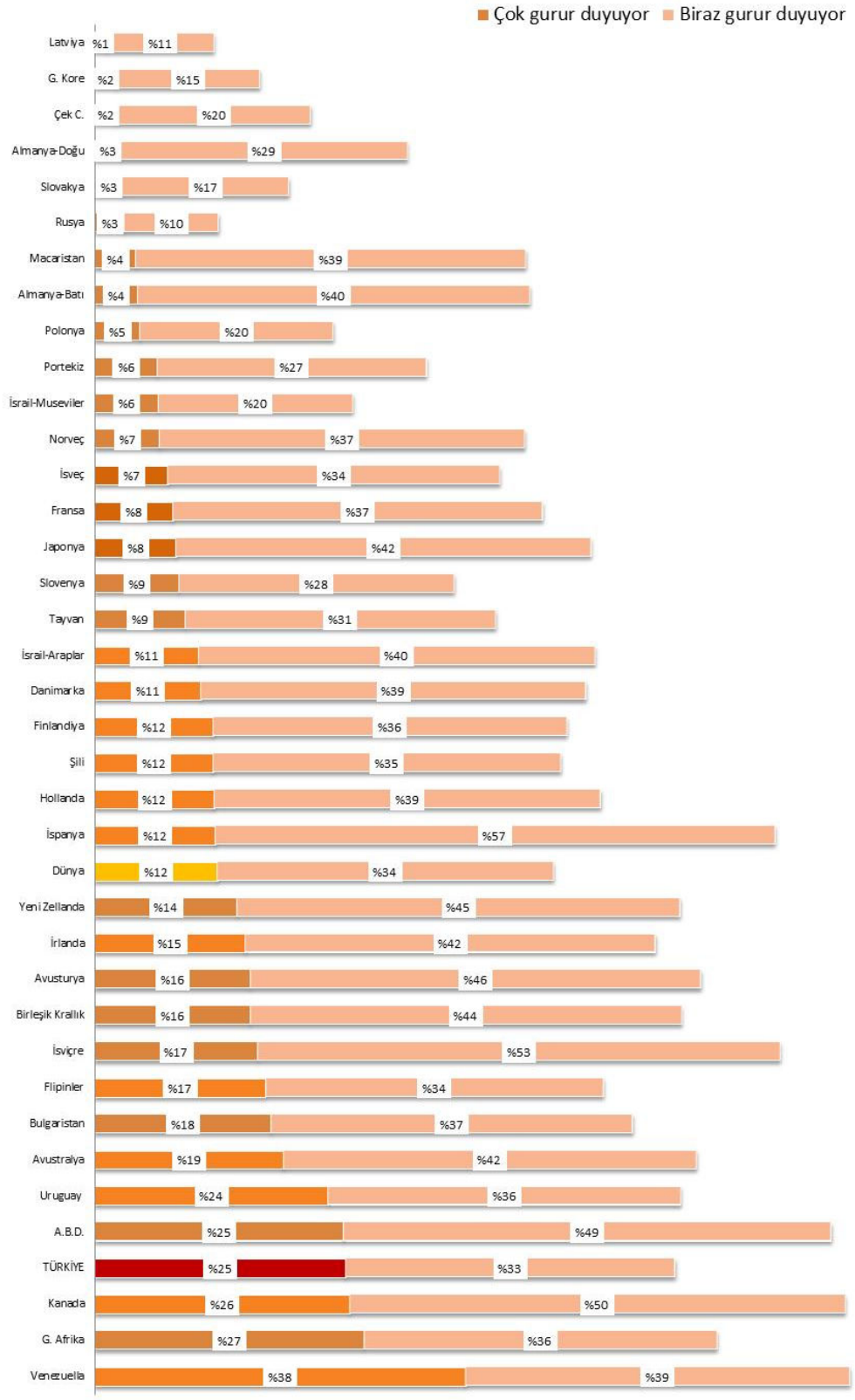
Çizelge 23: Ülkenizin Spordaki Başarılarından Gurur Duyuyor musunuz?

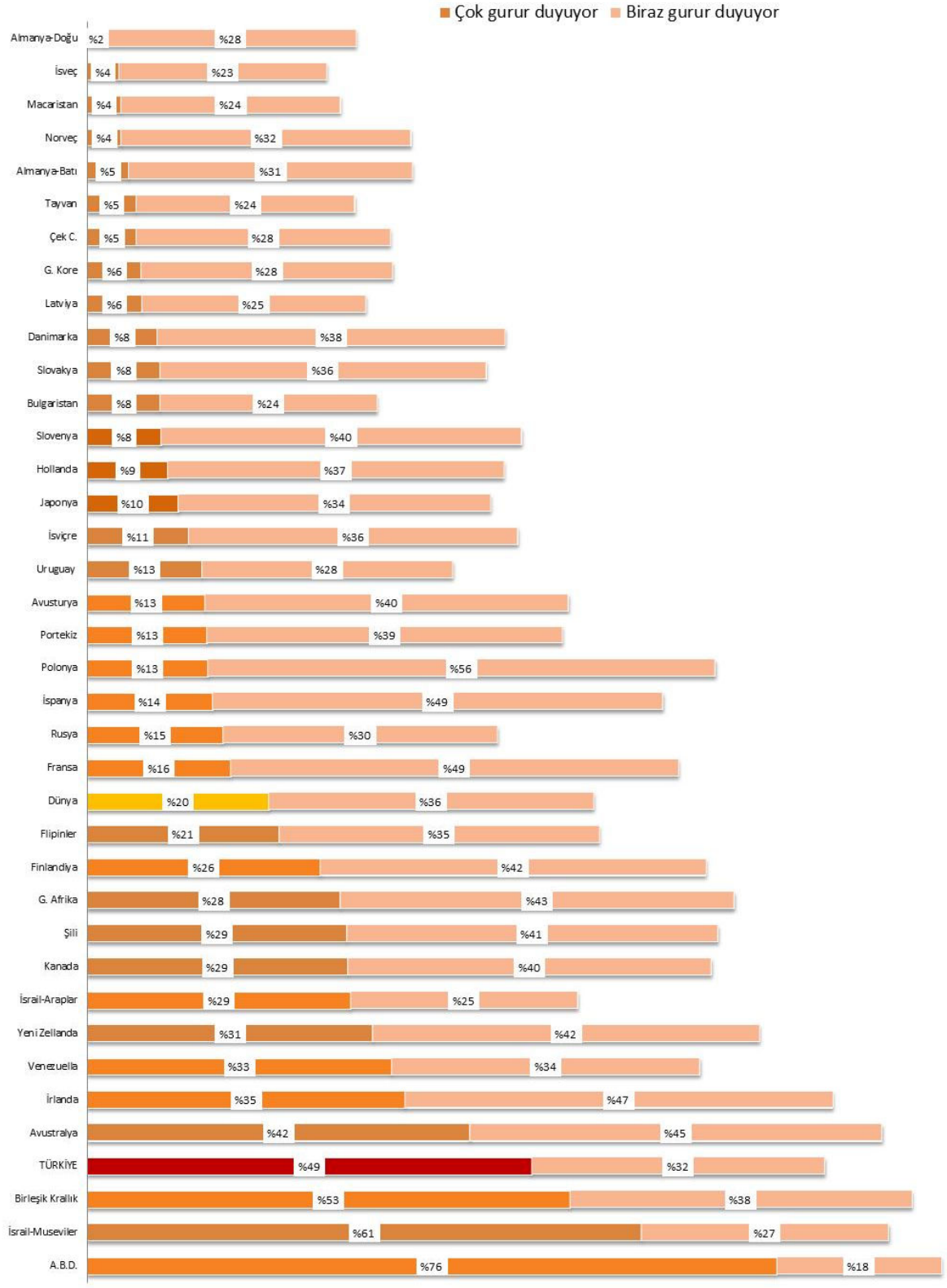
Çizelge 24: Ülkenizin Sanat ve Edebiyattaki Başarılarından Gurur Duyuyor musunuz?

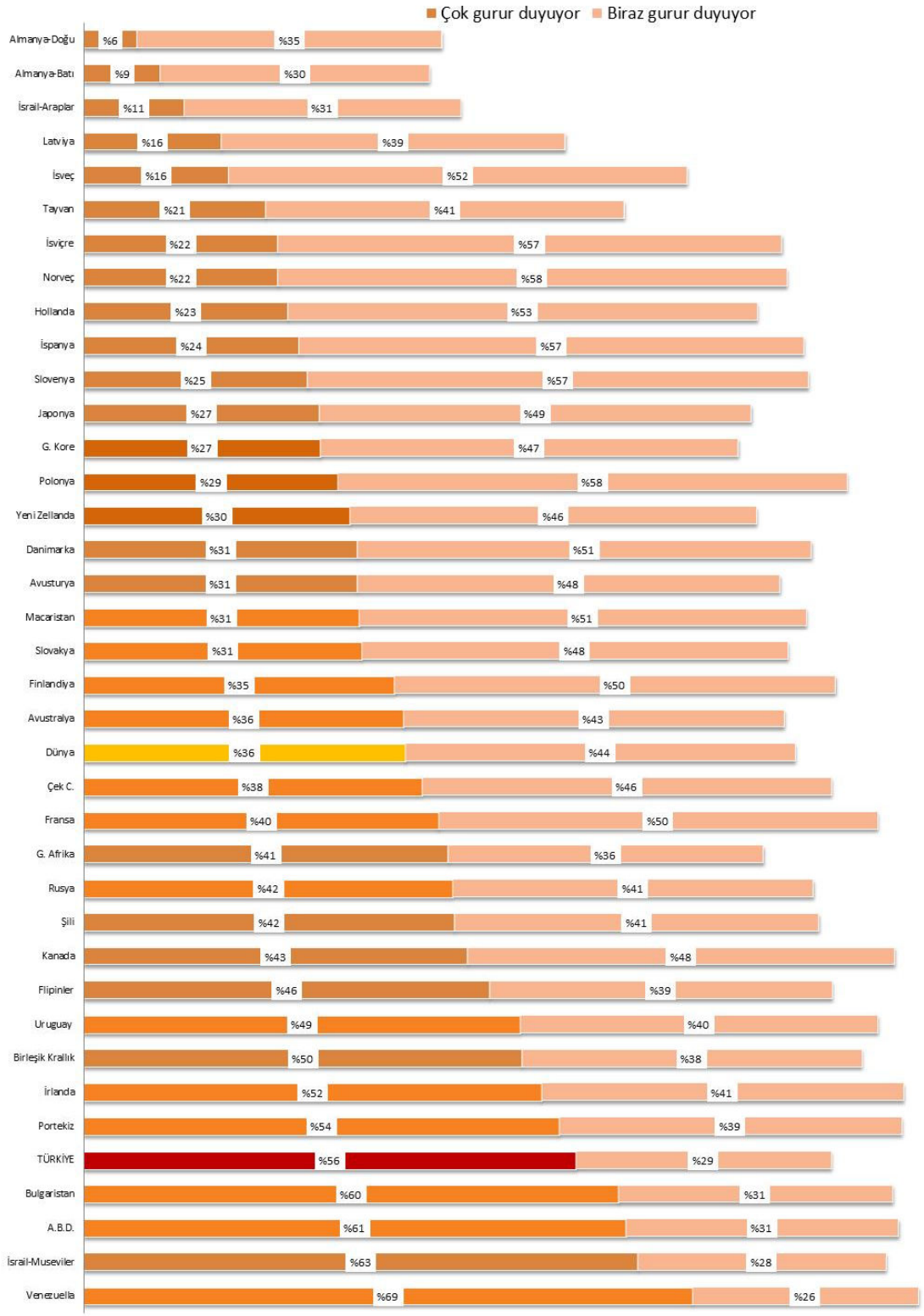
Çizelge 25: Toplumdaki bütün gruplara adil ve eşit muamele edilişinden gurur duyuyor musunuz?

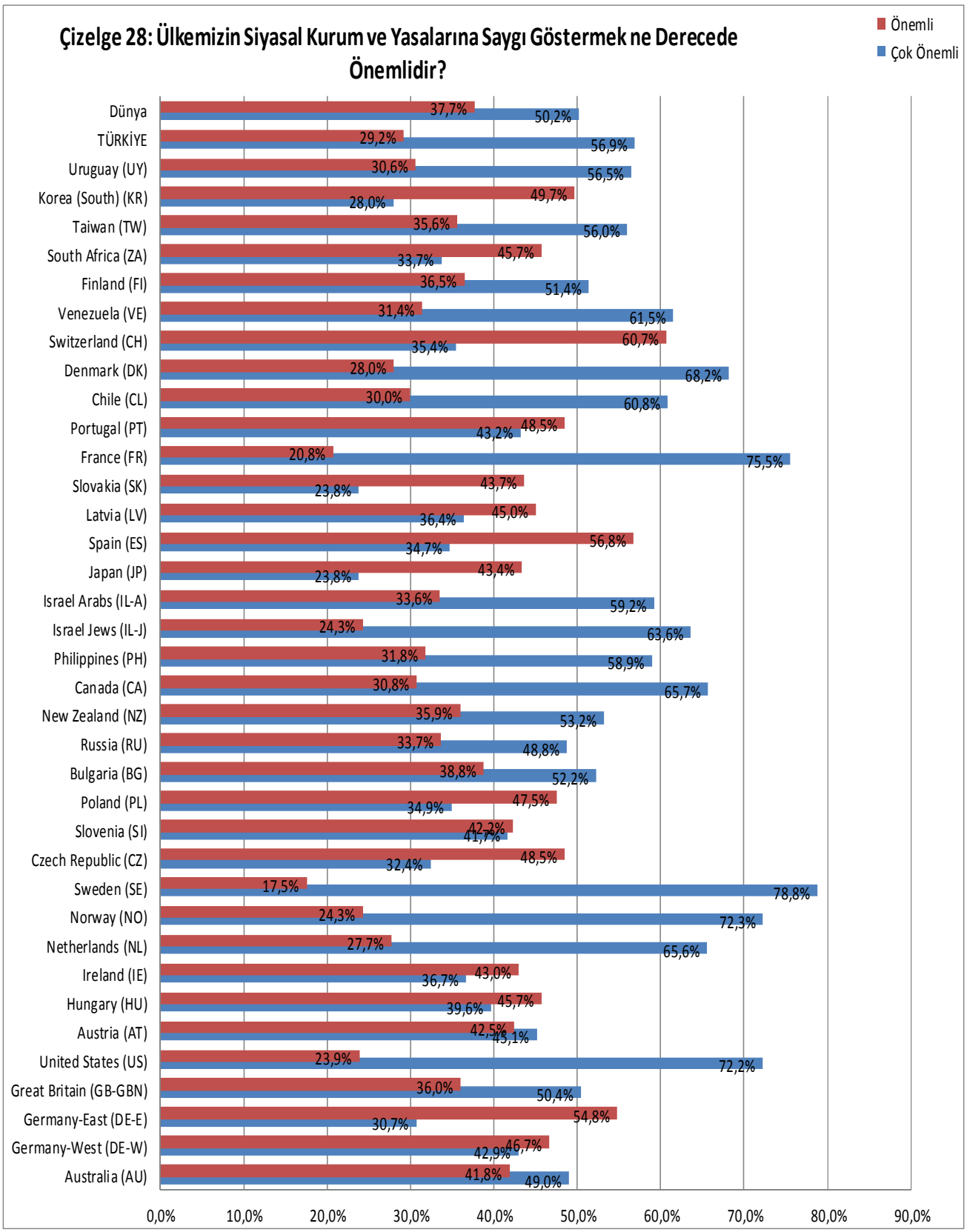

Çizelge 26: Ülkenizin Silahlı Kuvvetlerinden Gurur Duyuyor musunuz?

Çizelge 27: Ülkenizin Tarihinden Gurur Duyuyor musunuz?

Çizelge 28: Ülkemizin Siyasal Kurum ve Yasalarına Saygı Göstermek ne Derecede Önemlidir?
Önemli
Çok Önemli
Dünya 37,7% 50,2%
TÜRKİYE 29,2% 56,9%
Uruguay (UY) 30,6% 56,5%
Korea (South) (KR) 49,7% 28,0%
Taiwan (TW) 35,6% 56,0%
South Africa (ZA) 45,7% 33,7%
Finland (FI) 36,5% 51,4%
Venezuela (VE) 31,4% 61,5%
Switzerland (CH) 60,7% 35,4%
Denmark (DK) 28,0% 68,2%
Chile (CL) 30,0% 60,8%
Portugal (PT) 48,5% 43,2%
France (FR) 20,8% 75,5%
Slovakia (SK) 43,7% 23,8%
Latvia (LV) 45,0% 36,4%
Spain (ES) 56,8% 34,7%
Japan (JP) 43,4% 23,8%
Israel Arabs (IL-A) 33,6% 59,2%
Israel Jews (IL-J) 24,3% 63,6%
Philippines (PH) 31,8% 58,9%
Canada (CA) 30,8% 65,7%
New Zealand (NZ) 35,9% 53,2%
Russia (RU) 33,7% 48,8%
Bulgaria (BG) 38,8% 52,2%
Poland (PL) 47,5% 34,9%
Slovenia (SI) 42,2% 41,7%
Czech Republic (CZ) 48,5% 32,4%
Sweden (SE) 17,5% 78,8%
Norway (NO) 24,3% 72,3%
Netherlands (NL) 27,7% 65,6%
Ireland (IE) 43,0% 36,7%
Hungary (HU) 45,7% 39,6%
Austria (AT) 42,5% 45,1%
United States (US) 23,9% 72,2%
Great Britain (GB-GBN) 36,0% 50,4%
Germany-East (DE-E) 54,8% 30,7%
Germany-West (DE-W) 46,7% 42,9%
Australia (AU) 41,8% 49,0%
0,0% 10,0% 20,0% 30,0% 40,0% 50,0% 60,0% 70,0% 80,0% 90,0%

İktisat ve Milliyetçilik (Otarşi) Eğilimi

Ulusal duyguların bir temeli de iktisadi çıkarların korunmasına yöneliktir. Milliyetçi ideolojilerin doğal ekonomik rejimi zaten otarşidir ve bu düşüncede olanlar kendi kendine yeterli olmayı bir hedef veya yaşam tarzı olarak görürler. Bunun için bu hususstaki tutum ve eğilimleri anlamak için ilk olarak "ülkemiz milli ekonomisini korumak için yabancı ürünlerin ithalatını kısmalıdır" önermesine deneklerin katılıp katılmadıklarını sorguladık. Türkiye'de on denekten dördü kadarı bu önermeye tamamen katılırken, on denekten üçü kadarı da kısmen katılmaktadır. Neredeyse dört denekten üçünün 2014 yılının ilk üç ayı zarfında ithalatın kısıtlanması fikrinde olduğu, serbest dış ticaret yerine korumacılığı tercih ettiği görülmektedir (Çizelge 29). Ancak, bu tutumun dışavurumu olarak algılanabilecek bir tüketim davranışının olduğunu gösteren herhangi bir ekonomik verinin söz konusu olmaması dolayısıyla bu tutumun ne anlama geldiğini değerlendirmenin sadece bir duygusal milliyetçilik düşüncesi olarak kabulüyle mümkünmüş gibi gözükmektedir. Bu tür duygusal eğilimlerin daha çok hamasi nitelikte olduğu ne iktisadi ne de siyasal davranışın bunlardan etkilenmemesi dolayısıyla söylenebilir. Nitekim ISSP 2003 araştırmasının verileriyle karşılaştırıldığında da Türkiye'nin Bulgaristan'dan sonra dünyada korumacılıktan yana olan ikinci halk veya tüketici grubuna sahip ülke olduğu göze çarpmaktadır. Otuz senedir bu eğilimin tersine politikalar izleyen hükümetlerin hem iktidara geldiği hem iktidarlarını da pekiştirdiği düşünülecek olursa, bu tutumun ne derecede sığ bir içerikte olduğu ve herhangi bir davranışsal etkisinin bulunmadığı bir kez daha görülecektir.

Küresel içerikte olup sınır tanımayan çevre felaketleri gibi hususlarda hükümetlerin ulusal egemenlik savına sığınarak küresel etkileri olabilecek davranışlarda bulunmasını zorlaştıracak uygulamalar bu konuda deneklerimize yönelttiğimiz ikinci soruyu oluşturmuştur. "Çevre kirliliği gibi bazı sorunlarda, uluslararası kuruluşlar ülkelere zorla çözüm uygulatabilmelidirler" önermesine Türkiye'de tamamen katılan denek oranı ISSP 2003 araştırması verilerine göre hesaplanan dünya ortalamasıyla hemen hemen aynı olmakla beraber sadece katılan denek oranı dünya ortalamasının üçte ikisi kadardır (Çizelge 30). Fransa, Rusya, Macaristan gibi ülkeler bu konuda en fazla küreselci tutum sergilerken özellikle ABD diğer kutupta en ulusalcı tutum sergileyen ülkelerden birisi olmuştur (Çizelge 30). Türkiye küreselcilik konusunda ne milliyetçi ne de küreselci bir konumda olup, her ikisinin ortasında bir noktada yer almaktadır.

Ulusal çıkarın ne pahasına olursa olsun korunmasına işaret eden, eğer ucunda çatışma bile olsa ülkemiz kendi çıkarının peşinden gitmelidir önermesini tamamen kabul edenlerin oranlarında Türkiye dünya ortalamasının çok üstündedir (Çizelge 31). Bulgaristan, Rusya ve Israil'deki Musevi nüfustan sonra Türkiye en fazla ulusal çıkarını koruma düşüncesine destek veren ülke konumundadır (Çizelge 31). Bu konudaki yanıtların özellikle ABD, Britanya ve Fransa gibi ülkelerde düşük olduğunu da görmekteyiz. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin çoğunda bu oranların dünya ortalamasının altında olmasının da bu ülkeler için barış için ulusalcılıktan geri durma projesinin 2003 yılında yaygın destek görmekte olduğu düşünülmelidir. Ancak, 2008 ekonomik krizi

arkasından yükselen milliyetçilik dalgasının Avrupa'daki görüntüyü 2013'te değiştirmiş olması da beklenmelidir.

Yabancıların ülke topraklarını satın almasına izin vermeme hususunda Türkiye'deki deneklerin verdiği yanıtlar ISSP 2003 verilerine dayanarak hesaplanan dünya ortalamasının üzerinde olup Rusya'dan sonra dünyadaki en yüksek düzeye işaret emektedir (Çizelge 32). Türkiye'yi Fransa, Danimarka, Japonya, yeni Zelanda, Çek Cumhuriyeti ve Japonya izlemektedir (Çizelge 31). Yabancılara şüphe ile yaklaşan, korumacılık ve yabancı düşmanlığı için temel bir zemin oluşturan yabancılara toprak satılması konusundaki tutumların Türkiye'de geçmişte ölçülmüş olan benzer tutumlarla da uyumlu olduğu görülmektedir (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2009).

Ülkemizdeki televizyonların sadece kendi film ve TV dizilerimiz yayınlaması fikri de ISSP 2003 verileriyle hesaplanan dünya ortalamasına göre Türkiye'de çok daha fazla destek bulmaktadır (Çizelge 32). Bu hususta dünyada en fazla destek Rusya'da verilirken Rusya'yı Türkiye ve Macaristan aynı oranlarla izlemektedir (Çizelge 32). Kültürel temelli milliyetçilik duygusunun en yaygın tezahürlerinden birisi olan bu hususta bir tek Güney Afrika Cumhuriyeti Türkiye ve Macaristan'a çok yakın bir konumdadır (Çizelge 32). Yerli malına yönelik bu tutumun ithal mallarına olan tutumu azaltmadığı, ancak yerli yapımı filmler ve dizilere olan desteği davranışsal olarak da bir hayli canlı tuttuğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Buradaki yanıtların belirgin ve güçlü bir kültürel farklılık ve milliyetçilik duygusu ile örtüştüğünü ifade etmek doğru olacaktır.

Uluslararası büyük şirketlerin ekonomimize zarar verip vermediğini sorguladığımızda da Türkiye, ISSP 2003 verileriyle karşılaştırıldığında bir tek Fransa'nın arkasından Rusya ile birlikte bu fikri en fazla destekleyen deneklere sahip olan bir konumundadır (Çizelge 33). Korumacılık isteklerinin yoğun olduğu, yabancılara toprak satışı konusunda kısıtlayıcı bir eğilim içinde olan Türkiye'nin büyük uluslararası şirketler konusunda da benzer bir tutum içinde olması uyumlu gibi gözükmektedir.

Serbest ticaretin Türkiye'de daha fazla ve kaliteli ürün bulunmasını sağlaması hususundaki önermeye tamamen katılanlar %27 seviyesinde olup, Japonya ve Rusya'nın ardından dünyada üçüncü sırada bulunmaktadır (Çizelge 34). Ancak bu önermeye hem tamamen hem sadece katılanlar toplandığında, Türkiye'deki deneklerin oranı ISSP 2003 verileriyle hesaplanan dünya ortalamasının altında kalmaktadır. Dolayısıyla dört denekten birisi kadarı serbest ticaret uygulamalarına büyük destek verirken, Türkiye'nin genelinde serbest ticarete olan destek dünya ile karşılaştırıldığında pek de yüksek değildir. Yine de buradaki yanıtlar daha önceki korumacılık ile karşılaştırıldığında önemli bir tutarlılık da göstermemektedir. Bu tür tutarsızlıklar ekonomik politika uygulayıcılarına oldukça geniş bir manevra alanı temin etmekte, serbest ticaret ile korumacılık arasında fazla bir siyasal maliyeti olmayan değişiklikler kolayca yapılabilmektedir.

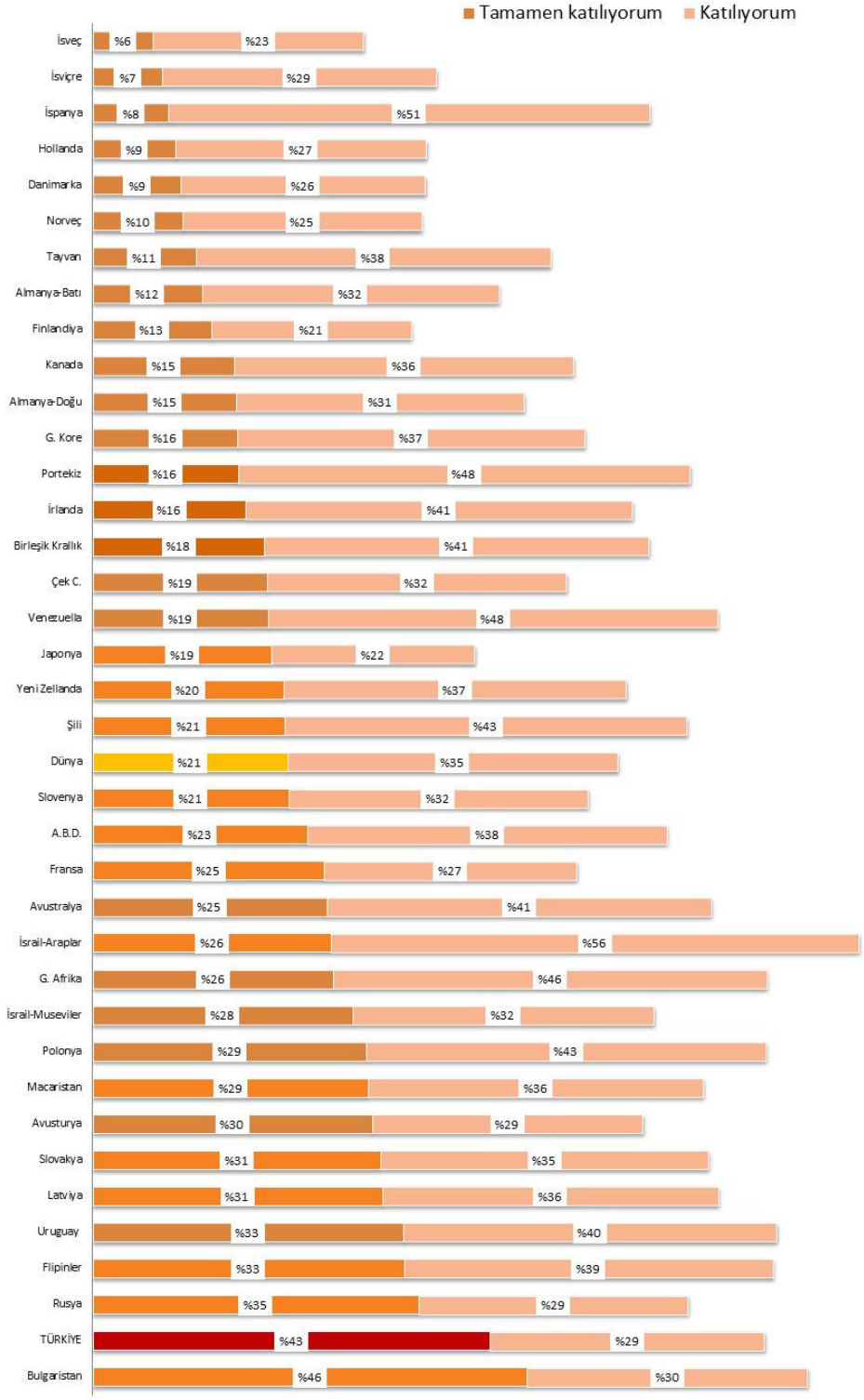
Türkiye'de deneklerin altıda birisi kadarı (%17) çıkarlarımıza uymasa da Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşların kararlarına uyması gerektiği önermesine tamamen katılmıştır (Çizelge 36). Bu oran yüksek gibi görünmemekle birlikte Rusya, Venezuela, Bulgaristan ve Israil'de yaşayan Arap nüfusun verdiği

yanıtlarla büyük benzerlik göstermektedir (Çizelge 36). ABD, Britanya, Almanya, Fransa gibi ülkelerdeki denklerin bu önermeye çok düşük oranda destek veriyor olması nedeniyle bu yanıtların daha çok ülkelerin gücü ve ne kadar etki altında hissettikleri ile orantılı olduğu gibi bir görüntü ortaya çıkmaktadır.

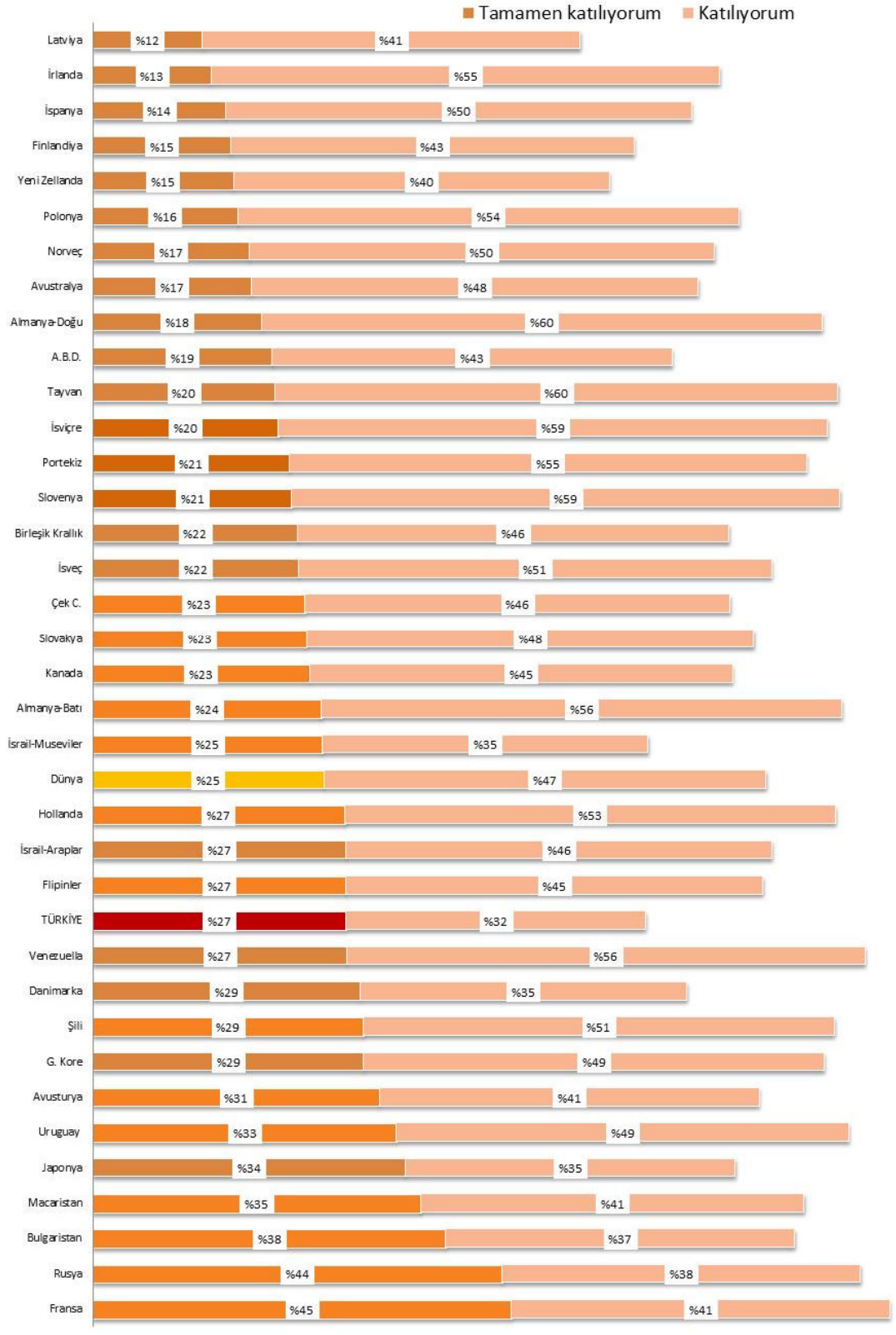
Nitekim bu hususta uluslararası kuruluşların hükümetlerin gücünü azalttığı önermesine katılıp katılınmadığı sorulduğunda, Türkiye'de tamamen katılan denek oranı beş denekten biri düzeyine yükselerek ISSP 2003 verilerine göre Rusya, Danimarka ve Bulgaristan'da verilen yanıtlara paralel bir hal almaktadır (Çizelge 37). Bu son iki önermeye tamamen katılan oranlarındaki paralellikler daha çok hangi devletlerin uluslararası kuruluşlara nasıl bir önem ve güç atfettiklerine ve kendilerine ne derecede yararlı ve zararlı olarak gördüklerine göre değişiyormuş gibi görünmektedir. Bu önermelere en düşük düzeyde yanıt verenler arasında ABD ve Almanya'nın olması da bu sonucu destekler mahiyettedir.

Dış dünyanın getirdiği ekonomik rizikoları abartan fırsatları ise pek göz önüne almayan, daha çok korumacılığa ve iç kaynaklarının kendisine yeteceği varsayımına dayalı bir ülke ekonomisi tasavvurunun Türkiye'nin çoğunluğu için hala tercih edilebilir olduğu görülmektedir. 24 Ocak 1980 kararlarıyla serbest piyasa ekonomisine geçen, daha sonra 1989 kararları ile parası üzerindeki korumayı hafifleten ve 1996'da AB ile Gümrük Birliği'ne giren ve 2001 ekonomik bunalımı sonrasında iç piyasasını düzenleyerek Türk Lirasını serbest dalgalanmaya bırakan Türkiye'de atılan bu adımları on denekten altısı ila yedisi henüz benimsememiş gibi görünmektedir. Dünyaya kuşku ile bakan, küresel süreçleri endişe ile takip eden, uluslararası kuruluşları ve şirketleri, hatta her türlü yabancıyı tehdit olarak algılayan bir seçmen kitlesinin Türkiye'de yaygın olduğunu söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Türkiye'nin otarşi, yabancı düşmanlığı (*xenophobia*) , devleti ve ulusu korumak içgüdüsü ile hareket eden bir çoğunluğun seçmen yaşı nüfus içinde yaygın olduğu bir topluma sahip olduğu böylece saptanmış bulunmaktadır.

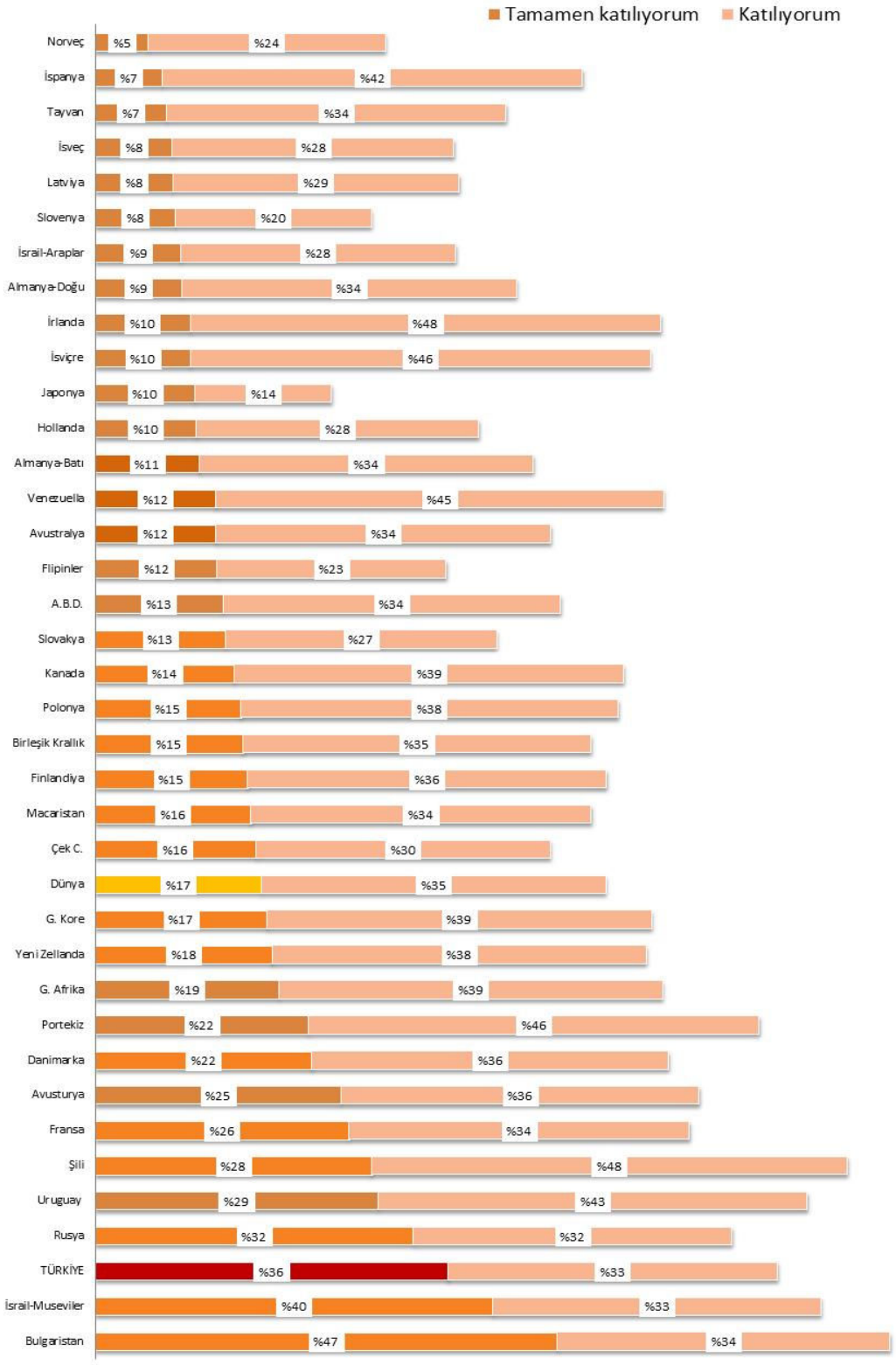
Çizelge 29: Ülkeniz milli ekonomisini korumak için yabancı ürünlerin ithalatını kısmalıdır.

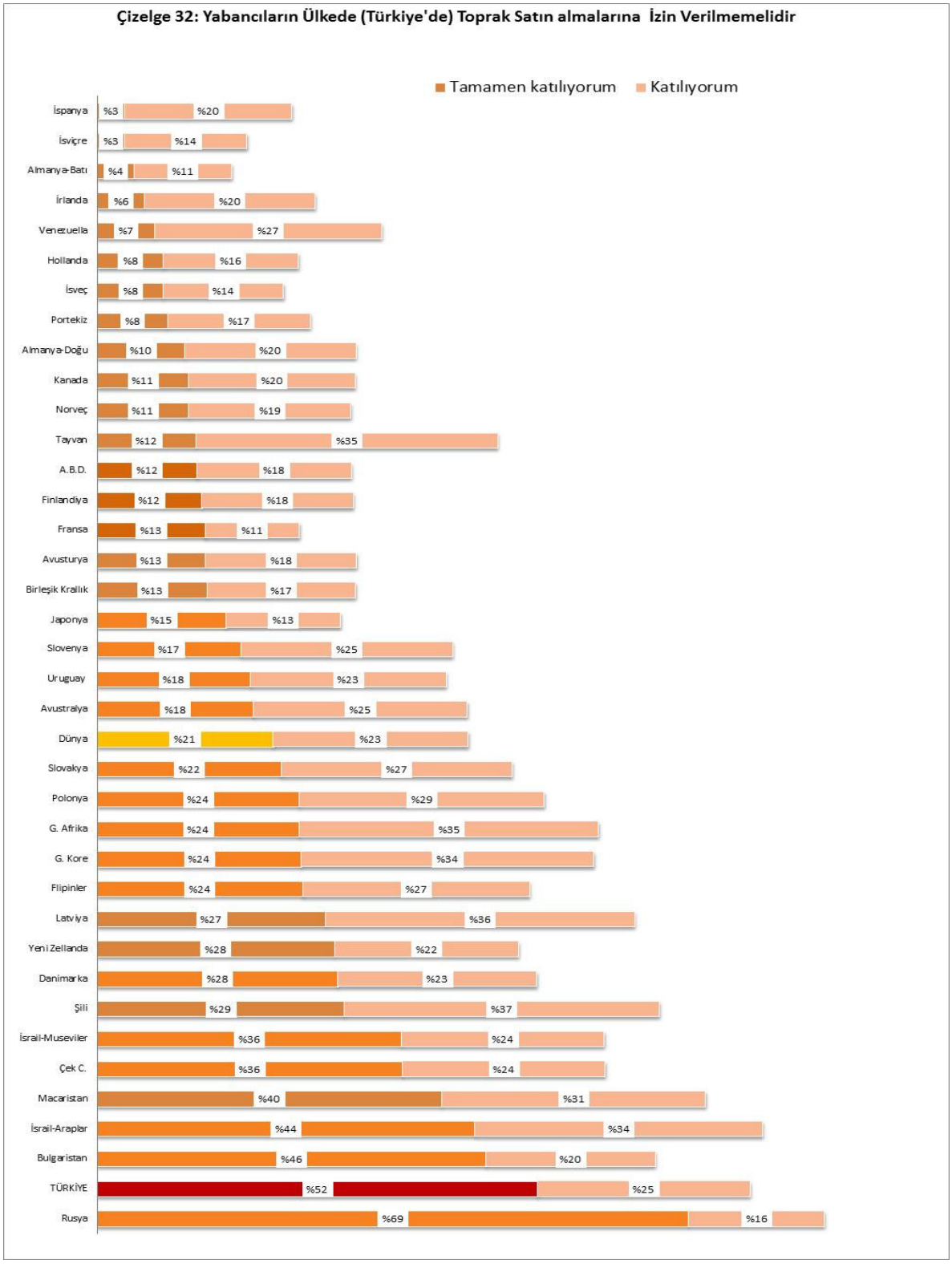
Çizelge 30: Çevre kirliliği gibi bazı sorunlarda, uluslararası kuruluşlar ülkelere zorla çözüm uygulatabilmelidir

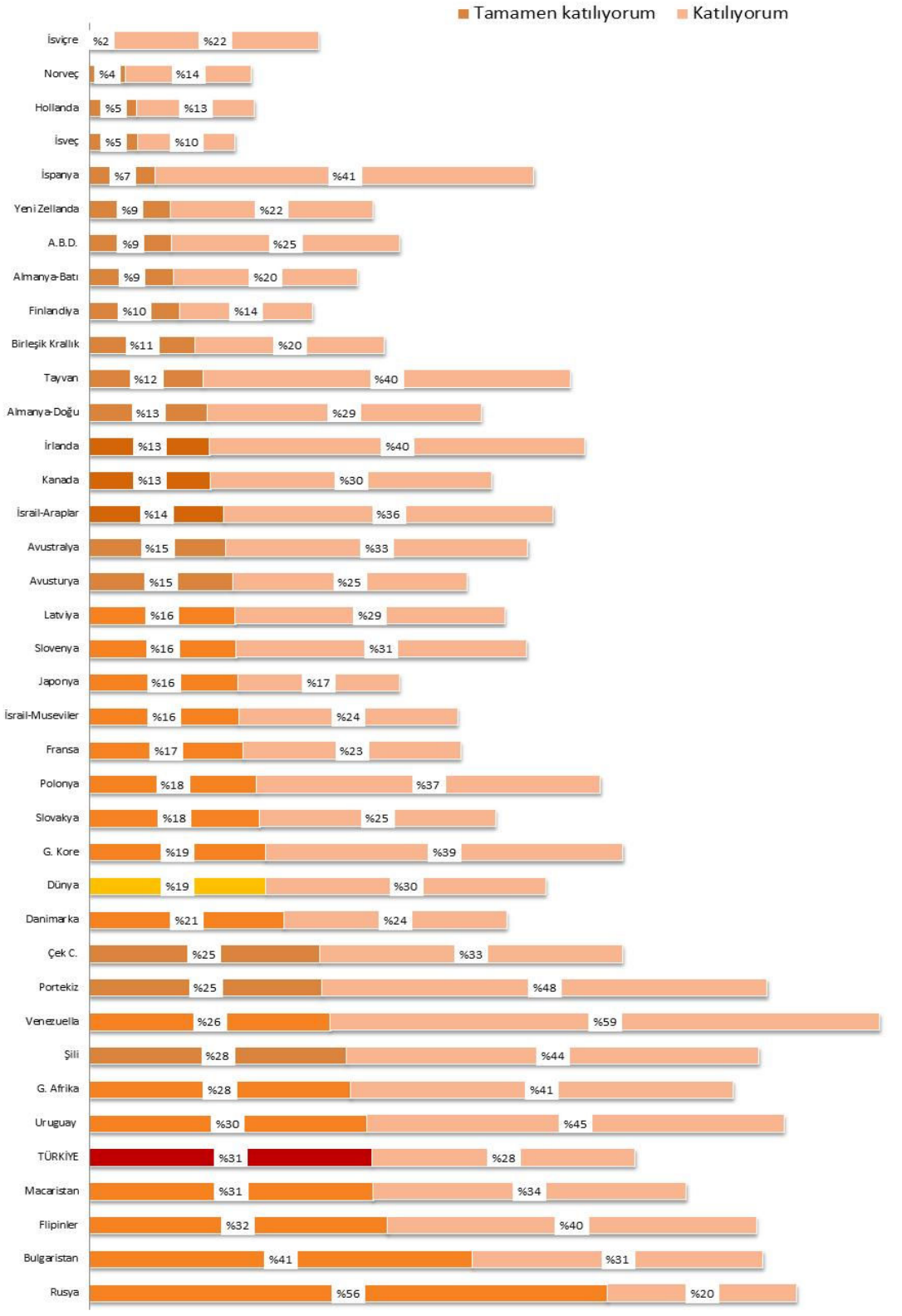
Çizelge 31: Türkiye, başka uluslarla çatışmalara yol açsa bile kendi çıkarlarının peşinden gitmelidir

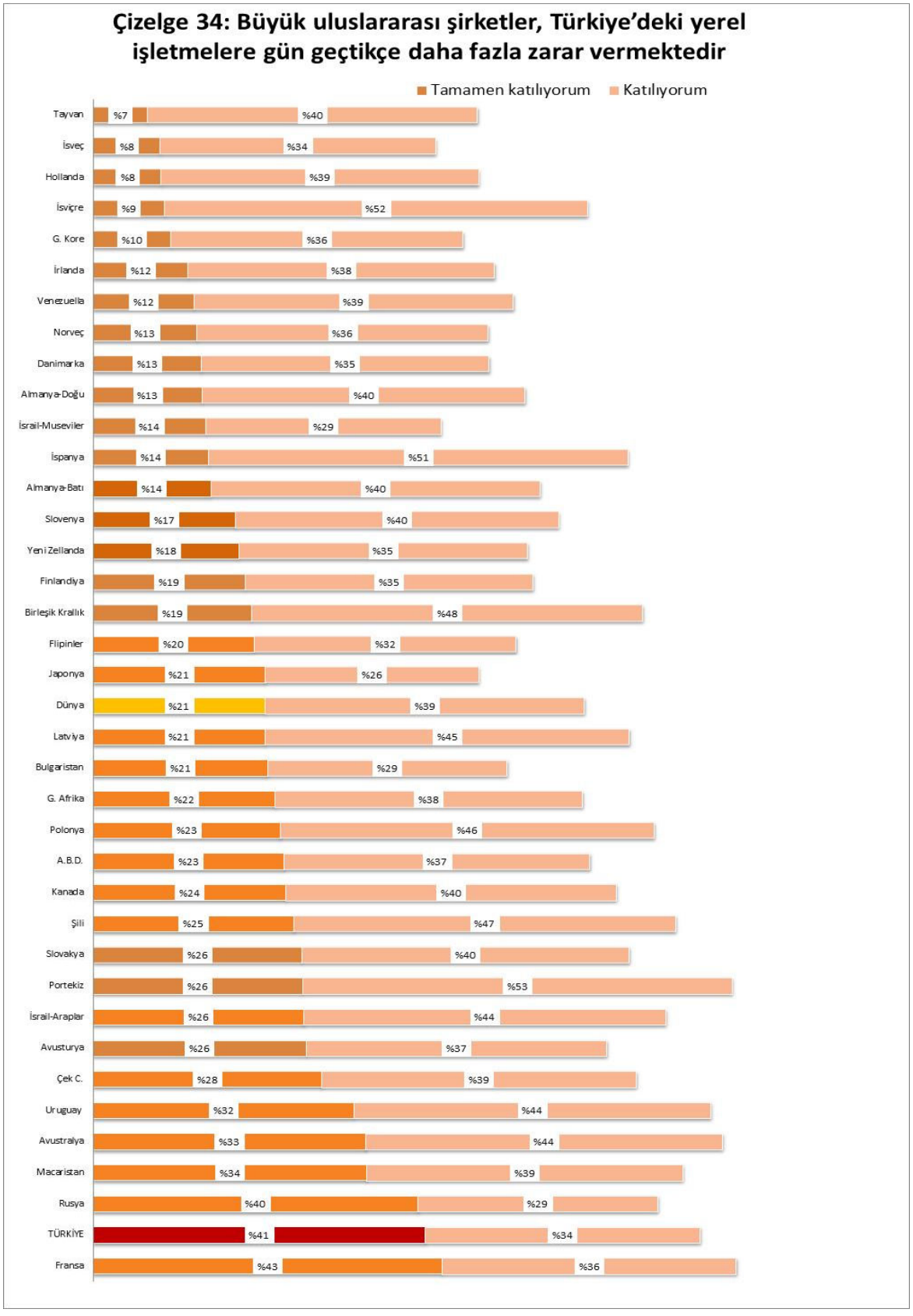
Çizelge 32: Yabancıların Ülkede (Türkiye'de) Toprak Satın almalarına İzin Verilmemelidir

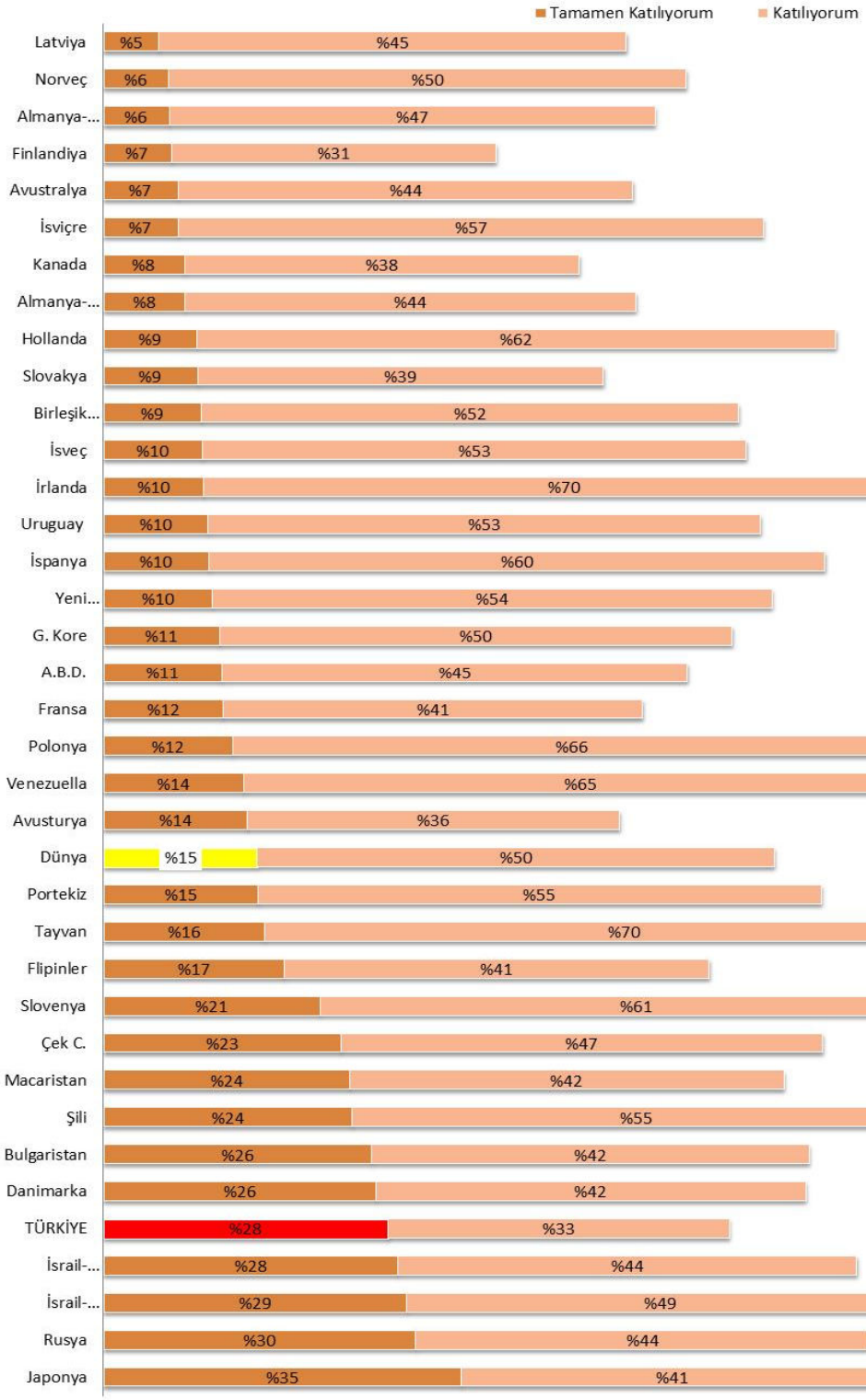
Çizelge 33: Türkiye televizyonları, Türk filmlerini ve programlarını yayınlamayı tercih etmelidir

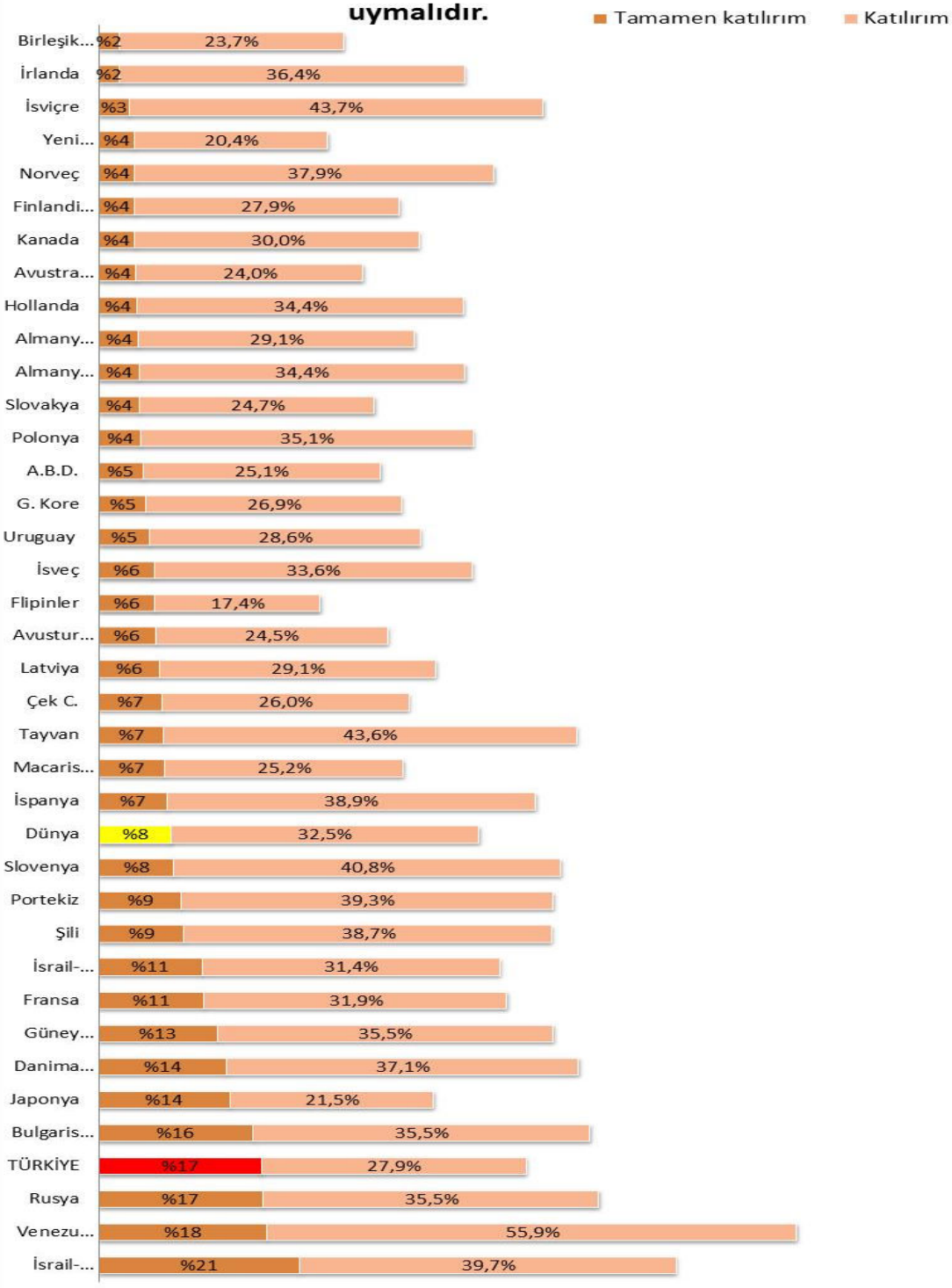
Çizelge 34: Büyük uluslararası şirketler, Türkiye'deki yerel işletmelere gün geçtikçe daha fazla zarar vermektedir

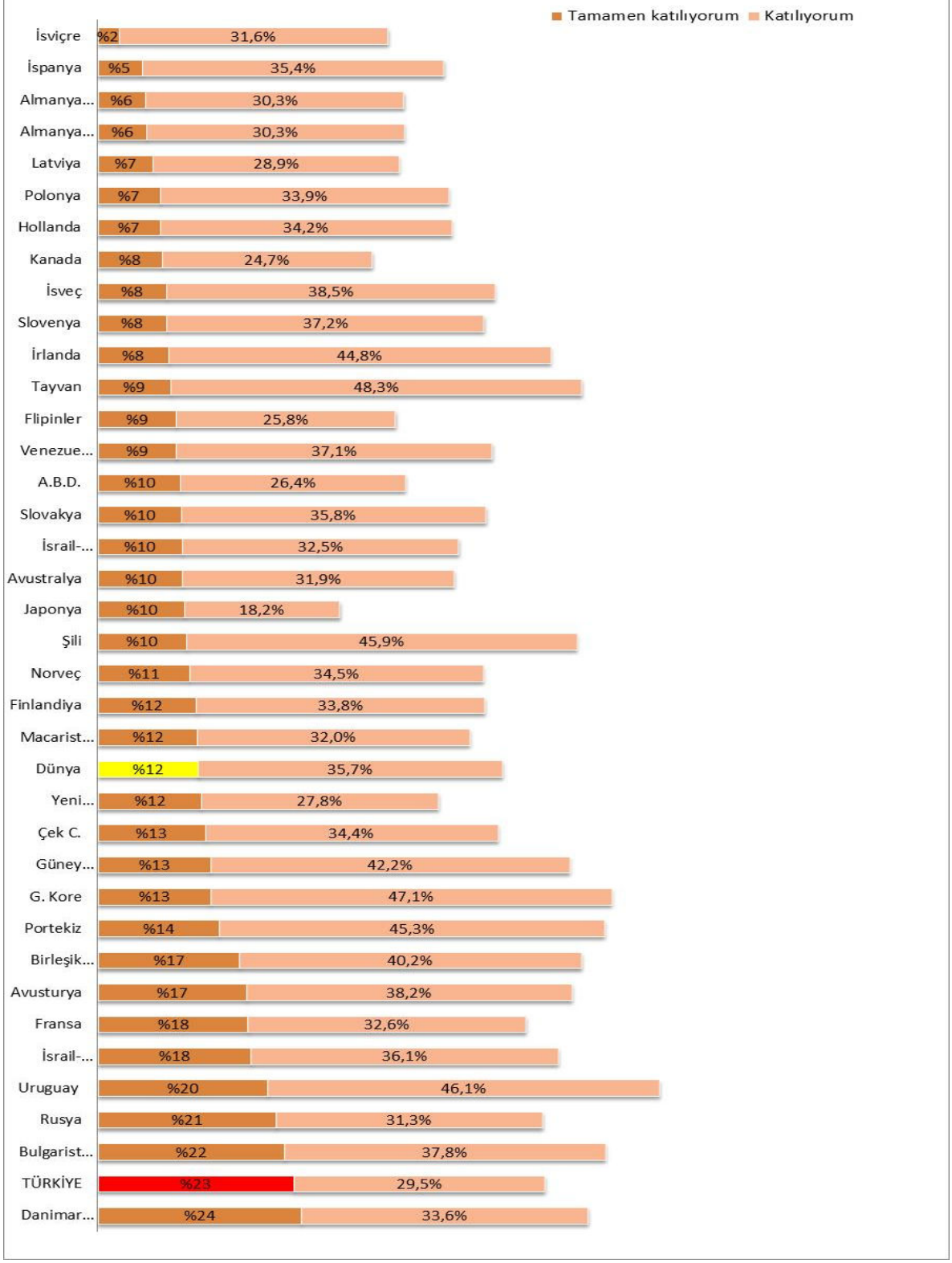
Çizelge 35: Serbest Ticaret Ülkemizde (Türkiye'de) daha iyi Ürünlerin bulunmasını sağlamaktadır

Çizelge 36: Genelde, hükümetin görüşüne aykırı olsa da, ülkemiz üyesi olduğu uluslararası kuruluşların kararlarına uymalıdır.

Çizelge 37: Uluslararası Kuruluşlar Hükümetimizin Gücünü Azaltmaktadır.

Üye Olunan Uluslararası Kuruluşa Yönelik Bilişim, Algı ve Destek

Ülkelerin üye oldukları kuruluşlar ne ölçüde seçmen yaşındaki nüfusun ilgisini çekmekte ve bunlar konusundaki algı, beklenti ve diğer tutumlar ne ölçüde ülke çıkarlarına uyumlu olarak kabul edilerek destek veya tehdit türünden tepkilere neden olmaktadır? Ulusal kimlik, vatanperverlik ve milliyetçilik gibi ideolojik öğelerin en ziyade etkili olabildiği hususlardan birisi de ülkelerin üye oldukları uluslararası kuruluşlarla milli devletin ilişkileridir. 2014 Avrupa Birliği (AB) Parlamentosu seçimlerinin de ortaya koyduğu gibi AB gibi tüm Avrupa ve hatta dünya ülkelerinin gündeminde önemli rol işgal eden, büyük bir ekonomik alanı kapsayan bir kuruluş için yapılan seçimlerde ulusal kimlikler üzerinden yapılan siyasal hareketlendirme ve oy devşirmenin etkileri görülmüştür. Fransa başta olmak üzere, Yunanistan, Finlandiya, Danimarka, İsveç, Britanya gibi ülkelerde milliyetçi/yabancı düşmanı kampanyalar yürüten siyasal partilerin AB'nin geleceğini sorgulatacak derecede seçim başarısı göstermişlerdir. Bu olguları da göz önünde bulundurursak, devletlerin üye olduğu kuruluşlara yönelik olarak halkta yaygın olan bilgi, algı, destek ve benzeri tutumlarının hem milliyetçilik duygularını beslemekte, hem de onlardan etkilenerek biçimlendiğini de düşünebiliriz. Bu karşılıklı etkileşimlerin AB Parlamento seçimlerinde de görüldüğü üzere dikkate alınarak milliyetçilik olgusunun irdelenmesi önem arz etmektedir.

Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üye değildir, ancak benzer bir ekonomik işbirliği kuruluşu olarak Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na (KEİT) hem üyedir, hem de 25 Haziran 1992'de kurulmasında büyük payı olmuştur. Yirmi yılı aşkın bir süredir varlığı sürmekte olan ve sekretaryası İstanbul'da bulunan bu kuruluş halk tarafından nasıl bir algıya sahiptir ve bu algı bir tehdit olarak mı, yoksa bir fırsat olarak mı değerlendirilmektedir?

İlk olarak deneklerimize Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİT) hakkında ne kadar bilgiye sahip oldukları sorulmuştur. Bu soruya çok fazla (%2) ve oldukça bilgiliyim (%2,5) yanıtı veren deneklerin oranı her iki kategori için de sıfıra çok yakındır (Çizelge 38). Böylece, KEİT hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade eden denek oranı %5 civarına toplanmaktadır (Çizelge 38). AB, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Alanı (NAFTA) gibi kuruluşlara üye olan ülkelerdeki deneklerin bu kuruluşlar hakkındaki bilgi düzeyinin Türkiye'deki halkın KEİT konusundaki bilgi düzeyinin bir hayli üzerinde olduğu da görülmektedir (Çizelge 38). Bu durumda kuruluşunda Türkiye'nin büyük rol oynadığı ve üyesi olduğu KEİT konusunda Türkiye'de seçmenin hemen hepsinin hiçbir bilgisinin bulunmadığını ifade edebiliriz.

İkinci olarak, Türkiye için KEİT'in yararlı olup olmadığı hakkında deneklerimizin düşüncelerini sorduğumuzda, altı denekten birinin Türkiye'nin KEİT üyeliğinden büyük yarar gördüğünü (%13), yine altı denekten birinin ise oldukça faydalandığını (%13) ifade ettiği, böylece deneklerin dörtte birinin KEİT'daki üyeliğimizin Türkiye'ye yarar sağladığını düşündüğü görülmektedir (Çizelge 39). Bu değerlendirmeyi özellikle ISSP 2003 verilerinde AB hakkında Avrupa ülkelerine sorulan sorularla karşılaştırdığımızda Türkiye'deki seçmenin KEİT algısının Avrupalı seçmenin AB algısından çok daha olumlu olduğu görülmektedir (Çizelge 39).

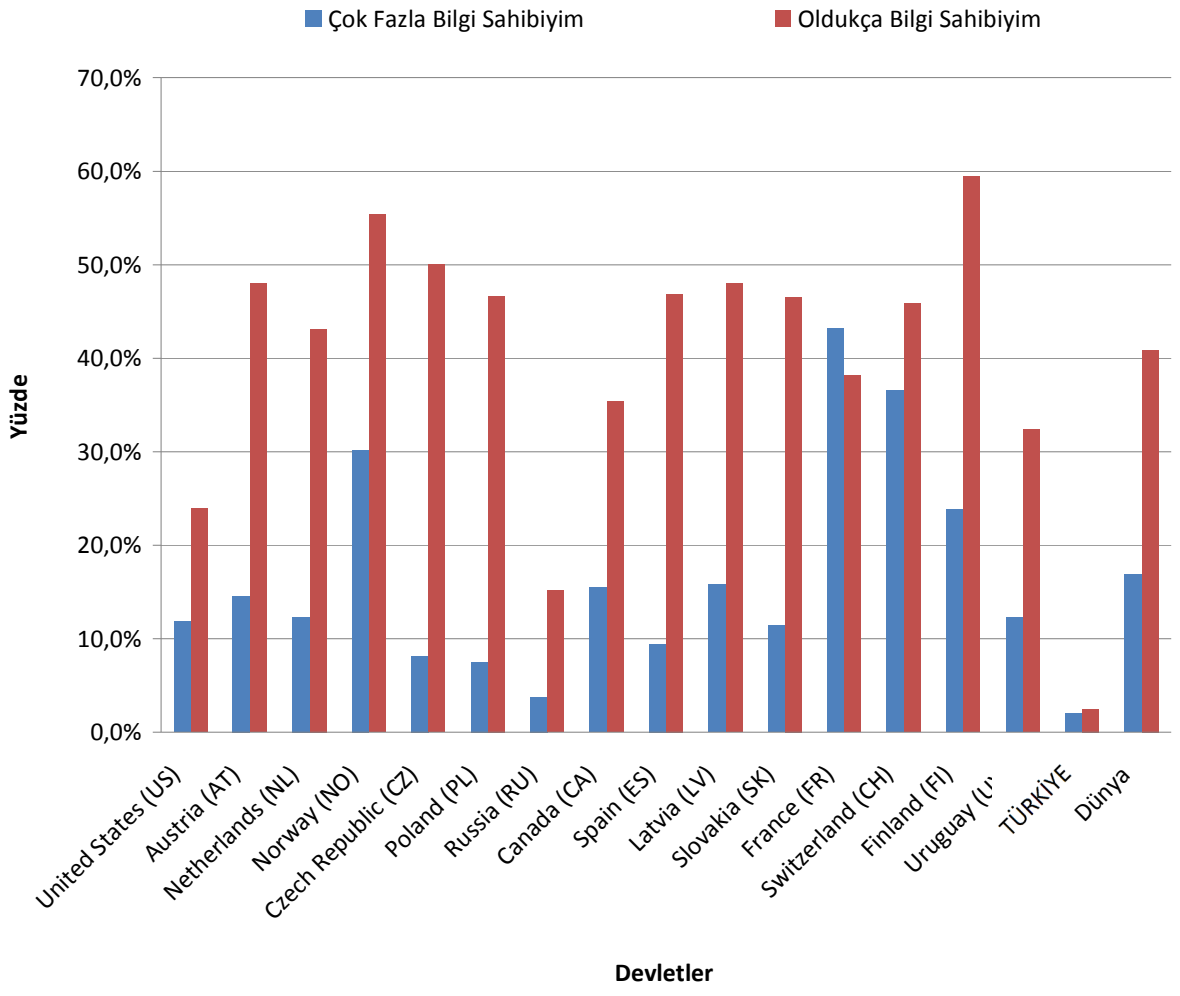
Üçüncü olarak “ülkemizin üye olduğu bu kuruluşun (KEİT) aldığı kararlarla hemfikir olmasak bile bu kararlara uyulmalıdır” önermesine deneklerin ne ölçüde katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Bu önermeye tamamen veya sadece katılan deneklerin toplamı %56 oranında olup, Çizelge 40’da gösterilen Avrupa ülkelerinden deneklerin AB konusundaki aynı önermeye ISSP 2003 araştırmasında verdikleri yanıtların birkaç katı düzeyindedir. Türkiye’ye en yakın gelen Fransa da bile deneklerin sadece %40’ı bu önermeye tamamen veya kısmen katıldığını belirtmiştir (Çizelge 40). Çizelge’de Türkiye dışında kalan tüm ülkelerin verdiği yanıtların ortalamalarına bakıldığında bu önermeye katılan denek oranı Türkiye’nin dörtte biri ölçüsündedir.

Dördüncü olarak ülkelerin üyesi oldukları uluslararası kuruluşların güçlerinin yeterli olup olmadığı, arttırılması, aynı seviyede tutulması veya azaltılması hususları deneklerimize sorulmuştur. Türkiye’deki deneklerin %40 kadarı KEİT’nın gücünün aynı seviyede tutulmasını, ancak %12 çok arttırılması, %33 kadarı da bir miktar arttırılmasının gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 41). Bu oranları ISSP 2003 verileriyle karşılaştırdığımızda yine Türkiye’de verilen yanıtların “teşkilatın gücünün aynı seviyede tutulması gerekir” yanıtı dışındaki kategorilerde diğer ülkelerdeki deneklerin verdiği yanıtlara göre bir hayli yüksek olduğu göze çarpmaktadır (Çizelge 41).

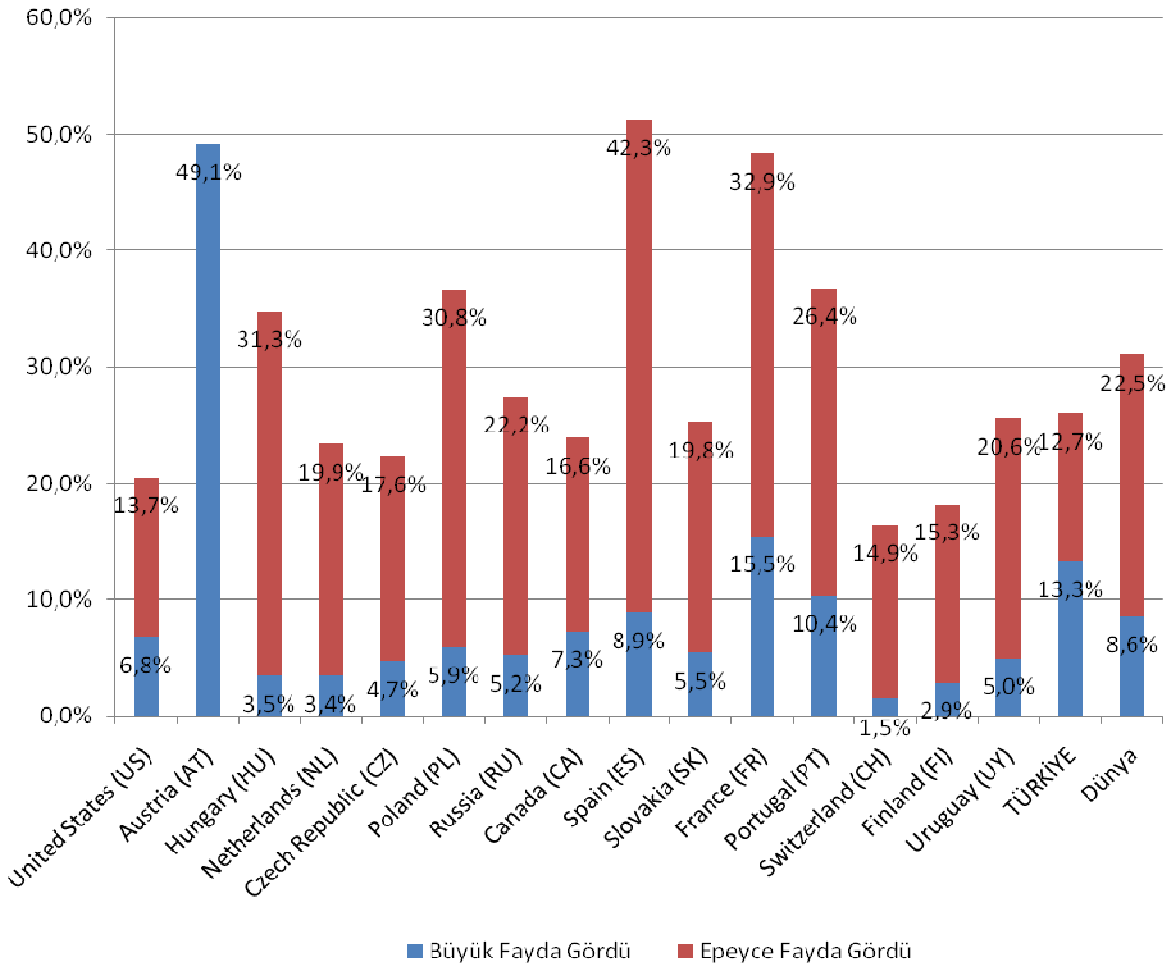
Beşinci ve son olarak ülkenizin üye olduğu bu kuruluşa (KEİT) üyeliğinin sürdürülmesi için bugün bir halk oylaması yapılsa ne oy kullanacakları sorulduğunda Türkiye’deki denklerin dörtte üçüne yakını (%73) üyeliğin sürdürülmesi lehinde oy kullanacaklarını belirtmişlerdir (Çizelge 42). Aynı soruyu Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği için yapılacak bir referandumda oy kullanma için sorduğumuzda da on denekten altısı kadarı (%58) olumlu oy kullanacağını ifade etmişlerdir (Tablo 2). Bu kez Türkiye’nin verdiği yanıtlar ISSP 2003 verileriyle karşılaştırıldığında, bu yanıtların o tarihteki Çizelge 42’ye dâhil edilen ülkelerin ortalamasıyla hemen hemen aynı düzeylerde olduğu görülmektedir (Çizelge 42). AB üyesi ülkelerin denekleri AB kuruluşlarına eleştirel gözle baksalar da, en azından 2003 yılında AB’nin ortadan kaldırılması eğiliminde olmadıklarını ifade etmiş gibi görünmektedirler. Benzer olarak, Türkiye’deki deneklerin onda yedisinden fazlası da (%73) Türkiye’nin kendi sorunlarını kendi olanaklarıyla çözebilecek yetenekte olduğunu düşünürken (Tablo 3), ülkesinin AB’ye üye olması lehinde oy kullanacaklarını da ifade etmekten geri durmadıkları da görülmektedir.

Türkiye’de alınan yanıtlar milliyetçilik veya ulusal çıkar algılarından çok, muhtemelen KEİT’nın ulusal politika gündemini işgal eden bir içeriği olmadığını, özellikle seçim kampanyaları vesair iç politika malzemesi haline gelmediğini, onun için herhangi bir parti veya baskı grubu tarafından eleştiri veya destek konusu yapılmadığını göstermektedir. Bu durumda bu kuruluşla pek bir ilgisi ve bilgisi olmayan büyük çoğunluğun KEİT’in sorunlu olmadığı düşüncesiyle hareket ederek, olsa olsa bu kuruluşun ülkeye yarar sağladığını düşünerek yanıt verdiği düşünülebilir. Ancak siyasal gündemi işgal eden ve partizan yaklaşımların farklılaştırdığı ortamlarda, tıpkı AB üyesi ülkelerin kamuoylarında olduğu gibi, uluslararası kuruluşlara ilişkin algılar partizan ve ideolojik boyutlar kazanarak çeşitlenmekte, seçmenin ilgi ve bilgisi pek artmasa da tutumu belirginleşmektedir. Bu durum 2013’te AB üyesi ülkeler için için söz konusu olduğu halde KEİT için Türkiye’de bu tür bir gelişme olmamıştır.

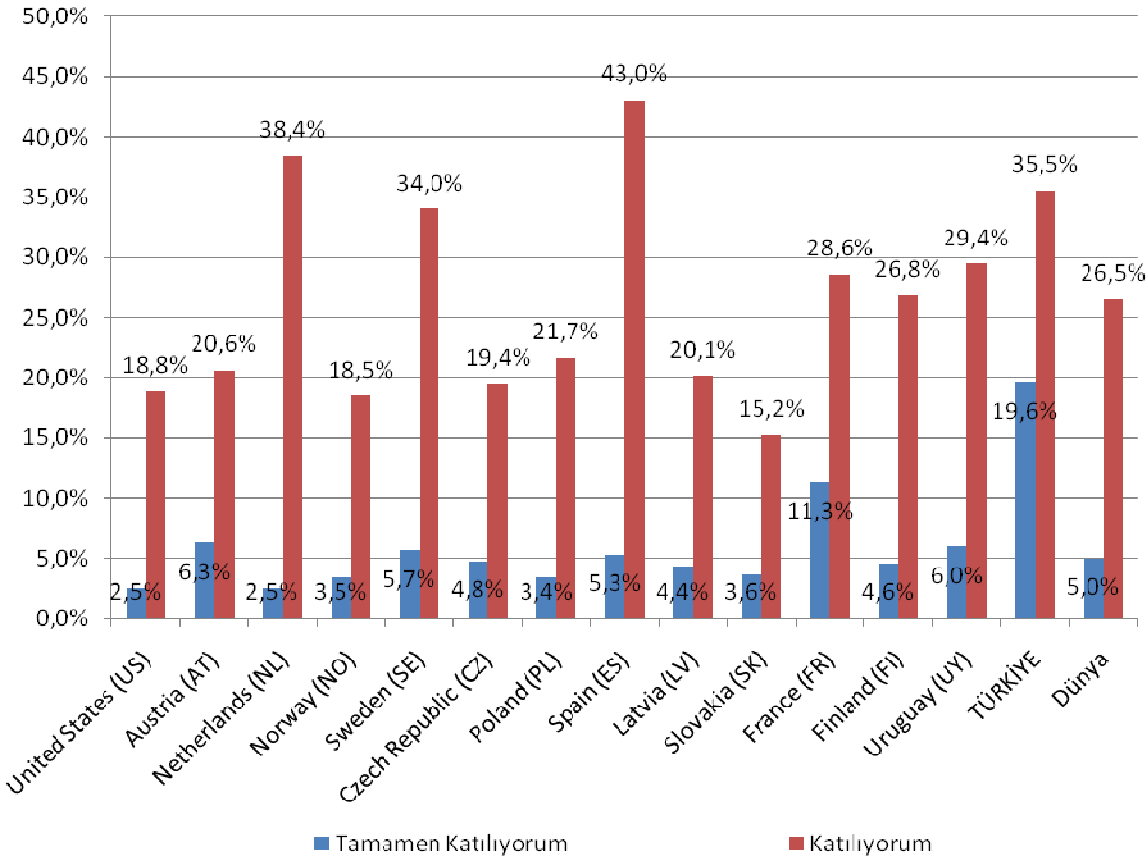
Çizelge 38: Ülkenizin Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluş [Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİT)] hakkında ne derece bilgi sahibisiniz, bu konuda ne okudunuz, ne duydunuz?

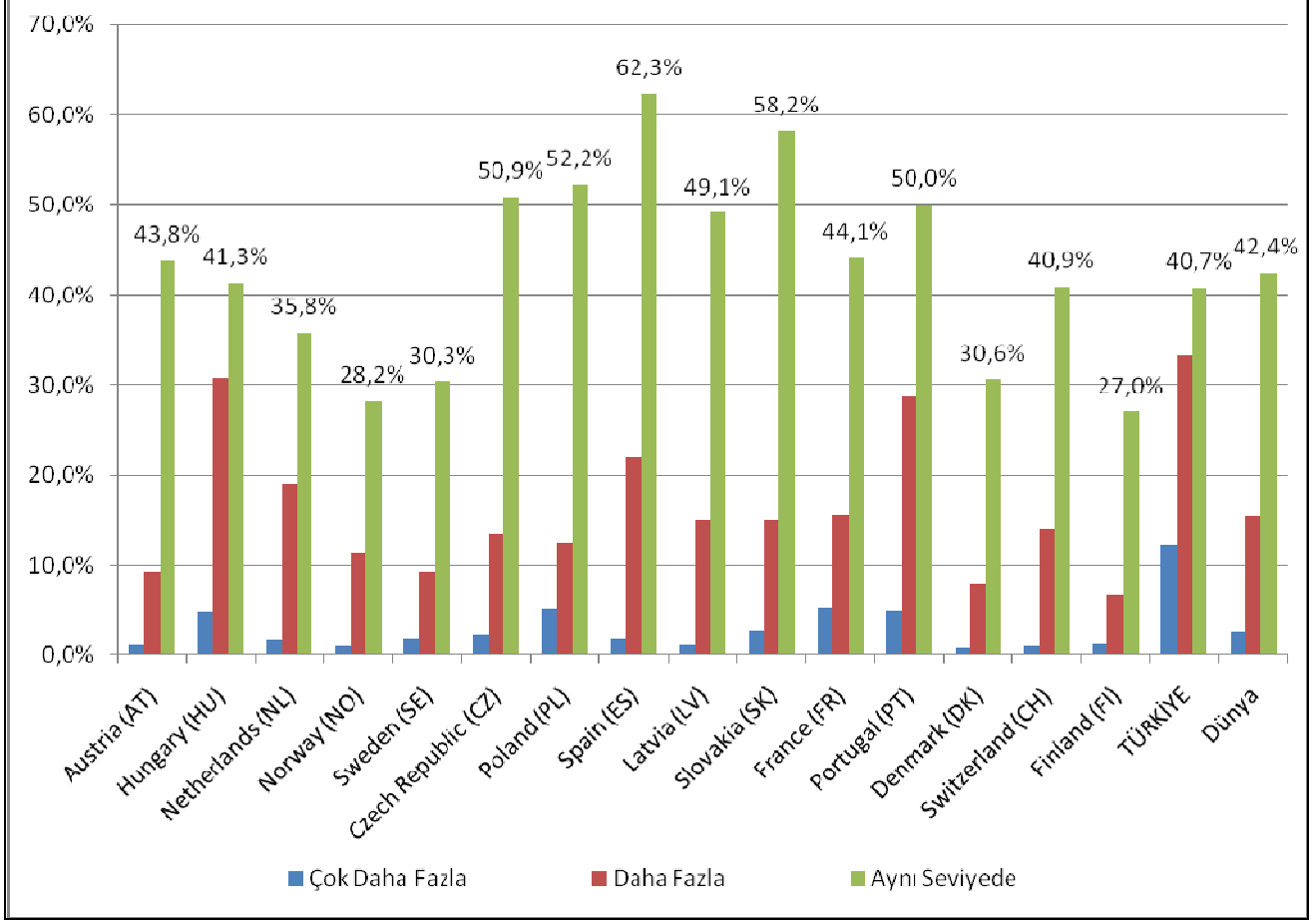
Çizelge 39: Genel olarak, Türkiye Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na (KEİT) üye olmaktan faydalanmış mıdır, yoksa faydalanmamış mıdır?

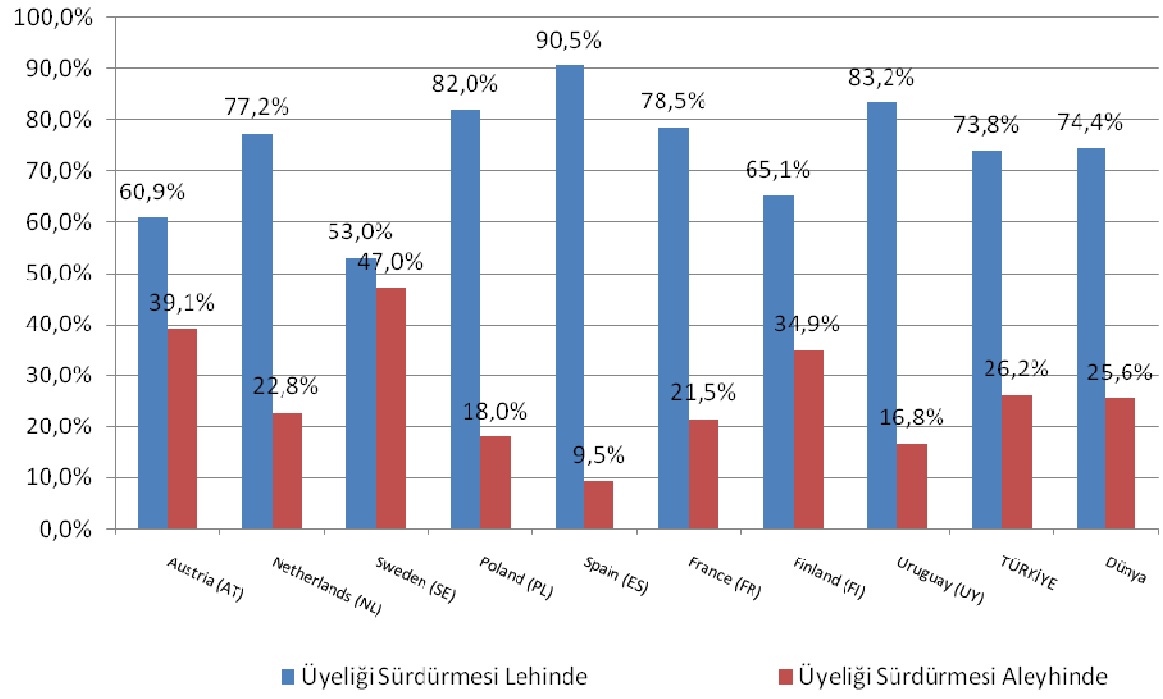
Çizelge 40: Ülkeniz (Türkiye), aynı fikirde olmasa bile Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşun [Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİT)] kararlarına uymalıdır.

Çizelge 41: Sizce , Ülkenizin (Türkiye) Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşun [Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİT)], üye ülke hükümetleriyle karşılaştırıldığında gücü ne olmalıdır?

Çizelge 42: Eğer bugün Ülkenizin aynı Kuruluşta [Türkiye'nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİT)] üyeliğini sürdürüp sürdürmemesi için bir referandumda oy kullanacak olsaydınız, leyhte mi, yoksa aleyhte mi oy kullanırdınız?

Tablo 2: Bugün yapılacak bir halk oylamasında siz, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği için mi, yoksa bunun karşısında mı oy kullanırdınız?

Şıklar		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Geçerli Yanıtlar	Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğini destekler yönde oy kullanırdım	970	58,2	64,8	64,8
	Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine karşı oy kullanırdım	528	31,7	35,2	100,0
	Toplam	1498	89,9	100,0	
Geçersiz Yanıtlar	Fikri Yok / Bilmiyor / Cevap Yok	168	10,1		
Toplam		1666	100,0		

Tablo 3: Türkiye kendi sorunlarını çözmek için yeterli imkâna sahip midir, yoksa ancak Avrupa Birliği'ne üye olarak mı bu sorunları çözebilecektir?

Şıklar		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Geçerli Yanıtlar	Türkiye sorunlarını kendi çözebilir	1130	67,8	72,8	72,8
	Ancak Avrupa Birliği'ne üye olarak sorunlarını çözebilir	412	24,7	26,5	99,3
	Diğer	11	,7	,7	100,0
	Toplam	1553	93,2	100,0	
Geçersiz Yanıtlar	Fikri Yok / Bilmiyor / Cevap Yok	113	6,8		
Toplam		1666	100,0		

Kültürel ve Toplumsal Temelli Kimlikler Yönelik Tutumlar

Seçmen yaşındaki nüfusun ekonomik değerlendirmeler konusundaki araştırmalarımızı kültürel ve toplumsal ağırlıklı tutum ve eğilimleri sorgulayarak sürdürdüğümüzde benzer bir görüntü, daha önce elde etmiş olduğumuz bulguları da güçlendirecek bir içerikte olarak ortaya çıkmaktadır.

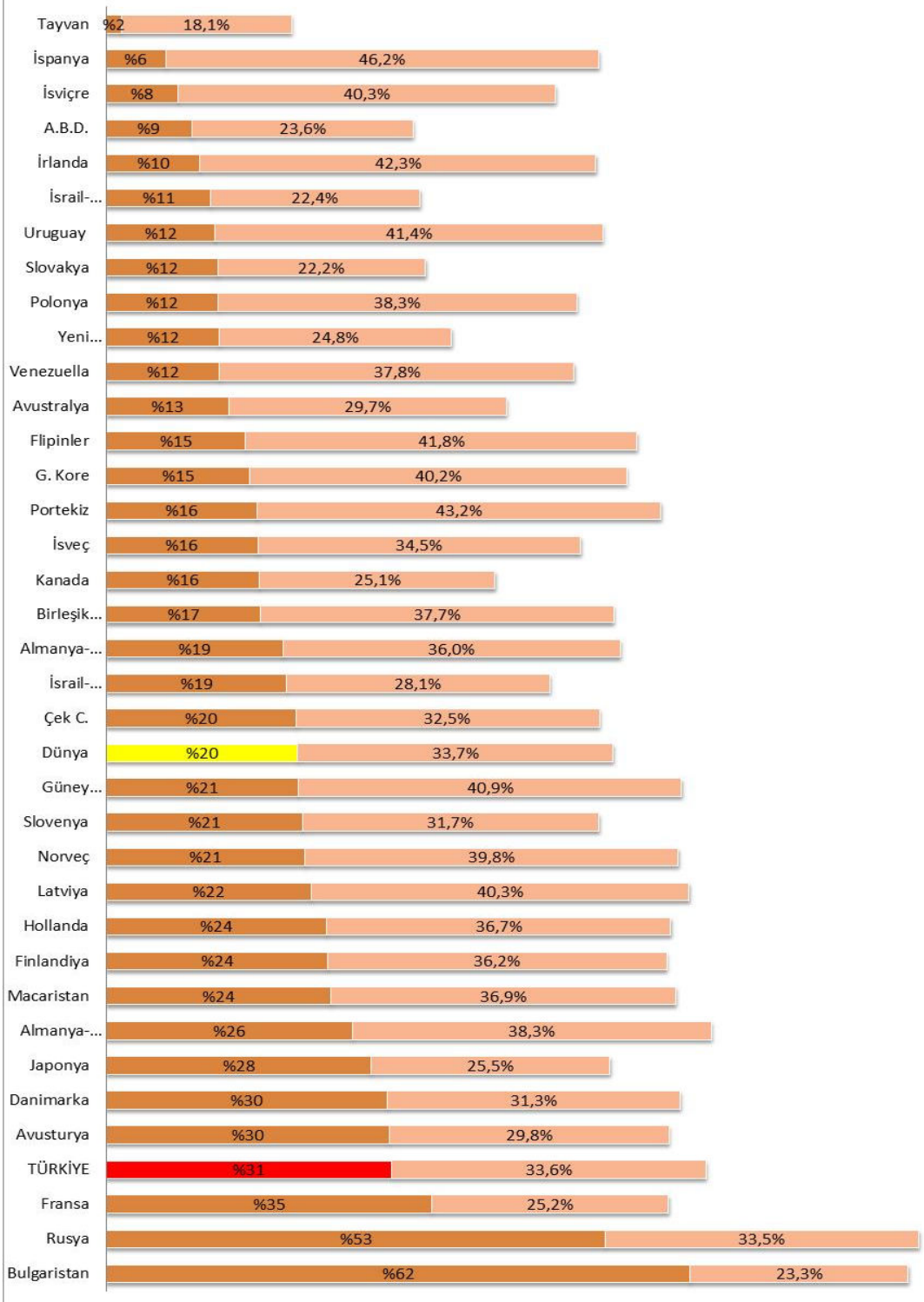
İlk olarak "Türkiye'deki gelenek ve görenekleri paylaşmayan insanların tam olarak Türk olması mümkün değildir" önermesine deneklerin katılıp katılmadıkları sorulduğunda on denekten üçü kadarı (%30) kesinlikle katıldığını ifade ederken aynı oranda denek de (%34) katıldığını ifade etmiştir (Çizelge 43). Bu oranlar ISSP 2003 verilerinden hesaplanan dünya ortalaması civarlarında olmalarına karşın, Bulgaristan, Rusya, Fransa ve Avusturya dışındaki tüm ülkelerden daha yüksek oranda denek Türkiye'de bu önermeye katıldığını belirtmiştir (Çizelge 43).

İkinci olarak "Hükümet, gelenek ve göreneklerini korumak için etnik azınlıklara yardım etmelidir" önermesine deneklerin katılıp katılmadıklarını sorguladığımızda Türkiye'de verilen yanıtlar yine ISSP 2003 verileri dünya ortalamasının hafifçe üzerindedir (Çizelge 44). Ancak bu sonuçlarla Türkiye ISSP 2003 araştırmasına katılan ülkeler arasında hükümetin etnik kimliklerin korunması için fazla bir şey yapması istemeyen ülkelere daha yakın, ortalarda bir yerlerde durduğu göze çarpmaktadır (Çizelge 44). Rusya, Bulgaristan, Filipinler ve Venezuela yine bu konuda en fazla hükümet çabası görmek isteyen denekleri olan ülkeler olup, buradaki önermeye katılma oranı bu ülkelerde neredeyse Türkiye'nin iki katına yakındır (Çizelge 44).

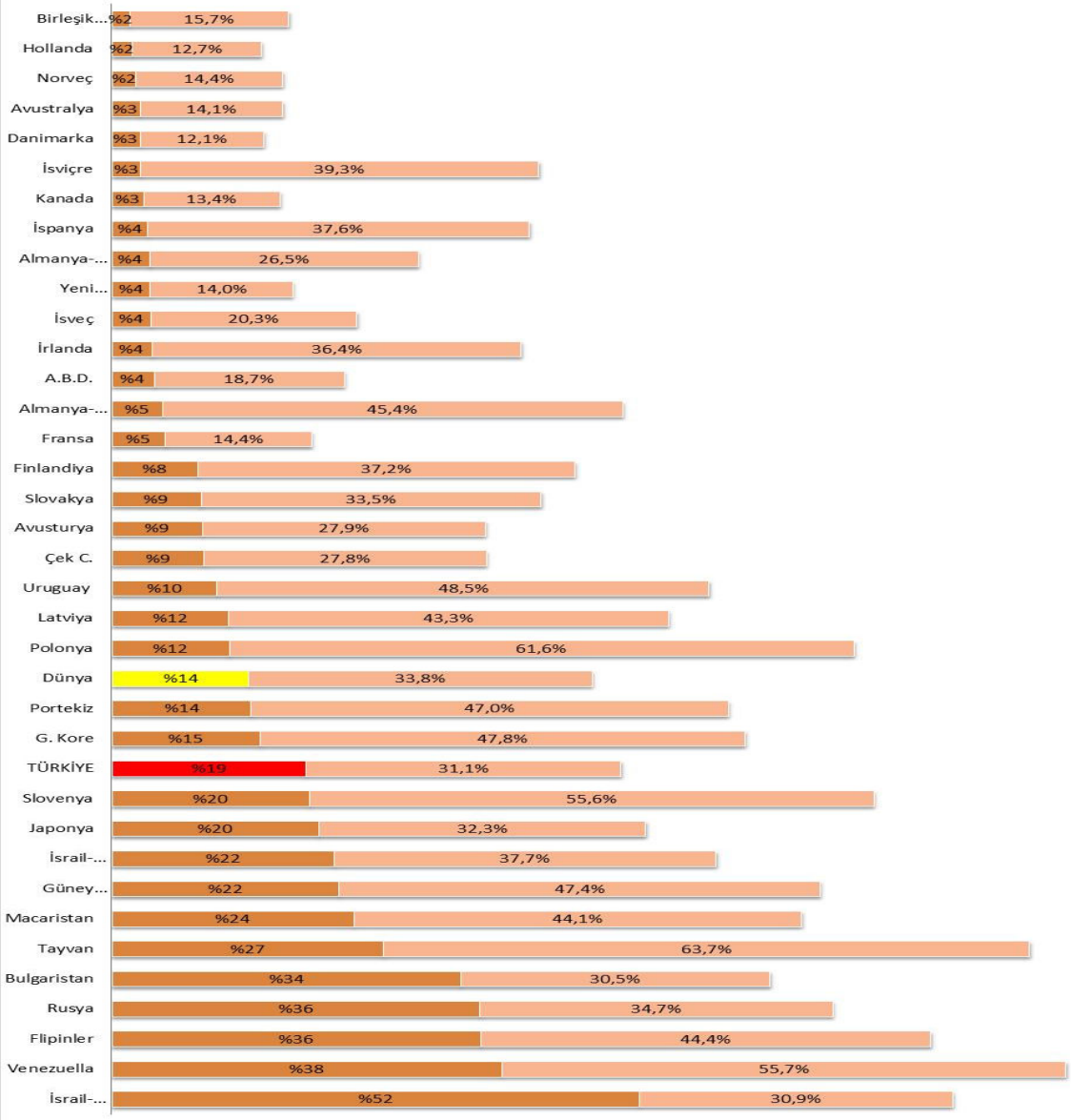
Üçüncü olarak deneklere "bazıları, bir ülkedeki farklı etnik grupların kendilerine has gelenek ve göreneklerini korumasının o ülke için daha iyi olduğunu düşünmektedir" önermesine ne ölçüde katıldıkları sorulmuştur. Türkiye'deki deneklerin üçte iki çoğunluğu kadarı (%64) azınlığın çoğunluğa uyması gerektiğini, üçte birisi kadarının da (%36) grupların kendi gelenek ve göreneklerini korumasının toplum için daha iyi olacağını ifade etmişlerdir (Çizelge 45). Ancak bu oranlarla Türkiye ISSP 2003 verilerine göre hesaplanan dünya ortalamasından biraz uzaklaşarak çoğunlukçu görüşe yakın duran bir manzara sergilemektedir (Çizelge 45). Danimarka, Hollanda, İsveç ve Norveç gibi ülkeler çoğunlukçu kutbu oluştururken, Japonya, Tayvan, Venezuela ve İsrail'deki Arap nüfus ise azınlık haklarının korunmasına vurgu yapan kutupta yer almaktadırlar (Çizelge 45). Türkiye bu kutuplardan ikincisine daha uzak ve birincisine daha yakın bir konumda yer almaktadır (Çizelge 45).

Kültürel açıdan Türkiye daha çok azınlık grupların çoğunluk kültürüne uyması gerektiğini düşünen bir çoğunluğa sahipmiş gibi durmaktadır. Bunun değişmesi için hükümet girişimi beklentisi de Türkiye'de sadece bir azınlık tarafından isteniyormuş gibi gözükmektedir. Bunun ötesinde Türk gelenek ve göreneklerine de vurgu yapan bir Türklük anlayışı hemen hemen üç denekten ikisi tarafından paylaşılmaktadır. Burada bir ulusal çoğunluk ve ona uyulması istemi içinde olan bir çoğunluk (üçte iki) ve bir de bunun tersine azınlık gruplarının kendilerine has gelenek ve göreneklerini korunmasını bekleyen bir azınlık (üçte bir) olduğunu gösteren bir manzara söz konusudur.

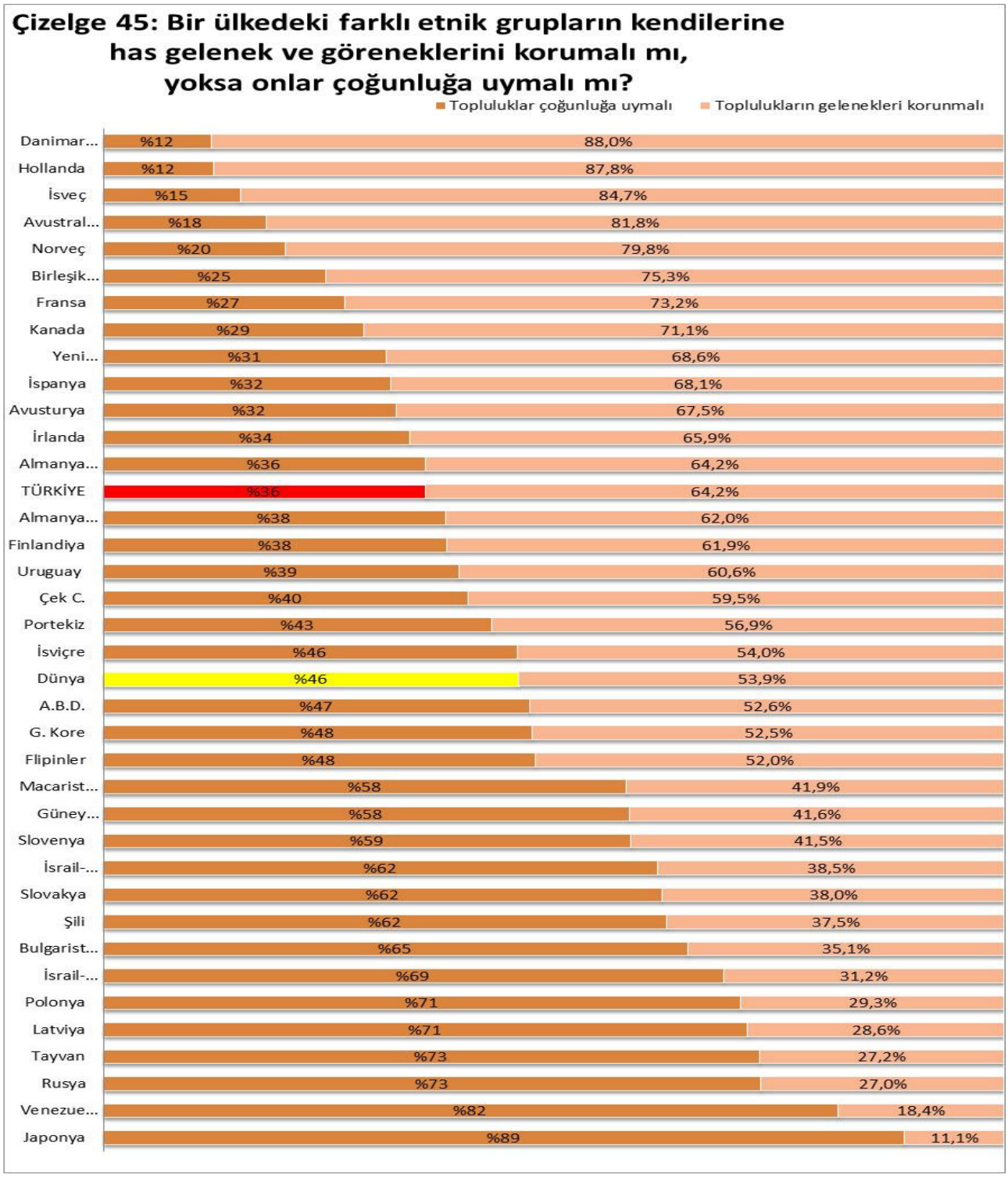
Çizelge 43: Türkiye'deki gelenek ve görenekleri paylaşmayan insanların tam olarak Türk olması mümkün değildir.

Çizelge 44: Hükümet, gelenek ve göreneklerini korumak için etnik azınlıklara yardım etmelidir.

Çizelge 45: Bir ülkedeki farklı etnik grupların kendilerine has gelenek ve göreneklerini korumalı mı, yoksa onlar çoğunluğa uymalı mı?

Göç ve Göçmenlere Karşı Tutumlar

Türkiye göç alan bir ülke konumundadır. Osmanlı İmparatorluğu yıkıldığından beri kendisini Türk olarak addeden veya Türkiye'yi bir anlamda vatan olarak gören geniş bir kitle 29 Ekim 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları dışında kalmıştır. Türkiye hükümetleri bu topluluklara soydaş olarak bakmışlar, onların varlıkları tehdit altına girdiğinde o toplulukları Türkiye'de iskân etmek ve vatandaşlık vermek hususlarında verimkâr olmuşlardır. Kurtuluş Savaşı biter bitmez yapılan bir mübadele ile Türkiye'deki Rum Ortodoks nüfus ile Yunanistan'daki Müslüman nüfus değiş tokuş edilmiştir. Bu Kore Savaşı'nda Türkiye'ye sığınanlardan, Yugoslavya ve Bulgaristan'dan 1950'lerde göçe zorlanan topluluklara, daha yakın tarihlerde Afganistan, Bosna, Irak, Suriye gibi ülkelerden Türkiye'ye sığınanlara da soydaş tutumu ile yaklaşılmaya devam edilmiştir. Aynı zamanda Türkiye başta Almanya ve diğer AB ülkeleri olmak üzere ABD, Kanada, Avustralya ve hatta Japonya'ya kadar uzanan bir küresel alana göç veren bir ülkedir. Dolayısıyla göçmen veya sığınmacı gibi bir kavramlaştırma geniş bir kitlenin yabancısı olmayan kavramlardır. Ancak, deneklere sorulduğunda çok büyük çoğunluğu (%98) anne ve babasının her ikisinin de Türkiye doğumlu ve vatandaşı olduğunu ifade etmiştir (Çizelge 46). Buna karşılık daha büyük bir oranda deneğin ana dilinin Türkçe ve Kürtçe dışında bir dil olduğu da görülmektedir. Anadil farkı kalmamış olsa da ebeveynlerinin aileleri Balkanlarda, Kafkaslarda, Yunanistan'dan ve özellikle Ege adalarından, Orta Doğu'dan ve Asya'dan Türkiye'ye göç edip vatandaş olmuş ve yerleşmiş geniş bir kitle vardır. Bununla birlikte zaman zaman ufak tefek tartışmalara sahne olsa da göçmen olmak Türkiye'de Avrupa, ABD, Avustralya'da veya Güney Afrika Cumhuriyeti'nde olduğu gibi bir etnik veya hatta ırk ayrımcılığı sorununa dönüşmemiştir. AB ve ABD siyasetinde olduğu gibi göç konusunun büyük bir siyasal gündem maddesini oluşturduğunu söylemek Türkiye için zordur. Buna rağmen göçle ilgili ISSP 2013 araştırmasında yer alan çeşitli sorular deneklerimize yöneltilmiş ve aşağıdaki manzara ile karşılaşılmıştır.

İlk olarak göçmenlerin suç oranını arttırıp arttırmadığı sorulmuştur. Bu soruya Türkiye'de olumlu yanıt veren deneklerin oranı üç denekten ikisi düzeyinde olduğu gibi, bu oran ISSP 2003 araştırmasına katılan ülkelerin tamamının ortalamasından da oldukça yüksektir (Çizelge 47). Türkiye'de bu açıdan İsrail vatandaşı Araplar, Rusya, Norveç, Danimarka, Avusturya, Macaristan'ın hemen arkasından gelen boyutlarda bir göçmenlerin çok suç işleme eğiliminde olduğu düşüncesi mevcuttur (Çizelge 47). Türkiye'deki göçmen nüfusunun boyutu da suç istatistikleri de bu tür bir ilişkinin varlığını Türkiye'de çok şüpheli bir hale koyarken, bu derecede yüksek oranda, göçmenlerin suçun artmasına sebep olduğu düşüncesine vurgu yapılması ilginçtir. Burada ülkenin göçmen olmayan vatandaşlarının suç işlemeye eğilimli olmadığı varsayımı da olabileceği gibi, yabancı olarak kabul edildiği ölçüde göçmenlerin toplumu kötü etkileyeceği varsayımı da söz konusu olabilir. Bu tür bir tutumun bir bakıma daha önce izlerini saptamış olduğumuz yabancı düşmanlığı olgusu ile ilintili olduğu da düşünülmelidir.

Göçmenlerin ekonomimize olan etkisinin olumlu olup olmadığı sorusuna verilen yanıtlarda Türkiye'de ufak bir azınlığın (%7) bu etkinin çok olumlu olduğunu düşündüğü

görülmektedir (Çizelge 48). Bunun iki katı kadar bir denek kitlesi de (%14) bu etkinin olumlu olduğunu düşünmektedir (Çizelge 48). Bu oranlar hem ISSP 2003 dünya ortalamasına göre düşüktür, hem de bol göç alan ve bununla ekonominse büyük ivme kazandıran Avustralya,Yeni Zelanda, İsviçre, ABD gibi ülkelerin çok gerisindedir (Çizelge 48). Burada Türkiye'ye gelen göçün daha çok vasıfsız işçilerden oluşmasının oysa yukarıda sayılan ülkelere giden göçün ise vasıflı emek yönünden güçlü olmasının da etkisi olabileceği de düşünülmelidir.

Bir sonraki soruda "göçmenler Türkiye'de doğan insanların elindeki işleri almaktadır" önermesine kesinlikle katılan denek oranının %30, sadece katılan ise %30 civarında olup neredeyse deneklerin üçte ikisi bu görüşte olduklarını belirtmişlerdir (Çizelge 49). Bu oranlar ISSP 2003 ortalamalarının da üzerinde olup, sadece İsrail vatandaşı Araplar, Tayvan, Rusya, Bulgaristan'ın arkasında kalmaktadır (Çizelge 49). Dünya'dan gelen Musevilerin İsrail'de yaşayan Arapları işinden etmesi gibi bir olgunun doğurduğu tepkileri anlamlandırmak zor olmamakla birlikte, Türkiye'de kaç tane göçmenin kaç adet Türkiye doğumlu vatandaşı işinden ettiği pek bilinen bir istatistik olmadığı gibi, bunun yaygın bir olgu olduğunu söylemek biraz zordur. Türkiye'deki bu verilerin bir algı ve deneyim sonucu olmaktan çok, olsa olsa yabancı olarak kabul edilen göçmenlere yönelik güvensizlik ile ilgili bir tutumdur.

"Göçmenler, getirdikleri yeni fikirler ve kültürleriyle Türk toplumunu geliştirirler" önermesine ne ölçüde katılıp katılmadıkları sorulduğunda çok küçük bir azınlık (%8) kesinlikle katıldığını belirtmiştir (Çizelge 50). Bunun iki katı kadar bir denek kitlesi de (%15) bu önermeye katıldığını ifade etmişlerdir (Çizelge 50). ISSP 2003 araştırmasının verilerine göre Avustralya, İsviçre, Kanada, Yeni Zelanda, ABD gibi ülkelerde bu oranlar %60 - %80 arasına toplanırken, Türkiye'de ancak dört denekten biri düzeyinde (%23) bulunmaktadır (Çizelge 50). Türkiye'den çok daha yüksek oranlarda göç alan ülkelerde göçmenlerin kültüre, ekonomiye ve topluma katkı yaptığını düşünen büyük çoğunluklar mevcuttur. Burada da göçmenlerin vasıflarının faklı olarak algılanması farklı yanıtlara yol açıyor olabilir.

"Türk kültürü, genellikle göçmenler tarafından yavaş yavaş aşındırılmaktadır" önermesine ne ölçüde katılıp katılmadıkları sorulduğunda deneklerin beşte biri (%21) tamamen katıldığını, üçte biri kadarı da (%28) bu önermeye katıldığını belirtmiştir (Tablo 4). Göçmenleri ekonomik, kültürel ve toplumsal dokuya zararlı etken olarak yorumlayan geniş bir kitlenin Türkiye'de mevcut olduğuna işaret etmektedir. Türkiye'deki göçmen sayısının 2003 ISSP araştırmasında sayılan ülkelere kıyasla daha az olmasına karşın bu derecede olumsuz bir görüntü çizmesi Türkiye'de genel olarak farklı kültürlere ve yabancılara olan tutumlardaki olumsuzlukların bir görüntüsü olarak düşünülebilir.

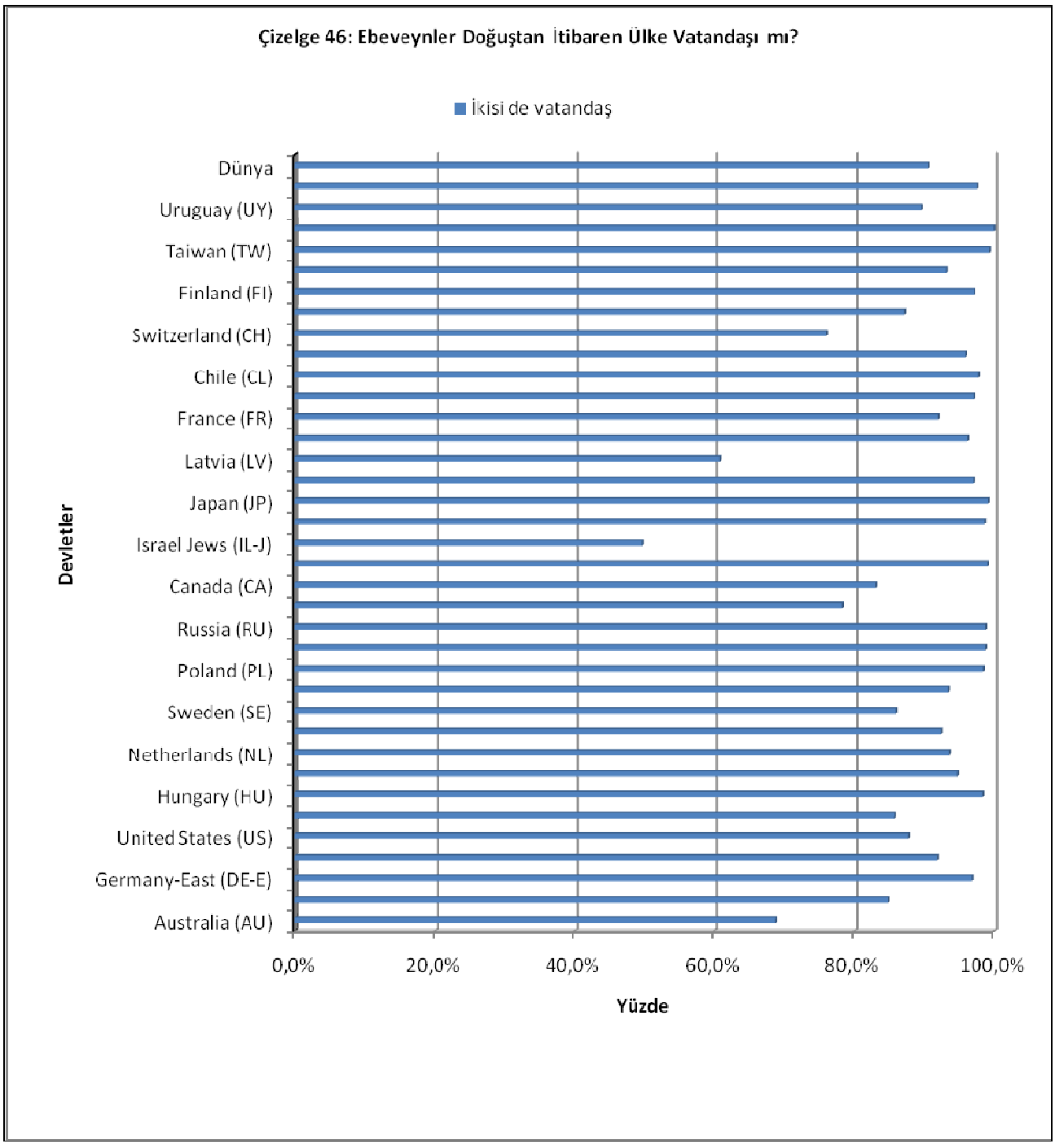
Ülkedeki göçmen sayısının nasıl algılandığına ışık tutacak bir soru olarak ülkedeki göçmen sayısının çok olup olmadığı ve bunun arttırılıp azaltılması konusundaki tercihler sorulduğunda deneklerin sadece %5 kadarı göçmen sayısının arttırılmasını istediği görülmektedir (Çizelge 51). Bunların yarısından azının (%2) göçmen sayısının çok arttırılmasını istediği anlaşılmaktadır (Çizelge 51). Türkiye'de saptanan bu oranlar ISSP 2003 araştırmasının dünya ortalamasının bir hayli altında olduğu gibi, yine çok göçmen alan ülkelere göre de fevkalade düşüktür. Göçmenlere iyi gözle bakılmadığı ve

göçmenlerin ülkeye gelmesinin pek de istenmediği görüntüsü bu soruyla da iyice pekişmektedir.

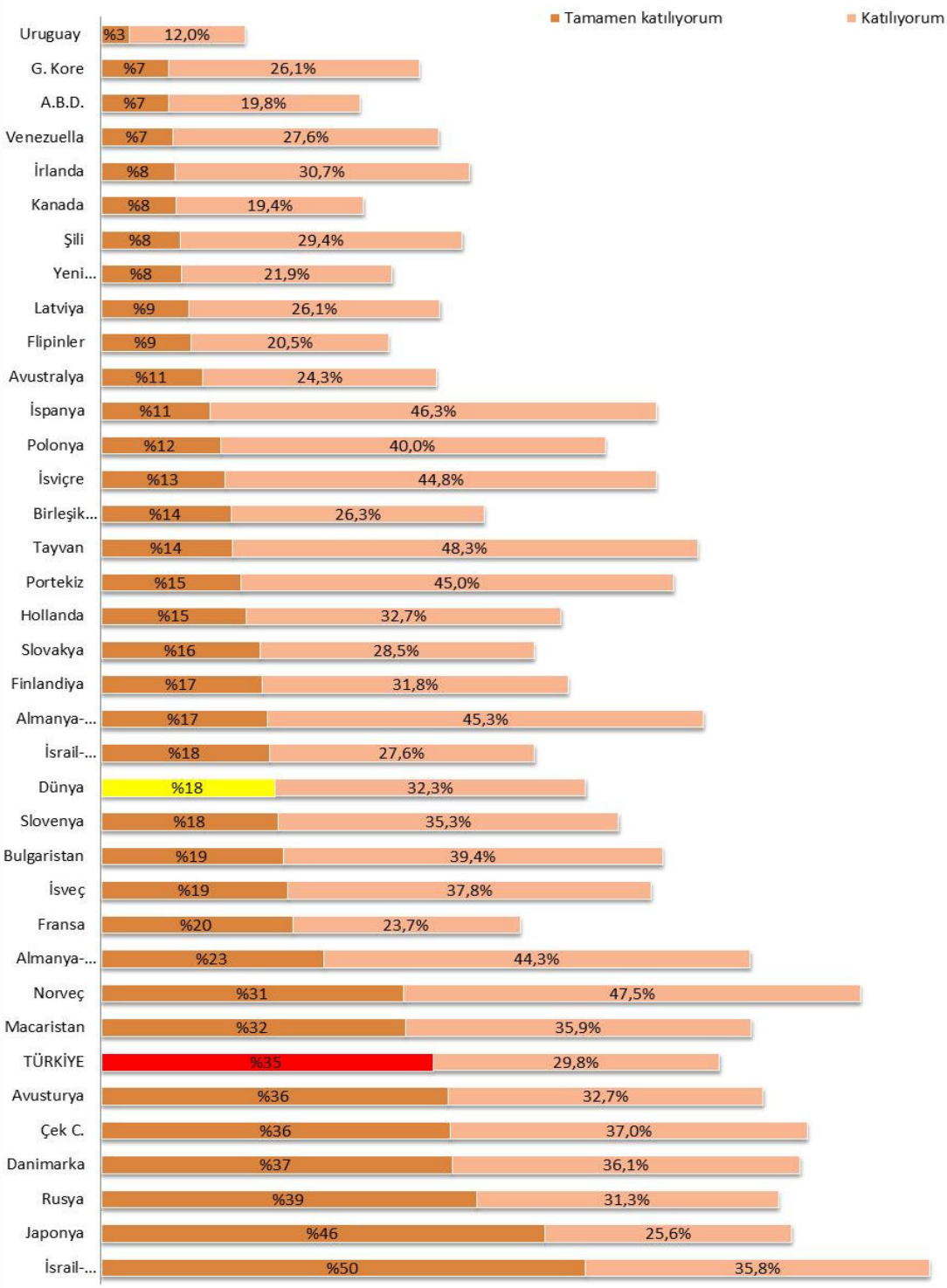
Ancak yasal olarak ülkede bulunan göçmenlerin hakları konusu irdelendiğinde on denekten dördü yasal olan göçmenlerin haklarının Türkiye'de yaşayan vatandaşlarla aynı olması gerektiğini düşünmektedir (Çizelge 52). ISSP 2003 verileriyle karşılaştırıldığında bu yanıtlar Türkiye'yi dünyada ortalama bir konuma getirmekte olup, Türkiye'de bu hususta alınan yanıtlar dünya ortalamalarıyla da paralellik göstermektedir. Bu verilerin Türkiye ile bütünleşmeye çalışan göçmenlere hakça davranılmasını isteyen bir çoğunluk olmasa da geniş bir halk kitlesinin bulunduğuna işaret ettiğini söyleyebiliriz.

Bununla beraber yasadışı göçü önlemek için Türkiye'nin güçlü tedbirler almasını isteyen denek oranı %70 mertebesinde olup ISSP 2003 araştırmasının dünya ortalaması olan %75'e oldukça yakındır (Çizelge 53). Bu yanıtlar bir arada değerlendirildiğinde Türkiye'deki popüler algıda göçmenlerin ülkeye kültürel, toplumsal ve ekonomik katkıda bulunmadıkları, bilakis kültürümüzü aşındırdıkları ve ekonomimizi zayıflattıkları ve işlerimizi elimizden aldıkları türünde bir genel değerlendirme söz konusudur. Ancak, benzer bir soru yasal göçmenler için sorulduğunda bu kez siyasal yetkililerin kabul ettikleri ve bizimle uyum içinde olan göçmenler olarak algılanılan toplulukların benimsenmesi eğiliminin arttığını görmekteyiz. Nitekim göçmenlerin sadece kendi kültürlerini korumaları gerektiğini düşünenler on denekten birisi mertebesindeyken, göçmenlerin kendi kültürlerini korurken Türkiye'deki kültüre uyum göstermeleri fikrini hemen hemen üç denekten ikisi desteklemektedir (Tablo 5). Bu yanıtlardan da görüleceği üzere toplumdaki kültürle uyum arayan göçmenler hem arzulanmakta hem de toplumda benimsenmektedirler.

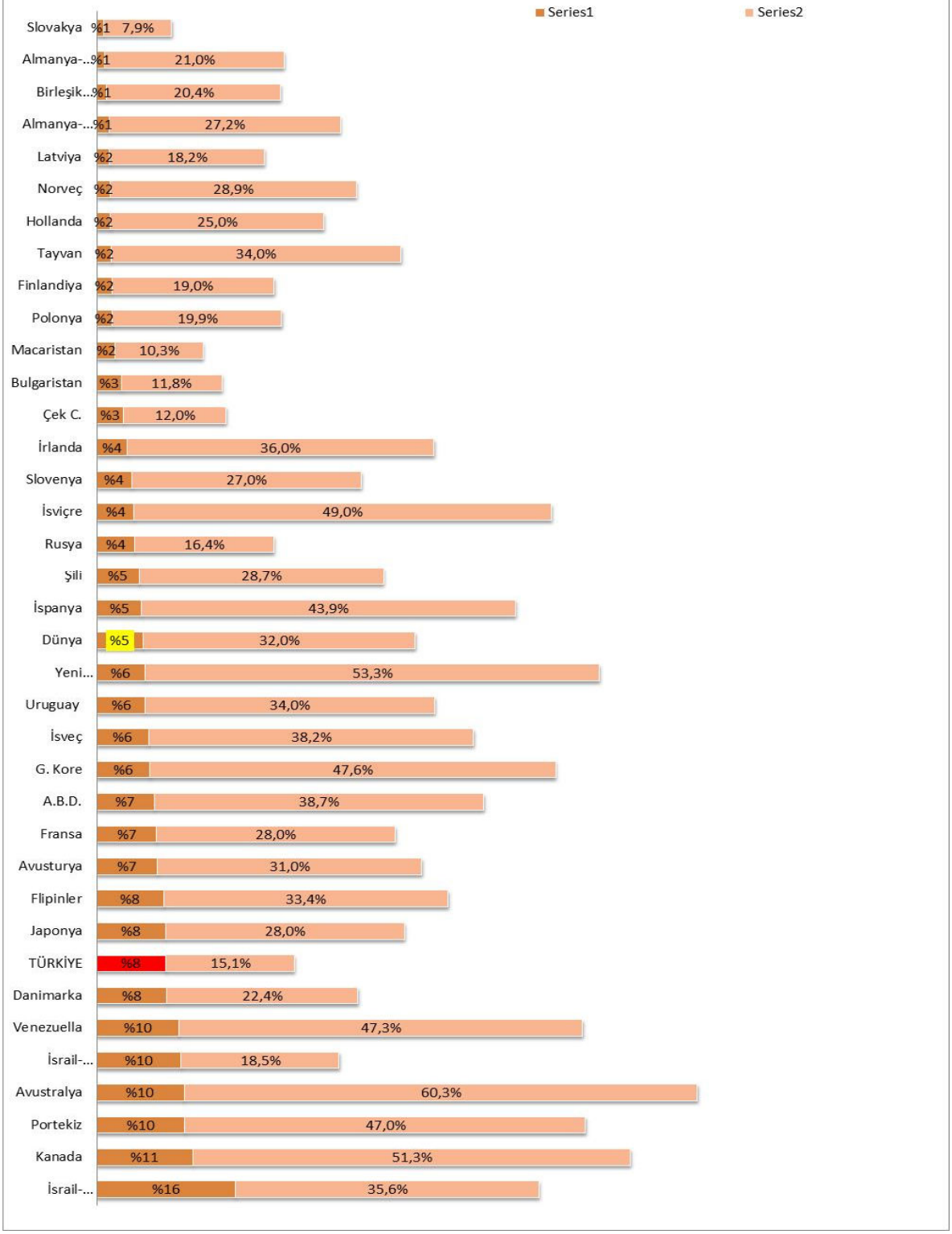
Burada göçmen kavramına sığınmacı, yasadışı yollarla insan tacirleri tarafından Türkiye'ye sokulan kişiler, farklı ırktan Asya ve Afrika'dan gelerek Avrupa'ya gitmeye çalışan kişilerin de anlaşılmış olabileceğini göz önünde bulundurmamız gerekir. Bu cümleden olarak son yıllarda Suriye'deki iç savaş ve insanlık dramından kaçan ve ülkemizin hemen her yerinde görülen ve bazıları dilenen Suriye'lilerin de soydaş veya kardeş olarak algılanmaktan çok kültürel, toplumsal ve ekonomik sorunlarımızı artıran bir topluluk olarak düşünüldüğünü de varsayabiliriz. Burada, sadece anlaşılabilir Türkçe konuşan, Balkan, Kafkas veya Orta Asyalı çoğu Sünni Müslüman olan göçmenlerden ibaret bir atıf grubunu düşünerek soruların yanıtlandığını varsaymamızı gerektiren bir husus da bulunmamaktadır. Günümüz Türkiyesinde göçmen imgesi halk nezdinde son derecede sorunluymuş gibi gözükmektedir. Tıpkı Avrupa'da, Asya'da, Afrika'da olduğu gibi göçmen sorunun sığınmacıları ve yasadışı göçü içerecek şekilde düşünüldüğü zaman oldukça olumsuz tepkilere yol açtığı görülmektedir. Bu durumu istismar edecek siyasal akımlar çıktığında da Avrupa başta olmak üzere dünyanın birçok yerinde tanık olduğumuz milliyetçi, ötekileştirici, aşağılayıcı, dışlayıcı ve benzeri tepkilerin Türkiye'de de ortaya çıkabileceği görülmektedir. Bu tür duyguların zamanla yabancı düşmanlığı ve ırkçılığı daha da derinleştirici bir etki yapması sürpriz olmayacaktır. Burada bir kültürel ve toplumsal potansiyel mevcutmuş gibi durmaktadır; bunun siyasal hayata etkimesi sadece bu potansiyeli fark edecek ve istismar edebilecek siyasal müteşebbislerin ortaya çıkmasıyla mümkün olacaktır. O da muhtemelen büyük ölçüde bir zaman meselesidir.

Çizelge 46: Ebeveynler Doğuştan İtibaren Ülke Vatandaşı mı?
İkisi de vatandaş
Dünya
Uruguay (UY)
Taiwan (TW)
Finland (FI)
Switzerland (CH)
Chile (CL)
France (FR)
Latvia (LV)
Japan (JP)
Israel Jews (IL-J)
Canada (CA)
Russia (RU)
Poland (PL)
Sweden (SE)
Netherlands (NL)
Hungary (HU)
United States (US)
Germany-East (DE-E)
Australia (AU)
Devletler
0,0%
20,0%
40,0%
60,0%
80,0%
100,0%
Yüzde

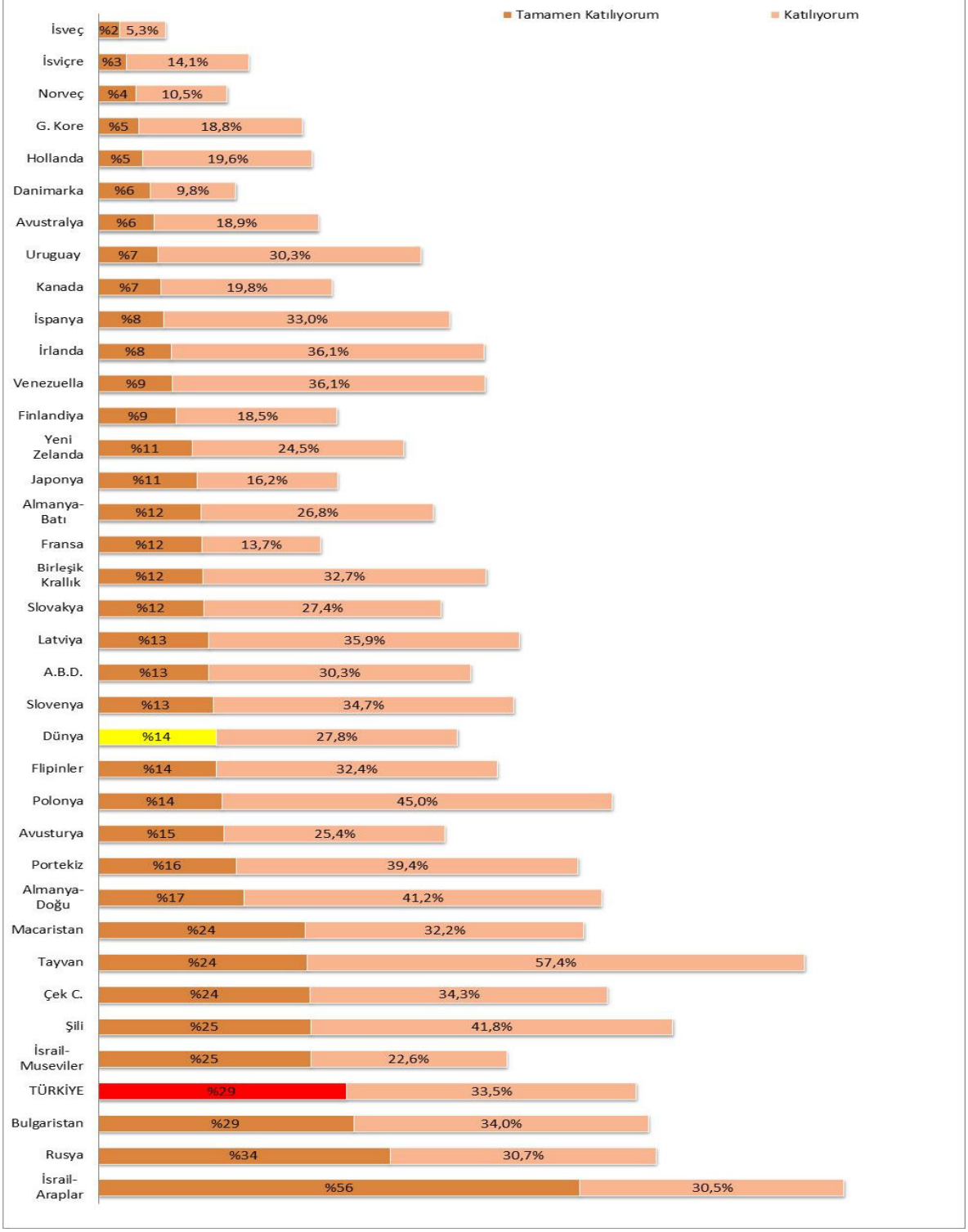
Çizelge 47: Göçmenler, suç oranlarını arttırmaktadır.

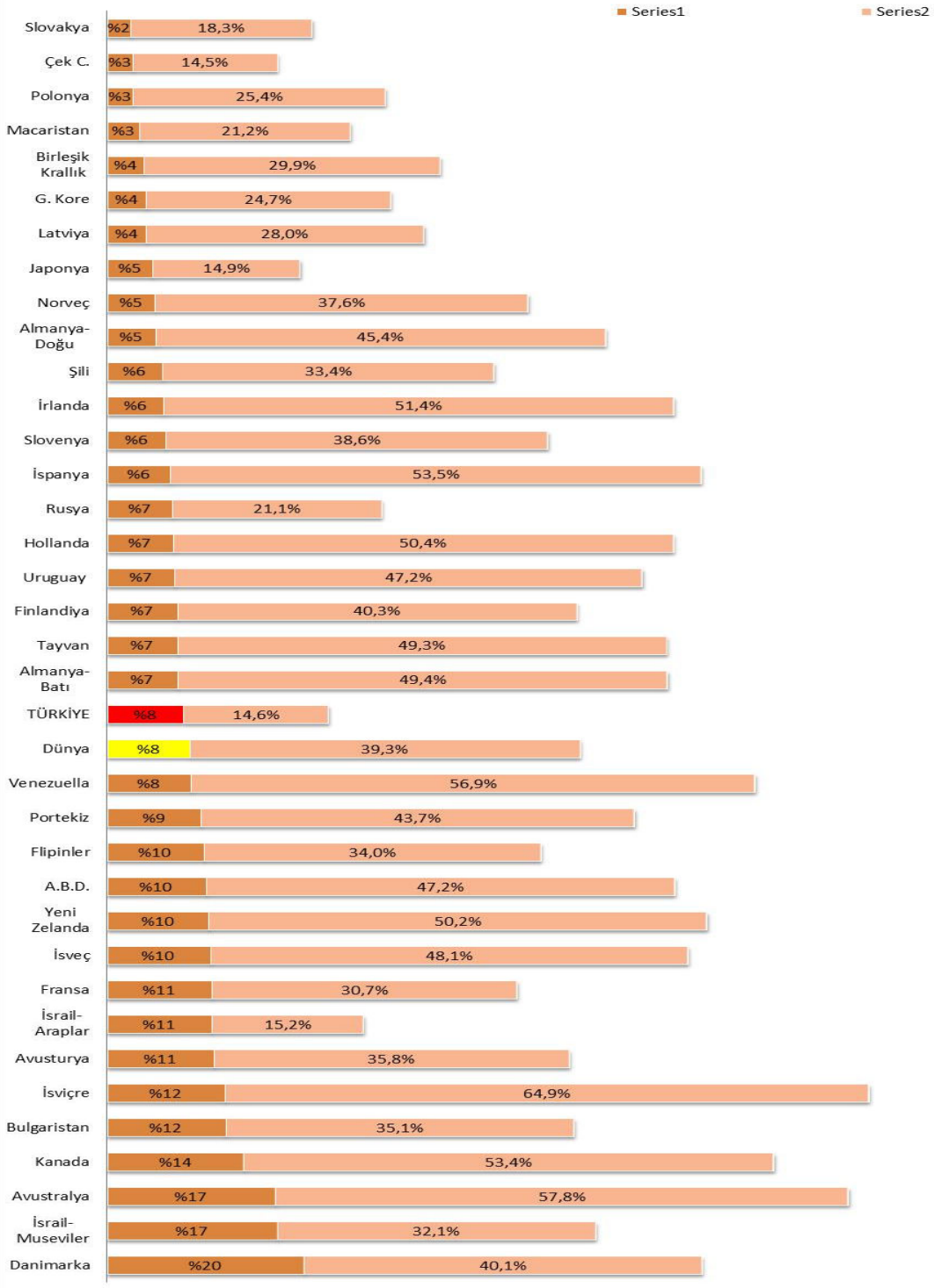
Çizelge 48: Göçmenler, genel olarak Ülkemiz (TÜRKİYE) Ekonomisi için İyidir.

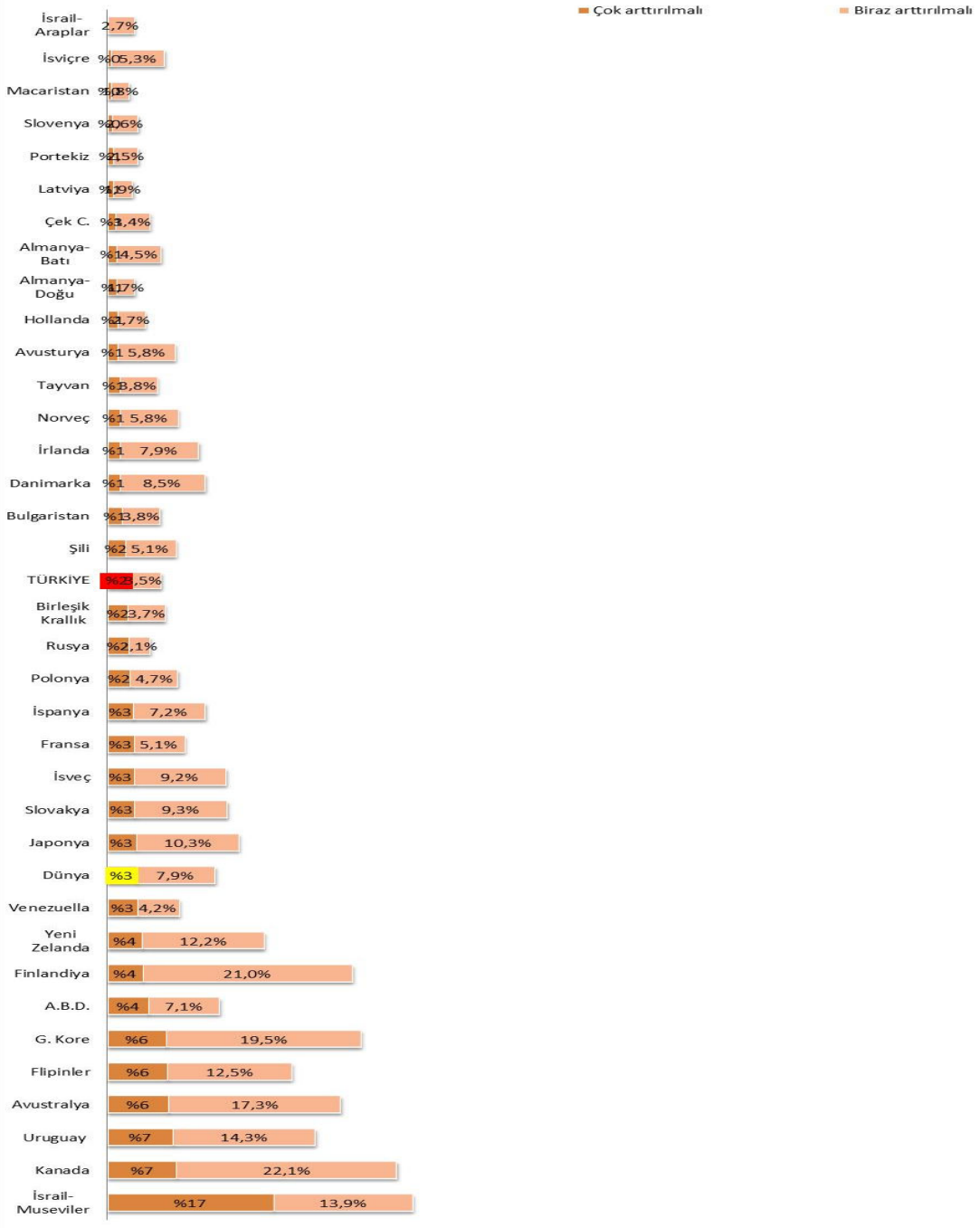
Çizelge 49: Göçmenler, Ülkemizde Doğmuş İnsanların İşlerini Ellerinden Almaktadır.

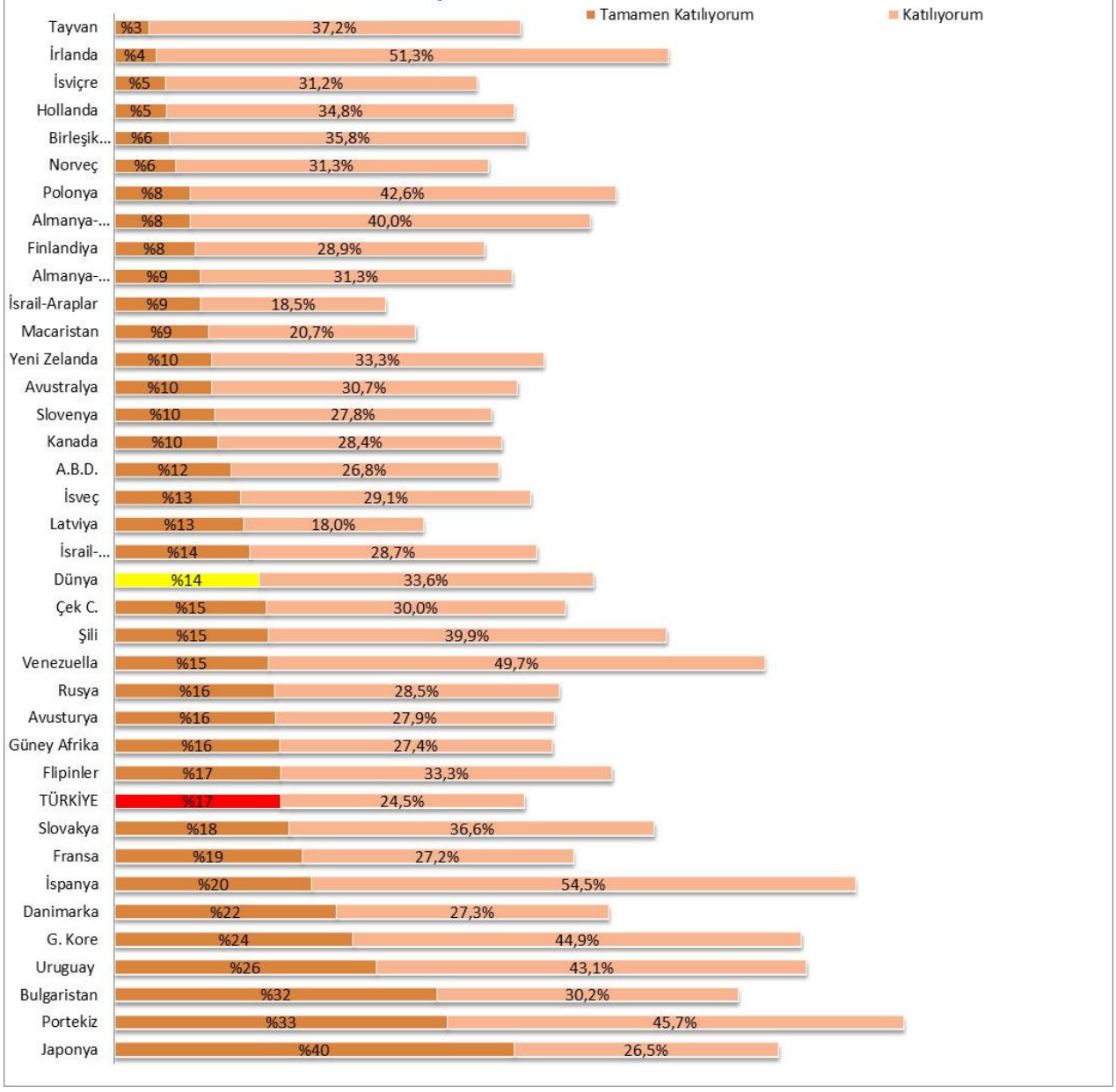
Çizelge 50: Göçmenler, getirdikleri yeni fikirler ve kültürleriyle Türk toplumunu geliştirirler.

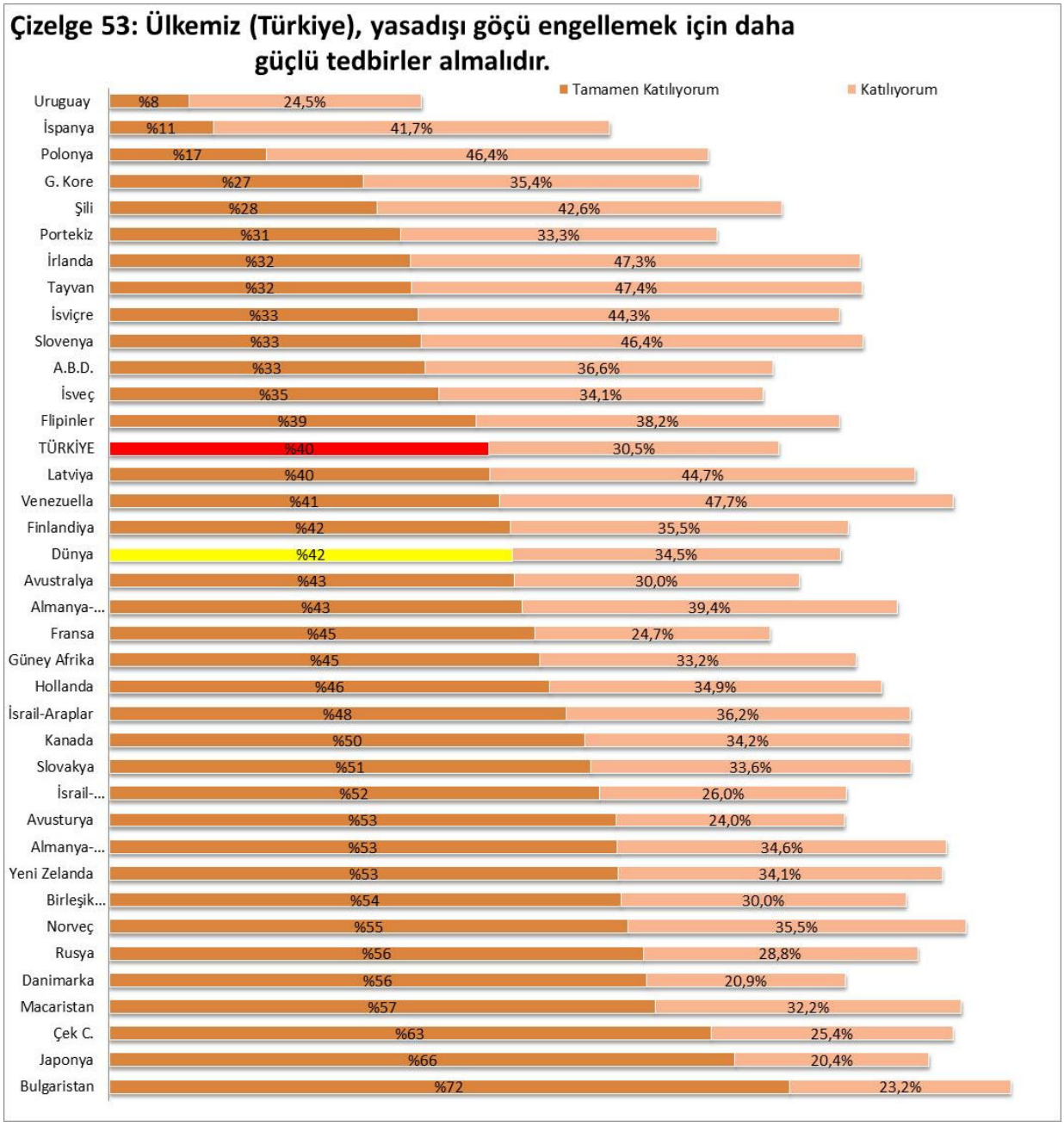
Çizelge 51: Sizce bugünlerde Türkiye'ye kabul edilen göçmen sayısı

Çizelge 52: Türkiye'deki yasal göçmenler, Türk vatandaşları ile aynı haklara sahip olmalıdır.

Çizelge 53: Ülkemiz (Türkiye), yasadışı göçü engellemek için daha güçlü tedbirler almalıdır.

Tablo 4: Türk kültürü, genellikle göçmenler tarafından yavaş yavaş aşındırılmaktadır.

Şıklar		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Geçerli Yanıtlar	Kesinlikle katılıyorum	315	18,9	20,6	20,6
	Katılıyorum	432	25,9	28,3	48,9
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	428	25,7	28,0	76,9
	Katılmıyorum	287	17,2	18,8	95,7
	Hiç katılmıyorum	66	4,0	4,3	100,0
	Toplam	1528	91,7	100,0	
Geçersiz Yanıtlar	Seçemiyor	5	,3		
	Fikri Yok / Bilmiyor / Cevap Yok	133	8,0		
	Toplam	138	8,3		
Toplam		1666	100,0		

Tablo 5: Sayacaklarımdan hangisi, sizin göçmenler hakkındaki düşüncelerinize en yakın gelmektedir?

Şıklar		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Geçerli Yanıtlar	Göçmenler, kendi kültürlerini koruyup Türk kültürünü benimsememelidir	151	9,1	10,5	10,5
	Göçmenler, kendi kültürlerini korurken Türk kültürünü benimsemelidir	1010	60,6	70,3	80,8
	Göçmenler, kendi kültürlerini terk edip Türk kültürünü benimsemelidir	275	16,5	19,2	100,0
	Toplam	1436	86,2	100,0	
Geçersiz Yanıtlar	Seçemiyor	40	2,4		
	Fikri Yok / Bilmiyor / Cevap Yok	190	11,4		
	Toplam	230	13,8		
Toplam		1666	100,0		

Yurttaşlık ve Ulusal Kimlik

Bireylerin yurttaşlık bağı ile bağlı oldukları devlete ve üzerinde doğdukları toprağa ne derecede önem verdikleri milliyetçilik olgusunun belirleyici unsurlarından birisidir. Hatta Fransız, ABD ve Britanya gibi ülkelerde milliyetçilik bağı sadece toprağa olan bağlılık üzerinde devletle olan ilişki olarak tanımlanmaktadır (Smith, 1993). Bu ülkelerde vatandaşlık hukuku da toprak esasına (*jus soli*) dayalıdır. Türkiye, bugüne kadar, kan bağı esasına bağlı olarak tanımlanan (*jus sanguinus*), yani anne ve babadan genetik olaak geçen, bir vatandaşlık tanımını kabul etmiştir. Bu cümleden olarak son yıllarda girişilen anayasa yapımı çalışmaları sırasında vatandaşlığın tanımı üzerinde epeyce tartışma hatta çatışmaların ortaya çıktığına da tanık olmuş bulunuyoruz. O zaman vatandaşlık konusunda halkın yaklaşımı nedir?

Bu soruya yanıt olabilecek ilk irdeleme Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından duyulan gurur sorusuyla ölçülmeye çalışılmıştır. On denekten yedisi kadarı (%69) çok, dört denekten birisi kadarı da (%25) biraz gurur duyduğunu ifade etmişlerdir (Çizelge 54). ISSP 2003 verileriyle karşılaştırıldığında çok gurur duyan denek oranı dünyadaki benzer oranın (%50) çok üzerindedir. Toplamda gurur duyanların oranı da Türkiye'de %95, ISSP 2003 verilerine göre dünya ortalaması olarak %89 mertebesindedir. Bu oranlar Venezuela, Uruguay, Şili, Kanada, Yeni Zelanda, Filipinler, Irlanda, ABD ve Avustralya'da neredeyse %100 civarına ulaşmaktadır ve Türkiye'den fazladır (Çizelge 54). Ancak Britanya, İspanya, Batı Almanya, İskandinav ülkeleri İsviçre, Portekiz, Rusya, Bulgaristan gibi ülkelerde Türkiye düzeyinde veya ondan daha düşük düzeydedir (Çizelge 54).

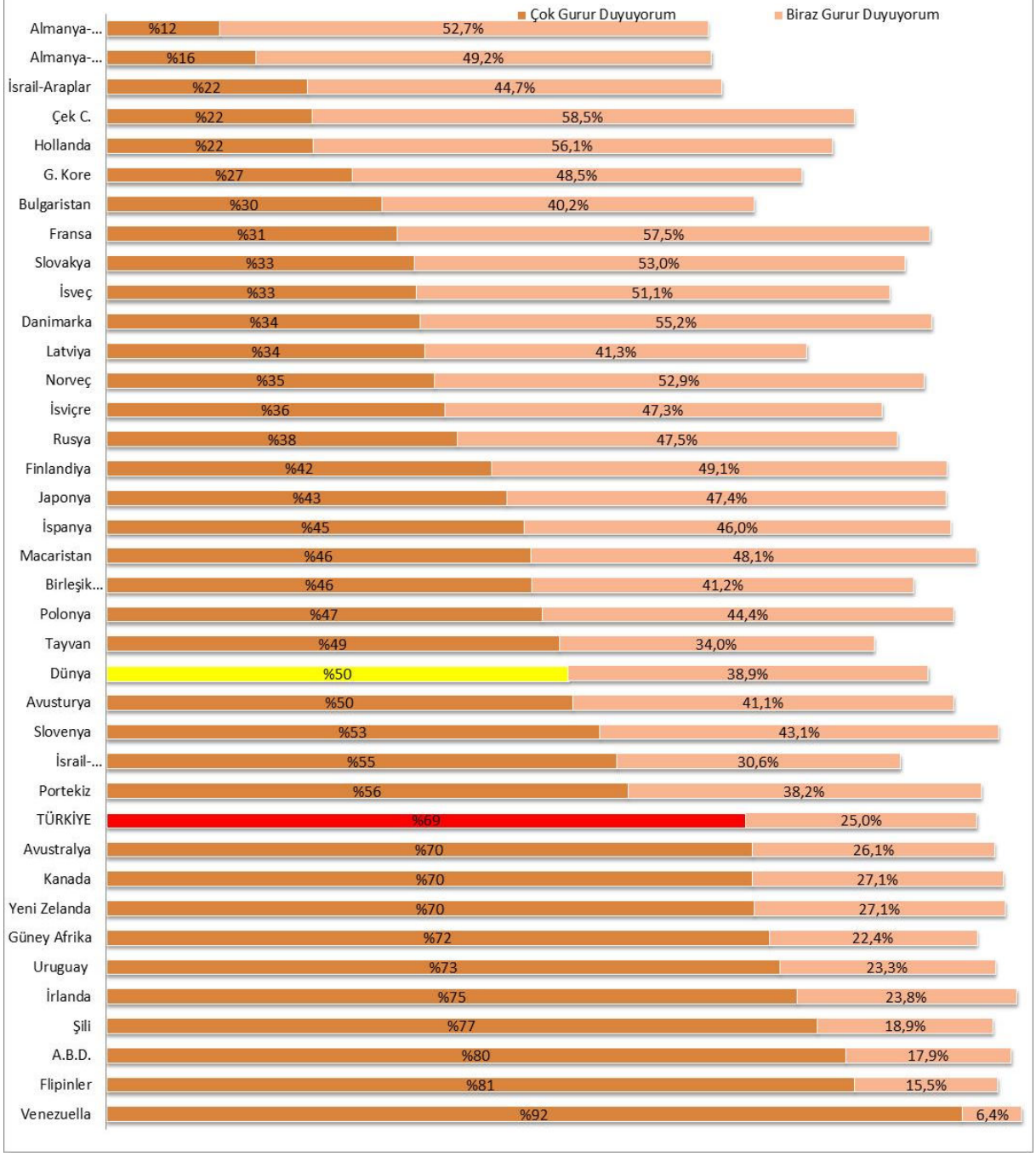
Güçlü vatandaşlık duygularının Türkiye'nin dünyadaki durumunu güçlendireceğini düşünen denek oranı da on denekten sekizinden (%83) fazladır (Tablo 6). Üstelik bu tür duyguların Türkiye'de hoşgörüsüzlüğe neden olacağını düşünen denek oranı da on denekten üçü mertebesindedir (%32) (Tablo 7). "Güçlü vatanseverlik duyguları Türkiye'nin birliğinin korunması için gereklidir" önermesine tamamen katılan denek oranı neredeyse deneklerin yarısı kadar olup (%47), sadece katılan oranı da üç denekten birisi mertebesindedir (%33). Her ikisini bir arada telakki edersek, o zaman on denekten sekizinin güçlü vatanseverlik duygularının Türkiye'nin birliğinin korunması için gerekli olarak gördüğünü düşünebiliriz. Deneklerin sadece yirmide biri (%5) bu önermeye katılmamaktadır (Tablo 8).

Nihayet "güçlü vatanseverlik duyguları Türkiye'de göçmenlere yönelik olumsuz tutumlara sebep olur" önermesine katılan deneklerin oranı da on denekten üçü (%33) düzeyinde olup, daha önce güçlü vatanseverlik duyguları hoşgörüsüzlük yaratır yanıtı verenlerle büyük paralellik içindedir (Tablo 9).

Güçlü vatanseverlik ile ilgili bu son dört tabloda yanıtları sunulan sorular ISSP 2003 araştırmasında sorulmamış oldukları için bunların Türkiye'yi dünyada nereye koyduğu hakkında henüz bir veri sunabilmemiz mümkün değildir. Ancak, bu yanıtların çizdiği görüntü Türkiye'de seçmen yaşındaki nüfusun onda sekizinin gözünde Türkiye

Cumhuriyeti vatandaşlığı herhangi bir sorun oluşturmadığı gibi, bu duyguların mevcudiyetinin de ülkeyi güçlendiren bir özellik olduğu düşüncesi egemendir. Bu düşünceye karşı çıkanların ise yirmi denekte bir düzeyinde bir topluluk oluşturduğu görülmektedir. Bireyin doğduğu toprak üzerinden devletine olan bağının tanımlanması halk arasında genel kabul gören bir mahiyettedir. Bu çerçeveye dayanan bir yurttaşlık tanımının herhangi bir sorun oluşturacağını düşündürtecek bir ipucu da mevcut değildir. Bundan sonra yapılacak anayasa çalışmalarında bu hususun göz önüne alınması da herhangi bir sorun yaratmayacakmış gibi durmaktadır.

Çizelge 54: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaktan ne kadar gurur duyuyorsunuz?

Tablo 6: Güçlü vatanseverlik duyguları Türkiye'nin dünyadaki konumunu güçlendirir.

Şıklar		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Geçerli Yanıtlar	Kesinlikle katılıyorum	868	52,1	53,8	53,8
	Katılıyorum	508	30,5	31,5	85,3
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	149	8,9	9,2	94,5
	Katılmıyorum	64	3,8	4,0	98,5
	Hiç katılmıyorum	24	1,4	1,5	100,0
	Toplam	1613	96,8	100,0	
Geçersiz Yanıtlar	Seçemiyor	4	,2		
	Bilmiyor / Cevap Yok	49	2,9		
	Toplam	53	3,2		
Toplam		1666	100,0		

Tablo 7: Güçlü vatanseverlik duyguları Türkiye'de hoşgörüsüzlüğe neden olur.

Şıklar		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Geçerli Yanıtlar	Kesinlikle katılıyorum	270	16,2	16,8	16,8
	Katılıyorum	276	16,6	17,2	34,0
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	256	15,4	16,0	50,0
	Katılmıyorum	585	35,1	36,4	86,4
	Hiç katılmıyorum	218	13,1	13,6	100,0
	Toplam	1605	96,3	100,0	
Geçersiz Yanıtlar	Seçemiyor	4	,2		
	Bilmiyor / Cevap Yok	57	3,4		
	Toplam	61	3,7		
Toplam		1666	100,0		

Tablo 8: Güçlü vatanseverlik duyguları Türkiye'nin birliğinin korunması için gereklidir.

Şıklar		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Geçerli Yanıtlar	Kesinlikle katılıyorum	781	46,9	48,5	48,5
	Katılıyorum	550	33,0	34,1	82,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	178	10,7	11,0	93,7
	Katılmıyorum	80	4,8	5,0	98,6
	Hiç katılmıyorum	22	1,3	1,4	100,0
	Toplam	1611	96,7	100,0	
Geçersiz Yanıtlar	Seçemiyor	4	,2		
	Bilmiyor / Cevap Yok	51	3,1		
	Toplam	55	3,3		
Toplam		1666	100,0		

Tablo 9: Güçlü vatanseverlik duyguları Türkiye'de göçmenlere yönelik olumsuz tutumlara sebep olur.

Şıklar		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Geçerli Yanıtlar	Kesinlikle katılıyorum	271	16,3	17,2	17,2
	Katılıyorum	275	16,5	17,4	34,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	282	16,9	17,9	52,4
	Katılmıyorum	528	31,7	33,4	85,9
	Hiç katılmıyorum	223	13,4	14,1	100,0
	Toplam	1579	94,8	100,0	
Geçersiz Yanıtlar	Seçemiyor	6	,4		
	Bilmiyor / Cevap Yok	81	4,9		
	Toplam	87	5,2		
Toplam		1666	100,0		

Sonuç

ISSP 2013 alan taramasının Türkiye'de milliyetçilik, vatandaşlık ve ulusal kimlik hakkında ortaya çıkarttığı başlıca bulguları bu raporda dikkatlere sunmaya gayret ettik.

1. Türkiye'de gerek Avrupa'ya kendini yakın hissedenlerin gerek Orta Doğu'ya yakın hissedenlerin oranı aynı derecede düşük düzeydedir. Buna karşılık hemşerilik olarak ifade edebileceğimiz doğduğu, yaşadığı topraklara olan bağlılığın yoğun olması, Türkiye'de kendi iç dünyasına yönelik yerellik içerikli duyguların yoğun olduğu ve uluslararası dayanışma duygusunun pek mevcut olmadığı bir manzara üretmektedir.

2. Türkiye bu açılardan bir miktar kendisine odaklı, belki de içine kapalılık özellikleri fazla olan, artık pek duyulmamakla birlikte uzun yıllar boyunca dile getirilen "Türkün Türk'ten başka dostu yoktur" veya "tüm dünya bize düşmandır" gibi bir yabancı düşmanı ve otarşik ulusalcı bir kültürel boyuta sahipmiş gibi görünmektedir.

3. Türkiye'de dindarlık kimlik belirlemekte vatana bağlılık ve anadilden kısmen daha önemliymiş gibi görünmekte olup, bu üç aidiyet belirleyici özelliğin birbirlerini destekleyerek güçlendirdiğini düşünmemizi sağlayan verilere ulaşmış bulunmaktayız. Din ve soy Türkiye'de milliyetçiliğin içeriğini belirlemekte dünyadaki ülkelerin çoğundan daha fazla rol oynuyormuş gibi gözükmektedir.

4. Geniş bir kitle için tarihi geçmiş, ulusal kimliğinin belirlenmesinde önemli bir rol oynuyormuş gibi görünmektedir. Büyük bir çoğunluk dünyadaki ülkelerden farklı olarak ülkemizin tarihinde utandıkları bir şey olmadığını ifade etmektedir ve bunun da hem bir öz güvene hem de her zaman görgül temeli olmayan bir öğünmeye yol açabildiğini gösteren bulgulara ulaşılmıştır.

5. Genel olarak Türkiye'de ülkeye yönelik görgül kanıtlarla uyuşmayan, ama zaten bu tür kanıtlar aramaksızın verilen güçlü bir desteğin (siyaset bilimi terminolojisinde yaygın desteğin) ipuçlarına rastladığımızı düşündürten bulgulara ulaşılmıştır.

6. Türkiye'deki demokrasinin işleyiş algısının pekişmiş demokrasiler düzeyinde olmadığı görüldüğü gibi, Türkiye'nin demokrasiyi yerleştirmekte daha alacağı yol olduğunun seçmen yaşındaki nüfus tarafından görüldüğü de anlaşılmaktadır.

7. Ülkenin en başarılı yanlarından birisini de ekonominin çalışması olarak düşünen geniş bir kitlenin mevcudiyeti söz konusudur.

8. Aynı olumlu düşünce sosyal güvenlik sistemi için de geçerlidir. Türkiye dünyada Danimarka, Finlandiya, Avusturya ve Fransa'nın hemen arkasından ABD, Kanada, Batı Almanya ve Britanya'dan daha yüksek oranda kendi sosyal güvenlik sisteminden gurur duyan seçmen yaşındaki nüfusa sahip olan bir ülke konumundadır.

9. Türkiye'de son yıllarda büyük bir medya ve basın desteği ile sürdürülmekte olan ülkemizin bir cihan devleti olduğu konusundaki yayınların geniş bir kitleyi derinden ve güçlü bir biçimde etkisi altına aldığı ve bu etki nedeniyle birçok alanda Türkiye'nin performansının gerçekleşenin ötesinde gurur duyulmasına neden olduğundan şüphelenilmesi gerektiği sonucuna ulaşmaktayız. Örneğin, ilk olarak henüz herhangi bir Nobel alan bilim insanının bulunmadığı bir ülke olan Türkiye'deki deneklerin bilim ve teknolojiden duyduğu gurur düzeyinin, bu alanlardaki başarılardan çok, siyasal koşulların da ürettiği ulusal özgüven ve duygusallığın bir işareti olarak düşünülebilir.

10. Türkiye'nin son yıllarda bir yazarına Nobel edebiyat ödülü verilmiş olmasının önemi yadsınamaz. Ancak, özellikle Rusya ve birçok Avrupa ülkesiyle ile karşılaştırıldığında, Türk edebiyatı ve sanatında Avrupa'daki benzerleri ayarında örnek veren çok sayıda sanatçı ve yazar bulunmadığı da bir gerçektir. Buradaki yüksek düzey gurur duygusunun somut gerçekten çok kamuoyunda yaratılan genel içerikli azamet algısıyla ilişkiliymiş gibi görünen bir içeriği bulunmaktadır.

11. Türkiye küresel gelişmeler karşısında olumlu tepkiler veren bir nüfus çoğunluğuna sahip değilmiş gibi görünmektedir. Nitekim ISSP 2003 araştırmasının verileriyle karşılaştırıldığında da Türkiye'nin Bulgaristan'dan sonra dünyada korumacılıktan yana olan ikinci sıradaki ülke olduğu göze çarpmaktadır. Otuz senedir bu eğilimin tersine politikalar izleyen hükümetlerin hem iktidara geldiği hem iktidarlarını da pekiştirdiği düşünülecek olursa, bu tutumun ne derecede duygusal bir içerikte olduğu ve herhangi bir davranışsal etkisinin bulunmadığı daha iyi görülecektir.

12. Dış dünyanın getirdiği ekonomik rizikoları abartan, fırsatları ise pek göz önüne almayan, daha çok korumacılığa ve iç kaynaklarının kendisine yeteceği varsayımına dayalı bir ülke ekonomisi tasavvurunun Türkiye'nin çoğunluğu için hala tercih edilebilir olduğu görülmektedir. 24 Ocak 1980 kararlarıyla serbest piyasa ekonomisine geçen, daha sonra 1989 kararları ile parası üzerindeki korumayı hafifleten ve 1996'da AB ile Gümrük Birliği'ne giren ve 2001 ekonomik bunalımı sonrasında iç piyasasını

düzenleyerek Türk Lirasını serbest dalgalanmaya bırakan Türkiye'de atılan bu adımları on denekten altısı ila yedisi henüz benimsememiş gibi görünmektedir. Dünyaya kuşku ile bakan, küresel süreçleri endişe ile takip eden, uluslararası kuruluşları ve şirketleri, hatta her türlü yabancıyı tehdit olarak algılayan bir seçmen kitlesinin Türkiye'de yaygın olduğunu söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Türkiye'nin otarşi, yabancı düşmanlığı (*xenophobia*) , devleti ve ulusu korumak içgüdüsü ile hareket eden bir çoğunluğun seçmen yaşı nüfus içinde yaygın olduğu bir topluma sahip olduğu böylece saptanmış bulunmaktadır.

13. Ulusal çıkarın ne pahasına olursa olsun korunmasına işaret eden, "eğer ucunda çatışma bile olsa ülkemiz kendi çıkarının peşinden gitmelidir" önermesini tamamen kabul edenlerin oranlarında Türkiye dünya ortalamasının çok üstündedir. Bulgaristan, Rusya ve Israil'deki Musevi nüfustan sonra Türkiye en fazla ulusal çıkarını koruma düşüncesine destek veren ülke konumundadır. Bu popüler tutumlar itibarıyla da Türkiye dış dünyaya yöneliminde oldukça milliyetçi bir görüntü çizmektedir.

14. Türkiye'de alınan üye olunan bir uluslararası ekonomik işbirliği içerikli bir kuruluş olan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na (KEİT) yönelik yanıtlar milliyetçilik veya ulusal çıkar algılarından çok, KEİT'in ulusal politika gündemini işgal eden bir içeriği olmadığını, özellikle seçim kampanyaları vesair iç politika malzemesi haline gelmediğini, onun için herhangi bir parti veya baskı grubu tarafından eleştiri veya destek konusu yapılmadığını göstermektedir. Bu durumda bu kuruluşla pek bir ilgisi ve bilgisi olmayan büyük çoğunluğun KEİT'in sorunlu olmadığı düşüncesiyle hareket ederek, olsa olsa bu kuruluşun ülkeye yarar sağlayacağını düşünerek yanıt veriyormuş diye varsaymakta olduğu düşünülmelidir. Ancak siyasal gündemi işgal eden ve partizan yaklaşımların farklılaştığı ortamlarda, tıpkı AB üyesi ülkelerin kamuoylarında olduğu gibi, uluslararası kuruluşlara ilişkin algılar, partizan ve ideolojik boyutlar kazanarak çeşitlenmekte, seçmenin ilgi, bilgi ve tutumu belirginleşmektedir. Bu durum 2013'te AB için söz konusu olduğu halde KEİT için Türkiye'de bu tür bir olgu söz konusu olmamıştır.

15. Kültürel açıdan Türkiye daha çok azınlık grupların çoğunluğa uyması gerektiğini düşünen bir çoğunluğa sahipmiş gibi durmaktadır. Bunun değişmesi için hükümet girişimi beklentisi de Türkiye'de sadece bir azınlık tarafından bekleniyormuş gibi durmaktadır. Bunun ötesinde Türk gelenek ve göreneklerine de vurgu yapan bir Türklük anlayışı hemen hemen üç denekten ikisi tarafından paylaşılmaktadır. Burada bir ulusal çoğunluk ve ona uyulması istemi içinde olan bir çoğunluk (üçte iki) ve bir de bunun tersine azınlık gruplarının kendilerine has gelenek ve göreneklerini korunmasını bekleyen bir azınlık (üçte bir) olduğunu gösteren bir manzara söz konusudur.

16. Göçmenler konusunda dünyada ortaya çıkan hassasiyetlere paralel bazı işaretlerin Türkiye'de de mevcut olduğu görülmektedir. Göçmenlerin büyük ölçüde bir kültürel ve ekonomik tehdit unsuru olduğu kabul edilmekte, eğer Türkiye'nin genelindeki kültürel kalıplara uyum gösterecek bir eğilim içine girmezlerse, geniş bir kitlenin kolaylıkla hışmını çekebileceklerine dair kanıtlar olduğuna parmak basmak isteriz. Göçmenlerle ilgili sorulara verilen yanıtların ülke kültürünün bir mozaik veya ebru deseninde olduğu algısına dayanmadığına işaret etmektedir. Bir çoğunluk kültürüne

uyum gösterilmesi beklentisinin, kültürel farklılıklar çeşnisine dayalı bir yaşantıya galebe çaldığını gösteren bulgular ortaya çıkmış bulunmaktadır.

17. Nihayet, güçlü vatanseverlik duyguları ile ilgili bulgular bu duyguların mevcudiyetinin ülkeyi güçlendiren bir içerikte olduğu merkezindedir. Bu düşünceye karşı çıkanların ise yirmi denekte bir düzeyinde bir topluluk oluşturduğu görülmektedir. Bireyin doğduğu toprak üzerinden devletine olan bağının tanımlanması halk arasında genel kabul gören bir mahiyettedir. Bu çerçeveye dayanan bir vatandaşlık tanımının herhangi bir sorun oluşturacağını düşündürtecek bir ipucu da mevcut değildir. Bundan sonra yapılacak anayasa çalışmalarında bu hususun göz önüne alınması da herhangi bir sorun yaratmayacakmış gibi durmaktadır.

Kaynakça

Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney, The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Boston: Little, Brown, 1965.

Alter, Peter, "Nationalism and Liberalism in Modern German History, in Nationality, Patriotism, and Nationalism in Liberal Democratic Societies, edited by Roger Michener. St Paul: PWPA, 1993.

Arts, Wil; Hermkens, Piet; and Van Wijck, Peter, "Anomie, Distributive Injustice, and Dissatisfaction with Material Well-Being in Eastern Europe: A Comparative Study," International Journal of Comparative Sociology, 36 (1995), 5-16.

Benton, Barbara, ed., Soldiers for Peace: Fifty Years of United Nations Peacekeeping. New York: Facts On File, 1996.

Berkes, Niyazi; Türkiye'de Çağdaşlaşma, (Ankara: Bilgi yayınevi, 1973

Breuilly, John, "Nationalism and the State." in Nationality, Patriotism, and Nationalism in Liberal Democratic Societies, edited by Roger Michener. St Paul: PWPA, 1993.

Butler, John Sibley and Johnson, Margaret A., "An Overview of the Relationships Between Demographic Characteristics of Americans and Their Attitudes Towards Military Issues," Journal of Political and Military Sociology, 19 (Winter, 1991), 273-291.

Camilleri, Joseph A. and Falk, Jim, The End of Sovereignty? The Politics of a Shrinking and Fragmenting World. Aldershot: Edward Elgar, 1992.

Çarkoğlu, Ali and Kalaycıoğlu, Ersin, The Rising Tide of Conservatism in Turkey New York, New York: Palgrave Macmillan, 2009.

Coakley, John, "National Minorities and the Government of Divided Societies: A Comparative Analysis of Some European Evidence," European Journal of Political Research, 18 (1990), 437-456.

Cohen, Joshua, ed., For Love of Country: Debating the Limits of Patriotism. Boston: Beacon Press, 1996. Craige, Betty Jean, American Patriotism in a Global Society. Albany: SUNY Press, 1996.

Doob, Leonard W., Patriotism and Nationalism: Their Psychological Foundations. New Haven: Yale University Press, 1964.

European Commission, Eurobarometer: Public Opinion in the European Union. No. 48. Brussels: EU, 1998.

Friend, Julius W., "Nationalism and National Consciousness in France, Germany, and Britain: The Year of Maastricht," History of European Ideas, 18 (1994), 187-198.

Gundelach, Peter, "National Value Differences: Modernization or Institutionalization?" International Journal of Comparative Sociology, 35 (1994), 37-58.

Hedetoft, Ulf, "National Identity and Mentalities of War in Three EC Countries," Journal of Peace Research, 30 (1993), 281- 300.

Ivie, Rachel L.; Gimbel, Cynthia; and Elder, Glen H., Jr., "Military Experiences and Attitudes in Later Life: Contextual Influences Across Forty Years," Journal of Political and Military Sociology, 19 (Summer, 1991), 101-117.

ISSP 1995 National Identity Codebook. Cologne: Zentralarchiv fuer Empirische Sozialforschung, University of Cologne, 1998.

Jokay, Charles Z., "Introduction: Nationality/Ethnic Settlement Patterns and Political Behavior in East Central Europe," Nationalities Papers, 24 (1996), 377-388.

Kalaycıoğlu, Ersin; Turkish Dynamics: Bridge Across troubled Lands, (New York, New York: Palgrave - Macmillan , 2005).

Kushner, David; The Rise of Turkish Nationalism 1876-1908, (London: Frank Cass, 1977).

Lehman, Harvey C., "National Differences in Creativity," American Journal of Sociology, 52 (1947), 475-488.

Lewis, Bernard, The Emergence of Modern Turkey, (London, New York, Toronto: Oxford University Press, 1961).

McCrone, David and Surridge, Paula, "National Identity and National Pride," in British-and European-Social Attitudes: The 15th Report, edited by Roger Jowell, et al. Aldershot: Ashgate, 1998.

Mommsen, Wolfgang J., "Nationality, Patriotism, Nationalism," in Nationality, Patriotism, and Nationalism in Liberal Democratic Societies, edited by Roger Michener. St Paul: PWPA, 1993.

Nish, Ian, "Nationality, Patriotism, and Nationalism in Japan," in Nationality, Patriotism, and Nationalism in Liberal Democratic Societies, edited by Roger Michener. St Paul: PWPA, 1993.

Parekh, Bhikhu, "Discourses on National Identity," Political Studies, 42 (1994), 492-504.

Parekh, Bikhu, A New Politics of Identity: Political Principles for an Interdependent World, (New York: Palgrave Macmillan, 2008).

Rose, Richard, "National Pride in Cross-National Perspective," International Social Science Journal, 37 (1985), 85-96.

Smith, Antony, National Identity, (Nevada, USA, University of Nevada Press, 1993.

Smith, Tom W., "Gender and Attitudes Towards Violence," Public Opinion Quarterly, 48 (Spring, 1984), 384-396.

Topf, Richard; Mohler, Peter; and Heath, Anthony, "Pride in One's Country: Britain and West Germany," in British Social Attitudes: Special International Report, edited by Roger Jowell, Sharon Witherspoon, and Lindsay Brook. Aldershot: Gower, 1989.

Turan, İlter; Cumhuriyet Tarihimiz: Temeller, Kuruluş ve Milli Devrimler, (Istanbul: Çağlayan Kitabevi, 1969).

United Nations, The Blue Helmets: A Review of United Nations Peace-keeping. Third edition. New York: United Nations, 1996.

Viroli, Mauizio, For Love of Country: An Essay on Patriotism and Nationalism. New York: Clarendon Press, 1995.

Ward, Conor and Greeley, Andrew, "Development and Tolerance: The Case of Ireland," Eire-Ireland, 25 (Winter, 1990), 7-17.

Wirls, Daniel, "Reinterpreting the Gender Gap," Public Opinion Quarterly, 50 (Fall, 1986), 316-330.